

Burgerinitiatieven voor gezinnen,
door gezinnen

Een verkennend onderzoek

Burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen

Een verkennend onderzoek

**Bo Fagardo, Liesbeth Matthijs, Kathleen Emmery,
Elke Valgaeren, Dirk Luyten**
maart 2019

Colofon

Referentie Fagardo, B., Matthijs, L., Emmery, K., Valgaeren, E. & Luyten, D. (2019). *Burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen. Een verkennend onderzoek*. Brussel: Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee) en Gezinsbond.

Contact Odisee Kenniscentrum Gezinswetenschappen
Huart Hamoiriaan 136, 1030 Schaarbeek
02 240 68 40
www.kcgezinswetenschappen.be
kenniscentrum.hig@odisee.be

Voorwoord

Vandaag lijkt het al individualisering en polarisering wat de klok slaat. Gelukkig zien we heel wat nieuwe vormen van solidariteit en ontmoeting ontstaan. Dit is onder meer het geval bij burgerinitiatieven die gezinnen centraal stellen. Het zijn niet meer louter de overheid, intermediairen en professionals die gezinnen willen ondersteunen, ook burgers en gezinnen zélf steken de handen uit de mouwen. Een positief en constructief signaal vanuit de samenleving dat bovendien boeiende materie vormt voor onderzoekers in het sociaal-agogische veld.

Wie zijn de trekkers van deze initiatieven, wat drijft hen en hoe organiseren ze zich? Het zijn vragen die het Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee Hogeschool) en de Gezinsbond in dit onderzoeksrapport proberen te beantwoorden. Daarbij focusten we op initiatieven waar burgers en gezinnen de belangrijkste initiatiefnemers zijn, waarin gezinnen (ouders en kinderen/jongeren) centraal staan en die het persoonlijk belang overstijgen. Dit rapport is geen inventarisatie van alle bestaande initiatieven, maar een kwalitatief onderzoek naar de faciliterende en belemmerende factoren die zij ervaren. Het onderzoek moet een aanzet geven tot een antwoord op de vraag welke rol de Vlaamse en lokale overheden kunnen spelen ten aanzien van dergelijke initiatieven. Hoe de keuze voor de uitgelichte initiatieven tot stand kwam, leest u verder in dit rapport.

Uit het onderzoek vloeide ook een inspiratiegids voort, waarmee we huidige en toekomstige burgerinitiatieven voor gezinnen willen inspireren en ondersteunen bij de opstart, het vormen van een krachtig team, het opzetten van structuren, het zoeken naar financiële en materiële ondersteuning en het reflecteren over groei en toekomst. Daarnaast willen we ook (gezins)ondersteunende organisaties, instanties en overheden warm maken voor deze burgerinitiatieven en hen aanzetten tot mooie samenwerkingen en partnerschappen.

Onze dank gaat naar Kind en Gezin, voor de steun bij de totstandkoming van het onderzoek, naar Daniëlle Vervotte van de VVSG en Katleen Govaert van Kind en Gezin voor hun gewaardeerde inbreng op de diverse stuurgroepen tijdens dit onderzoek en hun nuttige feedback, en uiteraard ook naar de trekkers, de vrijwilligers en de medestanders van de talrijke initiatieven die we mochten interviewen. We willen hen hierbij allemaal hartelijk danken voor hun tijd en hun engagement en wensen hen een mooie toekomst toe!

Bo Fagardo
Liesbeth Matthijs
Kathleen Emmery
Elke Valgaeren
Dirk Luyten

Maart 2019

Inhoud

Contents

COLOFON	2
VOORWOORD	3
INHOUD	4
1 INITIATIEVEN DOOR ÉN VOOR GEZINNEN IN EEN VERANDERENDE SAMENLEVING	7
1.1 Situering binnen maatschappelijke ontwikkelingen en een veranderende samenleving	7
1.2 Recente beleidsontwikkelingen	8
1.3 Opbouw onderzoeksrapport	9
2 THEORETISCH KADER VAN DIT ONDERZOEK	10
2.1 Wat verstaan we onder gezin?	10
2.2 Wat verstaan we onder burgerinitiatief?	11
2.2.1 Ontstaansgrond	12
2.2.2 Burgerlijk actorschap	12
2.2.3 Doelstellingen	13
2.3 Burgerinitiatieven voor en door gezinnen	13
3 METHODOLOGISCH KADER	14
3.1 Inventarisatie	14
3.1.1 Werkwijze	14
3.1.2 Domeinen en doelgroepen	15
3.2 Interviews	16
3.3 Focusgroepen	17
3.4 Terugkoppeling en feedback	18
4 ONDERZOEKSRESULTATEN	19
4.1 Ontstaansgrond en aanvankelijke primaire doelstelling	19
4.1.1 Ontstaansgrond	19
4.1.2 Primaire doelstellingen en aanbod	22
4.1.3 Succes- en belemmerende factoren	23

4.2	Betrokken burgers en actorschap	25
4.2.1	Organiserende burgers	25
4.2.2	Doelgroep	31
4.2.3	Gebruikersgroep	33
4.2.4	Succes- en belemmerende factoren	37
4.3	Werking in de praktijk	40
4.3.1	De organisatie van een burgerinitiatief: (in)formele structuren	40
4.3.2	Financiële en materiële ondersteuning	43
4.3.3	Bekendmaking van het burgerinitiatief	45
4.3.4	Succes- en belemmerende factoren	47
4.4	Voortbestaan, huidige doelstelling en groei	49
4.4.1	Het voortbestaan van een burgerinitiatief: de overlegstructuur	49
4.4.2	De huidige doelstellingen van een burgerinitiatief	52
4.4.3	Een dynamische blik op de toekomst	56
4.4.4	Succes- en belemmerende factoren	59
4.5	Samenwerkingsverbanden en ondersteuningsactoren	61
4.5.1	Samenwerking en ondersteuning van andere burgers(initiatieven)	63
4.5.2	Samenwerking en ondersteuning van organisaties	64
4.5.3	Succes- en belemmerende factoren	65
4.6	Rol overheden	67
4.6.1	Lokale overheden	69
4.6.2	Vlaamse overheden	72
4.6.3	Federale overheden	74
4.6.4	Adviezen voor overheden	75
5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	79
5.1	Wat typeert burgerinitiatieven?	79
5.2	Wat zijn uitdagingen voor burgerinitiatieven?	81
5.3	Welke kansen zijn er voor burgerinitiatieven?	83
5.4	Hoe verhouden burgerinitiatieven zich tot informele netwerken, traditioneel vrijwilligerswerk en reguliere dienstverlening?	84
5.5	Hoe kan de overheid burgerinitiatieven ondersteunen of stimuleren?	85
6	BIBLIOGRAFIE	87
7	BIJLAGEN	93
7.1	Interne oproep Gezinsconferentie 2019	93
7.2	Externe oproep Gezinsconferentie 2019	94
7.3	Inventaris burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen	95
7.3.1	Categorie (financiële) middelen	95
7.3.2	Categorie wonen	96
7.3.3	Categorie onderwijs	97
7.3.4	Categorie opvang en vrije tijd	99

7.3.5	Categorie opvoedingsondersteuning-----	101
7.3.6	Categorie leefmilieu-----	102
7.3.7	Categorie welzijn en gezondheid -----	103
7.4	Interviewleidraad voor burgerinitiatieven -----	108
7.5	Geïnterviewde burgerinitiatieven -----	110
7.6	Schematische weergave IPA-methode -----	112
7.7	Informatiefiche ondersteunende organisaties -----	113
7.8	Schematische weergave ondersteunende organisaties-----	114
7.9	Ondersteunende organisaties-----	115

1 Initiatieven door én voor gezinnen in een veranderende samenleving

Niet alleen de overheid en intermediairen spelen een rol in de ondersteuning van gezinnen, ook gezinnen zelf zetten initiatieven op om elkaar te ondersteunen. Enerzijds zien we de voorbije decennia een trend tot individualisering en polarisering in de samenleving, anderzijds zien we heel wat burgerinitiatieven waarbij nieuwe vormen van solidariteit en ontmoeting vorm krijgen. Het Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee Hogeschool) en de Gezinsbond startten met steun van Kind en Gezin een onderzoek op ter voorbereiding van de Gezinsconferentie op 14 maart 2019, "Burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen".

Het gaat om een kwalitatief onderzoek bij burgers die betrokken zijn bij initiatieven voor en door gezinnen. De studie wil in kaart brengen 1) welke verschillende soorten initiatieven er zijn waarbij gezinnen zelf dienstverlening organiseren voor gezinnen en 2) welke faciliterende en belemmerende factoren zij ervaren. Het onderzoek moet een aanzet geven tot een antwoord op de vraag welke rol de Vlaamse en lokale overheden kunnen spelen ten aanzien van dergelijke initiatieven.

1.1 Situering binnen maatschappelijke ontwikkelingen en een veranderende samenleving

Er zijn een aantal maatschappelijke tendensen die het ontstaan van initiatieven van gezinnen voor gezinnen beïnvloeden.

1. We zien een veranderende relatie tussen de burger en de overheid. Mondige burgers willen inspraak en participatie in de manier waarop ze benaderd worden door de overheid en professionele dienstverlening. Een groeiende groep burgers wil actief hun gemeenschap mee vormgeven in plaats van passief toe te kijken. Sommige burgers vervellen tot 'sociale ondernemers' (Holemans, Van de Velde, De Moor & Kint, 2018). Deze evolutie valt samen met de overheid die een toenemende nadruk legt op de vermaatschappelijking van de zorg.
2. Gezinnen zijn de laatste decennia sterk veranderd. Ze zijn diverser en dynamischer geworden (Luyten, Van Crombrugge & Emmery, 2017). Nieuw samengestelde gezinnen, alleenstaande ouders, gezinnen in de sandwichgeneratie, transnationale gezinnen...: het zijn allemaal evoluties waar het gezinsbeleid rekening mee moet houden. Ze hebben bovendien een effect op het informele netwerk rond een gezin: het familiale netwerk verkleint en tegelijk verhoogt de druk. Initiatieven voor en door gezinnen vergroten dat netwerk opnieuw. Een term als "family" drukt uit dat ook het netwerk van vrienden buiten de familiale context belangrijk is geworden.
3. We evolueren naar een superdiverse samenleving, met toenemende diversiteit binnen de diversiteit (Geldof, 2013). Het gezinsbeleid moet met deze realiteit rekening houden. Dat zorgt voor heel wat uitdagingen. Hoe kunnen initiatieven voor en door gezinnen een superdivers publiek bereiken en vermijden dat ze bijvoorbeeld enkel een blank middenklasse publiek aanspreken? Maar de superdiverse samenleving kan ook inspiratie bieden. Binnen etnisch-culturele minderheden bestaan immers al heel wat zelforganisaties die ontmoeting faciliteren, financiële en materiële steun bieden, sociale of juridische dienstverlening aanbieden, emanciperen en politiseren (Schrooten, Thys & Debruyne, 2019). Deze organisaties werken vaak met een grote groep vrijwilligers, al dan niet met een beperkte professionele ondersteuning. Sommigen richten zich expliciet op gezinnen.

4. De digitalisering en de populariteit van sociale netwerken veranderen de manier waarop gezinnen met elkaar in contact kunnen komen. Er zijn thematische online *communities*, bijv. rond opvoeden. Er zijn ook lokale groepen op Facebook, waar leden allerlei diensten aan elkaar kunnen vragen. Dit is niet specifiek gericht op gezinsgerelateerde thema's, maar ze kunnen er wel voor gebruikt worden. Gezinnen kunnen zich online gaan organiseren.
5. In de economische sfeer zien we eveneens ontwikkelingen waarbij burgers meer zelf initiatieven nemen. Er is de evolutie van consumer naar prosumer: men produceert zelf meer, men wil/kan/moet zelf actief zijn. En er is de opkomst van de deeleconomie waarbij groepen van mensen samen ethisch produceren en goederen delen.

1.2 Recente beleidsontwikkelingen

In het gezinsbeleid zien we een aantal ontwikkelingen die een impact hebben op de dienstverlening van gezinnen aan gezinnen.

1. Vermaatschappelijking van de zorg

De tendens naar vermaatschappelijking van de zorg is al verschillende jaren bezig. In beleidsbrieven van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin kwam tot 2009 de term enkel nog voor in de context van de geestelijke gezondheidszorg als een pleidooi voor meer ambulante zorg en meer inzet van vrijwilligers voor personen met een psychische problematiek. Vanaf 2010 vergroot de aandacht voor de vermaatschappelijking van de zorg en verbreedt de focus naar de sector van personen met een handicap, de pleegzorg, de jeugdhulp en de ouderenzorg. De rol van vrijwilligers en mantelzorgers komt steeds meer onder de aandacht. Zorg moet zo dicht mogelijk bij de zorgbehovende worden gebracht. Initiatieven van gezinnen voor gezinnen kunnen daarbij een rol spelen. Dan stelt zich de vraag naar de manier waarop de overheid dat kan ondersteunen. In haar advies over de conceptnota 'Startnota transitieprioriteit Zorg en samenleven in 2050' beaamt de Strategische adviesraad voor het Vlaamse Welzijns-, Gezondheids- en Gezinsbeleid (SAR WGG, 2017) dat het nodig is om de sociale cohesie in onze samenleving structureel te versterken. De aanwezigheid van sociaal kapitaal bij mensen en het zich verbonden weten met elkaar zijn immers mee bepalend voor de gezondheid en het welzijn. Bovendien vormt sociale cohesie in de samenleving een noodzakelijke voorwaarde voor de vermaatschappelijking van zorg en ondersteuning. Om effectief werk te maken van vermaatschappelijking is het nodig om nog sterker in te zetten op de ondersteuning van de informele netwerken rond mensen.

De Vlaamse overheid heeft verschillende burgerinitiatieven gebundeld in het platform BurgersAan zet, een samenwerkingsplatform tussen organisaties die krachtgericht en netwerkversterkend werken via de inzet van hoofdzakelijk vrijwilligers. De organisaties ArmenTeKort, DOMO, EigenKrachtconferenties, LUS en Magenta maken er deel van uit. Het platform ging begin 2019 van start en ondersteunt burgers en verenigingen, lokale bestuurders en professionelen en werkt op die manier mee aan het realiseren van vermaatschappelijking van de zorg.

Ook keurde de Vlaamse Regering op 22 juli 2017 een actieplan gecoördineerd vrijwilligerswerk goed. Doelstellingen zijn onder andere vrijwilligers ondersteunen en beschermen via een beter statuut, regelgeving vereenvoudigen en vrijwilligerswerk promoten en zichtbaar maken.

2. Decentralisering, lokalisering en buurtgerichte netwerken

We zien een tendens tot decentralisering in de bevoegdheden van het gezinsbeleid van Vlaanderen naar de lokale besturen (Luyten, Emmerly & Rondelez, 2014).

Het decreet over de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning (2013) bepaalt dat lokale besturen het initiatief kunnen nemen tot het organiseren van een Huis van het Kind.

Daarbij zijn drie pijlers cruciaal: preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten die ontmoeting en sociale cohesie bevorderen.

Daarnaast bepalen lokale besturen het lokaal beleid kinderopvang in de gemeente, met advies van het lokaal overleg kinderopvang, en organiseren ze het lokaal loket kinderopvang. In het voorliggende voorstel van decreet van 1 februari 2019 zal het lokaal bestuur de lokale regie wat betreft de buitenschoolse kinderopvang en buitenschoolse activiteiten opnemen. Ook nu al treedt de meerderheid van de lokale besturen op als organisator.

Het decreet van 9 februari 2018 betreffende het lokaal sociaal beleid kent een regierol toe aan de lokale besturen. Lokale besturen krijgen er een rol in de vermaatschappelijking van de lokale sociale hulp- en dienstverlening. Ze worden gezien als de partner bij uitstek om vrijwillige en informele zorg te ondersteunen of zelf te organiseren. Burgerinitiatieven worden daarbij benoemd als belangrijke partner naast het professionele zorgaanbod. Verder nemen lokale besturen opdrachten op in het bestrijden van (kinder)armoede, flankerend onderwijsbeleid, het jeugdbeleid, de participatie aan vrije tijd, spel, sport en cultuur, ...

We zien nog een verdere decentralisering richting de buurt en de wijk. Met de proeftuinen buurtgerichte netwerken voor kinderen (0 tot 12 jaar) wil de Vlaamse overheid stimuleren dat actoren elk vanuit hun deskundigheid er samen voor zorgen dat belangrijke functies voor kinderen en gezinnen opgenomen worden. Het gaat om ontmoeting en sociale cohesie, (preventieve) gezondheidszorg, gezinsondersteuning, kinderopvang, kleuterschool en basisonderwijs, buurtwerk, vrijetijdsbeleving, plaats voor kinderen en gezinnen in de publieke ruimte, uitoefening van de grondrechten en belangverdediging van kinderen en gezinnen. Daarmee maakt het buurtgericht netwerk een verbinding tussen de materiële en de immateriële noden van gezinnen, is het een verbinding met de buurt en sluit het aan bij diverse noden en behoeften van alle kinderen en gezinnen in een buurt. Ook denkt de overheid na over het inrichten van zorgzame buurten: buurten die toegankelijk zijn voor en inspelen op de ondersteunings- en zorgbehoeften van ouderen, personen met een handicap, mensen met psychische problemen en andere kwetsbare groepen.

3. Pedagogische civil society

Het zevende congres Opvoedingsondersteuning, georganiseerd door het Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning (EXPOO), stond in het teken van een samen werken aan een pedagogische *civil society*. Het gaat om initiatieven waarbij ouders, burgers, vrijwilligers en professionals samen werken rond het grootbrengen van de kinderen. Een belangrijk aandachtspunt bij de pedagogische *civil society* is de samenwerking tussen professionals en vrijwilligers enerzijds en ouders anderzijds. Vaak zijn de initiatieven geïnitieerd door de professionals, maar we zien ook initiatieven die van ouders naar ouders gaan (Nys, 2015).

1.3 Opbouw onderzoeksrapport

De boven geschetste maatschappelijke en beleidsontwikkelingen waren mee aanleiding tot het opstarten van een verkennend onderzoek naar initiatieven voor en door gezinnen. In hoofdstuk 2 lichten we toe wat we verstaan onder 'burgerinitiatieven voor en door gezinnen'. De verkenning gebeurde aan de hand van een inventarisatie en een kwalitatief onderzoek, waarvan de werkwijze wordt uitgelegd in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 gaan we in op de onderzoeksresultaten. Enkele conclusies en aanbevelingen worden geformuleerd in hoofdstuk 5.

2 Theoretisch kader van dit onderzoek

2.1 Wat verstaan we onder gezin?

Het definiëren van 'het gezin' is geen sinecure (Bogaerts, 2007; Hooghe, Grommen & Van Crombrugge, 2005; Luyten, Van Crombrugge & Emmery, 2017; Luyten, 2016). Niet iedereen is voorstander van een definiëring van het concept 'gezin'. Sommigen vinden dat het louter een ideologisch concept is, dat moet worden begrepen binnen een specifieke maatschappelijke en politieke context (Bogaerts, 2007). Toch gaan zowel beleidsmakers als onderzoekers omwille van afbakening van hun onderwerp op zoek naar een definitie. Dit is eveneens het geval voor ons onderzoek waarbij we vertrekken van een definitie van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen:

Een gezin is een huishouden met als essentiële kenmerken de combinatie van meer dan één generatie en tussen deze generaties een zorgafhankelijkheid. Ouderschap en veelal partnerschap zijn samenstellende elementen van een gezin. In een gezin is sprake van minstens één ouder en één kind. Gezinsrelaties zijn solidair en niet vrijblijvend. Een gezin kan verschillende vormen aannemen. Iemand kan opeenvolgend, of zelfs gelijktijdig lid zijn van verschillende gezinnen (Luyten, Van Crombrugge & Emmery, 2017).

We zien gezinnen als minstens de combinatie van meer dan één generatie. De Verenigde Naties beperken dit tot een of meer volwassenen die de verantwoordelijkheid dragen en/of nemen om voor een of meer kinderen te zorgen met het oog op hun verzorging en opvoeding (Bogaerts, 2007). Deze definitie verwijst naar eerder jonge kinderen die verzorgd en opgevoed worden door hun volwassen opvoedingsfiguren. Onze definitie laat echter ook ruimte voor de rol van volwassen kinderen in gezinnen. Sommige volwassen kinderen delen een huishouden met hun ouders. Zo blijven jongvolwassenen langer dan vroeger thuis wonen of komen na een tijd zelfstandig wonen weer bij de ouders inwonen, de zogenaamde boemerangkinderen. Er zijn ouders van een volwassen kind met een beperking die bewust of uit noodzaak kiezen om met dit kind samen te wonen. Ook zijn er verschillende woonvormen mogelijk, zoals het kangoeroewonen, waarbij oudere ouders met hun volwassen kinderen samenwonen (Luyten, Emmery & Mechels, 2016).

In gezinnen verwachten we tussen de verschillende generaties een zorgafhankelijkheid. Tussen de gezinsleden zijn er solidariteitsrelaties, diepe persoonlijke bindingen en de aanwezigheid van reciprociteit. Dit doordat ze op elkaar mogen en/of kunnen rekenen voor het geven en ontvangen van steun van welke aard, voor zover als mogelijk en vooral in tijd van nood (Levine, 1990; Luyten, Van Crombrugge & Emmery, 2017). Gezinsrelaties zijn geen willekeurig sociaal netwerk: er is een duurzaamheid en een sterk engagement. Ze zijn solidair en niet vrijblijvend (Hooghe, Grommen & Van Crombrugge, 2005; Luyten, Van Crombrugge & Emmery, 2017).

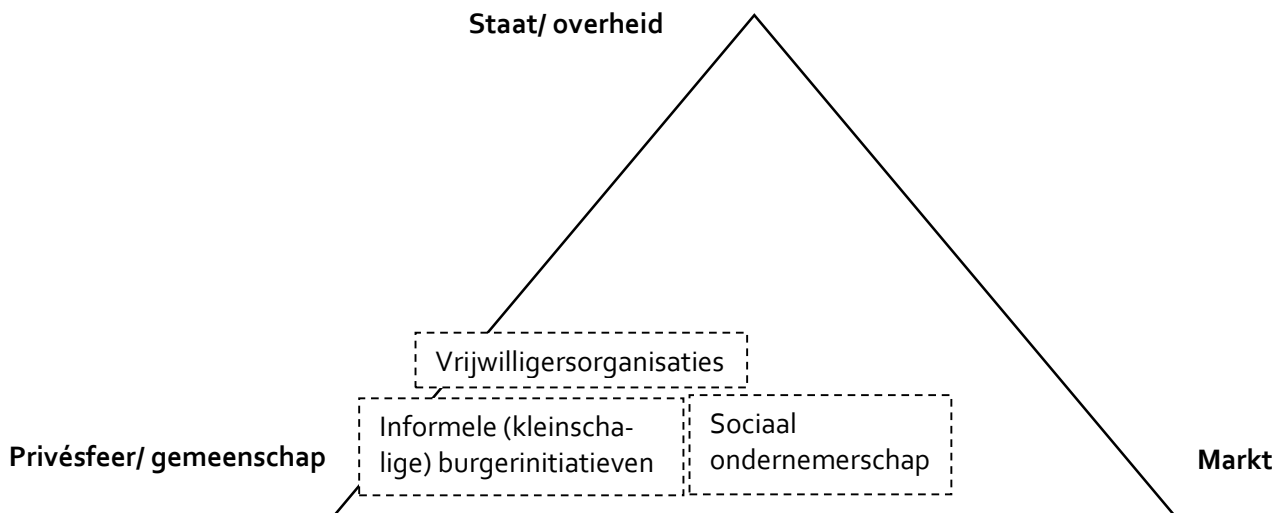
Ouderschap en partnerschap zijn samenstellende elementen van een gezin. Ouderschap is blijvend en niet vrijblijvend. Ouderschap schept verplichtingen tegenover de kinderen, zoals ook kinderen verplichtingen hebben tegenover de ouders. Ook partnerschap (aanverwantschap) is niet vrijblijvend. Er is sprake van verbondenheid, wederzijdse steun en engagement als belangrijke onderdelen ervan. Naarmate een relatie duurzamer wordt, wordt ook partnerschap een familieband. Partnerschap in een gezin met kinderen is in zekere zin blijvend. Ook met de ex-partner met wie men kinderen heeft, is er een vorm van partnerschap. Men blijft beiden ouders van het kind. Partnerschap en ouderschap zijn niet noodzakelijk aan elkaar verbonden. Daarmee sluiten we aan bij de realiteit dat de samenleving diverse types en vormen van gezinnen vertoont (Bogaerts, 2007).

Ouderschap als een combinatie van twee generaties is een essentieel element van het gezin. Ouderschap en afstamming zijn veelal maar niet altijd gebaseerd op een bloedband. Met ouderschap verwijzen we zowel naar biologisch ouderschap, adoptief ouderschap, meemoederschap, sociaal ouderschap (stief- of plusouderschap), co-ouderschap (deeltijds ouderschap), pleegouderschap en afstandouderschap (via zaaddonorschap of draagmoederschap). Met partnerschap verwijzen we naar de partnerrelatie van ouders, ongeacht of zij gehuwd, samenwonend of niet-samenwonend (latrelatie) zijn of een nieuw samengesteld gezin vormen. We verwijzen eveneens naar de relatie van de ex-partner voor zover men samen ouder is. In niet alle gezinnen is er sprake van dergelijke partnerrelatie. Zo zijn er bijvoorbeeld bewust alleenstaande moeders, die gebruikmaken van donorsperma. Hoewel er ook in deze gezinnen altijd een of andere betekenis aan de donor wordt gegeven, kunnen we hier niet van een partnerschap spreken (Emmery & Luyten, 2018).

Iemand kan doorheen de levensloop opeenvolgend (of gelijktijdig) lid zijn van verschillende gezinnen. Gezinsleden maken in meerdere of mindere mate gezinstransities in de levensloop mee. Voorbeelden zijn de transitie van ouderlijk huis naar alleen wonen, van een gezin met inwonende kinderen naar het lege nest, van een kerngezin naar alleenstaande ouder, van single naar een nieuwe partnerrelatie of van alleen wonen naar terug samenwonen met de ouders. Het inwonen bij de ouders, alleen wonen, samenwonen met een partner en/ of kinderen, volgen elkaar op en wisselen elkaar af. Daarnaast kunnen gezinsleden zelfs gelijktijdig lid zijn van verschillende gezinnen. Veel kinderen pendelen na scheiding tussen een verblijf bij een van beide ouders. De samenstelling van gezinnen kan van dag tot dag verschillen (Luyten, Emmery, Pasteels & Geldof, 2015).

2.2 Wat verstaan we onder burgerinitiatief?

Het debat omtrent het definiëren van burgerinitiatieven en de vraag of er hier al dan niet sprake is van een 'nieuw' fenomeen, werd reeds door diverse auteurs gevoerd. Sommigen merken op dat de opkomst van zulke burgerinitiatieven niet geheel nieuw is, aangezien veel organisaties binnen het maatschappelijk middenveld ontsproten zijn uit een (voormalig) burgerinitiatief. Zij spreken dan ook van een nieuwe (derde) generatie van burgerparticipatie/burgerschap waarbinnen burgerinitiatieven ontstaan. Anderen daarentegen zijn overtuigd dat de opkomst van burgerinitiatieven iets van recente aard is, dat gekaderd kan worden binnen de huidige veranderende samenleving (cf. supra). Los daarvan is het duidelijk dat er de laatste jaren meer aandacht is voor (de verscheidenheid van) burgerinitiatieven die hun opkomst maken in de samenleving. Binnen deze initiatieven nemen de burgers zélf het heft in eigen handen binnen het publieke domein, aanvankelijk op een informele wijze gerelateerd aan de eigen leefwereld. Het gaat hier verder dan louter en alleen 'participatie', aangezien in deze vorm van civiele burgerparticipatie een initiatief vanuit actief burgerschap wordt opgestart zonder voorafgaande politieke of marktinvloeding. Al blijven burgerinitiatieven wel nauw in contact staan met overheids- en marktactoren en zijn onderlinge processen van samenwerking in de toekomst niet uitgesloten (Verhoeven, 2008; Holemans et al., 2018; Noy & Holemans, 2016; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Vansteen, De Voldere, Berckmoes, 2013; De Visscher, De Brauwere & Dehaene, 2016).

Figuur 1: Situering burgerinitiatieven (van de Wijdeven et al., 2013)

Drie elementen die verband houden met de driehoeksverhouding van burgerinitiatieven, spelen een cruciale rol in onze definiëring van burgerinitiatieven. In eerste instantie betreft het de ontstaansgrond en thema's waarop burgerinitiatieven zich enten. Ten tweede speelt het belang van burgerlijk actorschap een belangrijke rol. En ten derde zal ook de doelstelling een impact hebben op hoe binnen dit onderzoek 'burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen' conceptueel wordt gevat.

2.2.1 Ontstaansgrond

Het concept 'burgerinitiatief' wordt vaak gekleurd door de ontstaansgrond waarop het initiatief is ingepland. Een voedingsbodem voor burgerinitiatieven, die in de literatuur vaak wordt aangehaald, is het geloof van individuen dat (bepaalde aspecten van) de samenleving beter van onderuit (worden)/wordt vormgegeven op een spontane en vrijwillige wijze of wegens een falen bij de overheid of markt. Hierbij zijn 'zelf doen', 'zelf het heft in handen nemen' en 'zelf zaken in beweging zetten' belangrijkere aspecten dan louter burgerlijke inspraak hebben (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; Van Roy & Schoupe, 2014; De Rynck, Depauw, Pauly, 2017; de Haan, Haartsen, Meier & Strijker, 2017).

Dit gedachtengoed is vaak een reactie op publieke of ervaren vraagstukken, problemen, behoeften of opportuniteiten (cf. infra 4.1.1. ontstaansgrond). Ze benadrukken hierbij dat deze voedingsbodem vaak zeer concreet én toch iets gemeenschappelijk is voor de betrokken personen en daardoor ook vaak beperkt is tot lokale context (Van Roy & Schoupe, 2014; De Rynck, Depauw, Pauly, 2017; Igalla & van Meerkerk, 2015; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011).

2.2.2 Burgerlijk actorschap

Deze ontstaansreactie komt voort uit gedachten en gedragingen van burgers, waardoor zij ook de voornaamste actor zijn in het initiatief. Noy en Holemans (2016) duiden op o.a. drie belangrijke aspecten van burgerlijk actorschap binnen een initiatief alvorens het benoemd kan worden als een burgerinitiatief. Hierbij dient in eerste instantie het initiatief gestart te zijn vanuit een burger (bottom-up), waarbij burgers nadien ook een zeg hebben in de vorm, organisatie en toekomst, en burgers actief zijn binnen het initiatief (CSI Flanders, 2016; Noy & Holemans, 2016). Hieruit blijkt dat de aanzet vaak veralgemeend wordt door de beschrijving van een sociale beweging/ onderneming, netwerk, groep, gemeenschap of zelforganisatie van burgers die zelf en samen, met en voor burgers een initiatief starten. In het verleden werden deze netwerken ook wel derde sector organisatie, derde generatie burgerschap, particulier initiatief of zelfbeheer genoemd (Walgrave & Van Aelst, 2001; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Igalla & van Meerkerk, 2015; de Haan et al., 2017; Hoogenboom, 2012).

Doordat niet elke burger dezelfde mogelijkheden heeft om een spontaan burgerinitiatief te starten, kunnen andere actoren of stakeholders wel betrokken worden bij het burgerinitiatief. Al blijft de notie van actief burgerschap en lokaal eigenaarschap hierbij wel de essentie (Igalla & van Meerkerk, 2015; Noy & Holemans, 2016; de Haan et al., 2017).

2.2.3 Doelstellingen

Burgerinitiatieven overstijgen het louter individueel belang, omdat ze verscheidene doelstellingen nastreven in het maatschappelijk, publiek domein. Deze doelen kunnen enerzijds direct of indirect zijn, en anderzijds zowel tastbaar als abstract zijn (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; de Haan et al., 2017).

Dit kan worden gerealiseerd via onder meer de goederen dan wel de diensten of activiteiten die burgers ontwikkelen en/of willen aanbieden ten behoeve van de sociale en fysieke omgeving (De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Igalla & van Meerkerk, 2015; Noy & Holemans, 2016), de acties die gevoerd worden om van hieruit vorm te geven aan een publiek domein (Walgrave & Van Aelst, 2001; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; de Haan et al., 2017) of om bij te dragen aan een kwaliteitsverhoging van het maatschappelijk welzijn met inbegrip van sociale voordelen (Igalla & van Meerkerk, 2015).

2.3 Burgerinitiatieven voor en door gezinnen

Rekening houdend met de bovenstaande beschrijving van de concepten 'gezinnen' en 'burgerinitiatieven' geven we dit onderzoek vorm. Puntsgewijs geeft dit voor 'burgerinitiatieven voor gezinnen' de volgende criteria:

- Ze hebben een concrete ontstaansgrond in de (in)directe leefwereld van de burger.
- Ze steunen op burgerlijk actorschap met drie constitutieve elementen, zijnde:
 - Initiatief gestart vanuit een (of meerdere) burger(s);
 - Burgers hebben een zeg in de vorm, organisatie en toekomst(visie);
 - Burgers zijn actief binnen het initiatief.
- Ze overstijgen het persoonlijk belang, aangezien ze verscheidene doelstellingen nastreven in het maatschappelijk, publiek domein.
- Ze hebben een focus die specifiek gericht is op gezinnen.

We voegen nog enkele nuances toe wat betreft onze afbakening. Gecreëerde initiatieven met een louter en bewust economisch doel, zien we niet als burgerinitiatief binnen dit onderzoek. We beperken ons tot burgerinitiatieven die plaatselijke ontmoeting tussen gezinnen mogelijk maken. Dit impliceert dat we socialemediagroepen die louter en alleen via onlinekanalen fungeren in dit onderzoek niet beschouwen als burgerinitiatieven voor gezinnen. Ten slotte beperken we ons tot burgerinitiatieven voor gezinnen met kinderen of jongeren. Burgerinitiatieven gericht op 'ouder wordende ouders' komen hierdoor niet aan bod in deze publicatie.

3 Methodologisch kader

3.1 Inventarisatie

3.1.1 Werkwijze

Om zicht te krijgen op de diversiteit aangaande burgerinitiatieven voor gezinnen, opgericht door gezinnen, werd in eerste instantie een niet-exhaustieve inventarisatie gevoerd. De inventarisatie kent een lokaal bereik van het Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarbij in hoofdzaak gefocust werd op Nederlandstalige initiatieven die zich in de startfase (zie als bijlage met de code TR: Ter Realisatie) bevonden of reeds volwaardig bestonden. Deze oplijsting van initiatieven kent een variëteit aangaande: ontstaanshistoriek en levensduurte, de thematiek waarop ze betrekking hebben, de doelgroep die ze beogen te bereiken, de vooropgestelde doelstellingen, de mate waarop ze al dan niet ondersteuning krijgen van organisaties of overheden, etc. Deze brengen we in hoofdstuk 4 verder in beeld.

De methodiek van de inventarisatie gebeurde in diverse fasen. De eerste fase betrof een online verkenning via websites en socialemediakanalen. Hierbij was het van belang om bewust te zijn van de beperkingen van deze inventarisatiewijze, aangezien niet alle actieve burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen ook online actief zijn. Toch is het belangrijk om dit onlinenetwerk te exploreren, daar de burgerinitiatieven steeds vaker gebruikmaken van dit onlinekanaal om hun initiatief bekend te maken en omdat de jongere generatie gezinnen mogelijk op deze wijze de voor hun toepasselijke burgerinitiatieven kunnen zoeken, vinden en indien gewenst contacteren.

Via de online zoekmachine 'Google' werd er op basis van volgende terminologie gezocht naar burgerinitiatieven: (a) organisaties voor gezinnen door gezinnen, (b) gezinsinitiatieven/collectieven, (c) burgerinitiatieven/collectieven, (d) ouderinitiatieven/collectieven, (e) collectieve praktijken, (f) burgerbeweging(en) en (g) buurtwerk. Deze zoektermen gaven reeds enige interessante websites die nadien aangevuld werden met andere onlinekanalen. De websites of socialemediakanalen van o.a. volgende organisaties beschreven of verwezen naar interessante (burger)initiatieven voor gezinnen (door gezinnen):

- Wiki.commonsgent
- Vluchtelingenwerk Vlaanderen
- Netwerk Bewust Verbruiken
- AMIF- ESF
- Growfunding
- Velt
- Vicinia
- GIPSO
- Leefmilieu.brussel
- De wakkere burger
- Boersepoort.org
- Internationaal Comité vzw
- Curieus: droomjebuurt.be
- Veranderalles.be
- Demos: Staat van de Burger
- Burgerbudget Antwerpen/Gent
- Crowdfunding
- VBJK
- EXPOO
- FMDO
- AIF+ vzw
- Trefpunt Zelfhulp
- Fonds Vinci
- De Koning Boudewijn Stichting

De tweede fase van inventarisatie geschiedde via het opstellen van een interne en externe oproep naar burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen. De interne oproep (bijlage 7.1) was gericht op de praktijkkennis van collega's binnen het Kenniscentrum Gezinswetenschappen, de hogeschool Odisee, de Gezinsbond, VVSG en Kind en Gezin.

Via deze kanalen werden enkele relevante burgerinitiatieven aangehaald aangaande diverse domeinen. De externe oproep (bijlage 7.2) werd verspreid via de onlinekanalen van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen en de Gezinsbond. Deze oproep werd ook door verscheidene personen gedeeld via Facebook. Via een bijhorend formulier konden betrokkenen van burgerinitiatieven zelf hun initiatief voorstellen. Door de externe oproep te delen en/of liken werd het bericht verder verspreid. Via e-mail brachten enkelen de onderzoekers op de hoogte van hun burgerinitiatief. Bij deze initiatieven waren sommigen algemeen gericht op de buurt en waren anderen specifiek gericht op gezinnen. Al de gevonden burgerinitiatieven voor gezinnen, werden geïnventariseerd in een Excel bestand.

3.1.2 Domeinen en doelgroepen

Het Excel-bestand werd onderverdeeld in diverse tabbladen die betrekking hadden op het domein waarin het initiatief kon worden gesitueerd. De keuze voor een bepaald domein werd gebaseerd op dat aspect waarmee het initiatief het sterkst in verband werd gebracht. De te onderscheiden domeinen waren: (a) (financiële) middelen, (b) wonen, (c) onderwijs, (d) opvang en vrijetijd, (e) opvoedingsondersteuning, (f) leefmilieu, en (g) welzijn en gezondheid. De oplijsting van burgerinitiatieven voor gezinnen (bijlage 7.3) bevat 206 initiatieven die verdeeld waren over deze zeven domeinen. Elk gecategoriseerd initiatief werd beschreven met zijn naam (indien van toepassing), de fysieke regio, de voornaamste functie of activiteit en de ontstaanshistoriek. Hierbij waren we echter wel afhankelijk van de beschikbare informatie omtrent het beschreven burgerinitiatief.

Een verdere onderverdeling binnen deze domeinen, werd gemaakt op basis van de beoogde doelgroep. Hierbij kon het initiatief gericht zijn op: (a) gezinnen in het algemeen, (b) gezinnen met een migratieachtergrond, (c) gezinnen met een (sociaaleconomische) kwetsbaarheid, (d) gezinnen die geconfronteerd werden met een bepaalde ziekte/ beperking, en (e) gezinnen die te maken kregen met een veranderende gezinssituatie.

De meeste van de geïnventariseerde burgerinitiatieven (74) voor gezinnen werden gecategoriseerd binnen het domein welzijn en gezondheid. Binnen dit domein bleken de initiatieven voornamelijk gericht op gezinnen geconfronteerd met een ziekte/beperking (42) en een veranderende gezinssituatie (23). Het tweede grootste domein was 'opvang en vrije tijd' met 43 initiatieven, waarbij iets meer dan de helft (23) gericht was op 'gezinnen in het algemeen'. Dit domein werd gevolgd door 'onderwijs' (31), dat in de meerderheid van de gevallen gericht was op gezinnen met een migratieachtergrond (27) en het domein 'wonen' dat sterk ingevuld werd door de ouderinitiatieven die een woonproject startte voor hun kind met beperking. Burgerinitiatieven die zich focusten op (financiële) middelen, opvoedingsondersteuning en leefmilieu werden in mindere mate teruggevonden binnen de inventarisatie. Respectievelijk was dit 12, 9 en 6 keer.

We kunnen geen uitspraak doen over de representativiteit van de verdeling over deze domeinen. Het was immers niet het opzet (en de mogelijkheid) om de gehele totaliteit aan burgerinitiatieven voor gezinnen in kaart te brengen. Deze inventaris en opdeling is dan ook maar een weerspiegeling van die initiatieven die een zekere bekendheid hebben, waardoor ze traceerbaar zijn. Daarnaast is de categorisering ook onderhevig aan selectie wat betreft de toewijzing aan het 'voornaamste domein' waarbinnen het initiatief actief is. Woonprojecten blijken vaak een nauwe link te vertonen met de domeinen 'welzijn en gezond' en 'opvang en vrije tijd', maar wij hebben ze ondergebracht in het domein 'wonen'.

3.2 Interviews

Nadat bovenstaande inventaris was opgesteld, werden de initiatieven op basis van een schematische weergave a.d.h.v. assenstelsels (x-as: ontstaanshistoriek, y-as: doelgroep) verdeeld. De ontstaanshistoriek verwees naar de personen die het initiatief hadden geïnitieerd. Hierbij vertrokken we van vier categorieën: (a) door gezinnen, (b) door betrokken burgers, (c) door gezinnen met steun van een organisatie, (d) door gezinnen met steun van een overheidsactor. De y-as kende een indeling naargelang de doelgroep beoogde om: (a) specifieke gezinnen, dan wel (b) gezinnen *an sich* te bereiken. De assenstelsels omtrent 'specifieke gezinnen' bevatte een clustering per beoogde doelgroep, zijnde: gezinnen met een sociaaleconomische kwetsbaarheid, gezinnen met een migratieachtergrond, gezinnen met een kind met een beperking/ziekte, en gezinnen die een verandering meemaakten in hun gezinssituatie. Binnen elke cluster werden de initiatieven opgesomd die voor deze doelgroep werkzaam waren in een bepaald domein. Wanneer de initiatieven 'voor gezinnen *an sich*' werden verdeeld, ontstonden volgende clusters: activiteiten, kinderopvang en mobiliteit. Ook hier bevatte elke cluster een diversiteit aan burgerinitiatieven die werkzaam waren omtrent verschillende thematische domeinen. Ten slotte kreeg ook elk initiatief een kleurcode naargelang de regio waarin het burgerinitiatief werkzaam was.

Vanuit deze schematische weergave werd er een selectie gemaakt van burgerinitiatieven die interessant leken om verder te exploreren via een interview. De initiatieven werden geselecteerd door uit elke cluster één initiatief te selecteren, en hierbij rekening te houden met het thematische domein, de regionale spreiding en een sociale mix. Daarnaast werden er ook initiatieven geselecteerd die zouden worden aangeschreven wanneer een van de eerst geselecteerde initiatieven niet konden/wilden deelnemen aan het onderzoek. De initiatieven werden vaak elektronisch gecontacteerd met de vraag naar deelname. Wanneer ze hiermee instemden en er een interviewafspraken werd vastgelegd, kregen de burgerinitiatieven als voorbereiding een overzicht van de interviewleidraad (bijlage 7.4) die gehanteerd zou worden tijdens het interview. Als onderzoeksteam hebben we een meer uitgebreide onderzoeksleidraad gehanteerd, die het ons mogelijk maakte om tijdens de gesprekken alert te zijn voor en dieper in te gaan op aspecten en aandachtspunten die in de theoretische verkenning en in de bijeenkomsten met de stuurgroep naar voor kwamen.

In overeenstemming met de respondenten werd er een datum (in de maanden september tot en met november) en locatie gekozen om het interview af te nemen. Aangezien niet elk burgerinitiatief eigen infrastructuur had, werden er tevens interviews afgenomen bij de respondenten thuis, op campus Schaarbeek, of in een rustige taverne. Alvorens het daadwerkelijk interview werd afgenomen, werd het onderzoeksopzet (m.o.o. de gezinsconferentie 2019) nogmaals toegelicht aan de respondenten. Nadien volgde er een korte uitleg over gegevensbescherming aan de hand van een *informed consent*. Op deze manier konden de respondenten geïnformeerd toestemming geven omtrent hun deelname aan het onderzoek. Dit was van belang aangezien de interviews opgenomen werden met audioapparatuur ter vergemakkelijking van de finale transcriptie en gegevensverwerking.

De interviewresultaten werden geanalyseerd aan de hand van de 'Interpretative phenomenological analysis'-methode (Giorgi & Giorgi, 2003). De algemene onderzoeksbevindingen werden verwerkt in het volgende hoofdstuk.

Deze analytische methode is geschikt om in een verkennend onderzoek - naar een fenomeen waar nog maar weinig onderzoek naar gedaan is - ervaringen, zienswijzen en zingevingsprocessen na te gaan. De transcripten van de semigestructureerde interviews werden in eerste instantie meermaals herlezen. Hierbij werden significante passages gecodeerd en geclusterd in opkomende thema's die een steeds hoger abstractieniveau kregen. Herhaling van dit proces over de interviews heen legde patronen bloot, tot uiteindelijk een thematische lijst werd bekomen (bijlage 7.6) die verwerkt werd tot een narratief, ondersteund door citaten uit de transcripten.

Dit narratief werd de basis voor de inspiratiegids. Typisch voor deze methode is de grote mate van herkenning van de geïnterviewden in de uiteindelijk gecreëerde narratieven, wat duidelijk bevestigd werd in de feedback die we kregen op de inspiratiegids.

3.3 Focusgroepen

De bevindingen uit de interviews werden aangevuld met gegevens die in december 2018 verkregen werden via een focusgroep met ondersteunende organisaties op campus Schaarbeek. Deze organisaties hebben vaak een zekere 'expertise' aangaande een bepaalde thematiek, waardoor ze burgerinitiatieven kunnen ondersteunen in hun ontstaan en verdere ontplooiing. Er werden diverse ondersteunende organisaties aangeschreven met de vraag naar deelname aan het focusgroep gesprek. Pegode en Gipso hebben ervaring aangaande het ondersteunen van ouderinitiatieven betreffende kinderen met een beperking. Trefpunt Zelfhulp, Familieplatform Geestelijke Gezondheid en Eigenkracht Conferenties zijn organisaties die zich vnl. richten op burgerinitiatieven die onder meer lotgenotencontact en sociale cohesie beogen. Het Minderhedenforum en het Intercultureel Comité werden aangeschreven vanwege hun ervaring omtrent het werken met burgerinitiatieven met diverse etnisch-culturele achtergronden of zelforganisaties. Netwerk Bewust Verbruiken en Samensterker zijn organisaties die een klemtoon leggen op duurzaamheid en ecologisch verantwoorde keuzes. Afsluitend werden ook Domo en Cokido – de Stuyverij gevraagd, vanwege hun ervaring vanuit hun werking met respectievelijk kwetsbare gezinnen en gezinnen die groepsopvang willen realiseren voor hun kinderen. Het uiteindelijke focusgroepgesprek werd gevoerd met vijf personen van Trefpunt Zelfhulp, Domo, Cokido en Netwerk Bewust Verbruiken.

De focusgroep bijeenkomst werd ingedeeld in drie luiken. In het eerste deel werd uitgelegd wat het gehanteerde concept 'burgerinitiatief voor gezinnen' inhoudt binnen dit onderzoek (cf. supra). Deze verduidelijking moest ervoor zorgen dat alle leden van de focusgroep meteen op hetzelfde niveau konden meedenken en er geen onnodige discussies ontstonden over het gehanteerde concept. Hierbij werd wel ruimte gelaten voor nuances die aangebracht werden door de ondersteunende organisaties.

In het tweede deel vroegen we ondersteunende organisaties te reflecteren over hun praktijkervaring aangaande de ondersteuning aan burgerinitiatieven. Hierbij dienden we ervoor te zorgen dat de betrokken instanties niet vervielen in het uitvoerig expliciteren van hun eigen werking. Om dit te voorkomen werd in de voorbereiding van de focusgroep een 'informatiefiche' rondgestuurd van wie allemaal rond de tafel zou zitten (bijlage 7.7). De ondersteunende organisaties dienden dus hun expertrol op te nemen, waarbij ze informatie gaven over hun ervaringen in de praktijk en zaken die al dan niet vaker voorkwamen doorheen de tijd i.h.k.v. de burgerinitiatieven. Om dit gestructureerd te laten verlopen werden het IPA-schema en onderstaande vragen gebruikt als richtinggevend instrument.

Mogelijke richtinggevendende vragen voor de ondersteunende organisaties waren:

- Op welke manier/ moment komen jullie in contact met burgerinitiatieven?
- Is er sprake van concrete ondersteuningsvragen van burgerinitiatieven?
- Hoe gebeurt en verloopt de ondersteuning momenteel?
- Op welke uitkomsten van het initiatief focussen de ondersteunende initiatieven zich?
- Wat is het algemeen overheersend gevoel/ervaring bij de ondersteuning van dit burgerinitiatief?
- Wat denken burgerinitiatieven nodig te hebben van de ondersteunende organisaties?
- Wat hebben burgerinitiatieven, volgens ondersteunende initiatieven, nodig van de ondersteunende organisaties?
- Wat kan volgens de ondersteunende initiatieven helpend zijn in de ondersteuning van burgerinitiatieven?

- Waar kunnen ondersteunende organisaties wel én niet aan tegemoetkomen?
- Wat kunnen ondersteunende organisaties doen om bekender en toegankelijker te worden voor burgerinitiatieven?
- Wie is de verantwoordelijke contactpersoon bij de ondersteunende organisatie?

In het derde deel werden de deelnemers van de focusgroep gevraagd om te reflecteren over de houding van de lokale en Vlaamse overheden t.a.v. burgerinitiatieven en ondersteunende organisaties. Binnen dit onderdeel polsten we eveneens naar de adviezen die ondersteunende initiatieven formuleren voor de lokale en Vlaamse overheid i.h.k.v. hun werking met burgerinitiatieven voor gezinnen. Dit gebeurde weer vanuit twee parallelle perspectieven, namelijk enerzijds het burgerinitiatief en anderzijds de ondersteunende organisatie.

De vragen die we beantwoord wensten te zien, waren:

- Wat hebben burgerinitiatieven, volgens ondersteunende initiatieven, nodig van de lokale of van de Vlaamse overheid?
- Wat heeft een ondersteunende instantie nodig van de lokale of van de Vlaamse overheid om zijn werk goed te kunnen doen?
- Wat zouden ondersteunende organisaties i.h.k.v. burgerinitiatieven voor gezinnen aanbevelen/adviseren aan de lokale of aan de Vlaamse overheden?

De informatie die verworven werd via de focusgroepbijeenkomst, werd eveneens geïntegreerd in de algemene onderzoeksbevindingen die in het volgende hoofdstuk nader bekeken worden.

3.4 Terugkoppeling en feedback

Doordat burgerinitiatieven vaak gesitueerd worden binnen het kader van co-creatie/productie (tussen burgers onderling, en al dan niet met samenwerking van andere organisaties of overheden), werd getracht om hiermee binnen dit onderzoeksopzet rekening te houden. In eerste instantie werd door de samenstelling van een stuurgroep een forum gecreëerd waarbinnen ruimte geboden werd om feedback te geven vanuit VVSG en Kind en Gezin. Deze actoren gaven eveneens belangrijke suggesties voor het verdere verloop van het onderzoek. Om terugkoppeling met deze stuurgroep te voorzien, werden er in de periode van juni 2018 t.e.m. maart 2019 vijf bijeenkomsten georganiseerd, en was er steeds de mogelijkheid om tussentijdse feedback via e-mail te sturen.

Ondersteunende organisaties die uitgenodigd waren voor het focusgroepgesprek, en al dan niet hierop aanwezig waren, kregen de mogelijkheid om bemerkingen of aanvullingen aan te brengen op de analyse van de bijeenkomst. Daarnaast werd hen de draftversie van de inspiratiegids voorgelegd voor feedback.

Dit laatste was eveneens het geval voor de geïnterviewde burgerinitiatieven die uitgenodigd werden om deel uit te maken van het co-creatieve proces bij de realisatie van de inspiratiegids. Het gebiedt ons te zeggen dat slechts een minderheid van de respondenten hier actief gebruik van maakten, en dat deze feedbackmogelijkheid niet geboden werd voor het onderzoeksrapport wegens het omvangrijke karakter en het beperkte tijdsbestek.

Op de Gezinsconferentie op 14 maart 2019 beoogen we om verdere terugkoppeling en feedback te ontvangen van verschillende actoren.

4 Onderzoekresultaten

Burgerinitiatieven werden reeds vanuit diverse wetenschappelijke en praktijkgerichte invalshoeken bestudeerd en beschreven, wat leidde tot een verscheidenheid aan theoretische kaders. Enkele van deze theoretische kaders gebruikten we als basis voor onze thematische structuur.

Het hoofdstuk beslaat zes grote thema's die gezien worden als invloedrijke elementen voor een burgerinitiatief:

- de ontstaansgrond en de aanvankelijke primaire doelstelling;
- de betrokken burgers en actorschap;
- de werking in de praktijk;
- het voortbestaan, de huidige doelstellingen en groei;
- de samenwerkingsverbanden en ondersteuningsactoren;
- de rol van overheden.

Per thema schetsen we eveneens de succes- en belemmerende factoren die burgerinitiatieven kunnen ervaren. We verwijzen telkens naar relevante theoretische inzichten.

4.1 Ontstaansgrond en aanvankelijke primaire doelstelling

Een burgerinitiatief heeft steeds een ontstaansgrond die hen drijft in de realisatie van een idee naar de praktijk. Deze ontstaansgrond wordt mee beïnvloed door het maatschappelijk klimaat waarin burgers actief burgerschap kunnen opnemen. Toch blijkt de bewegingsruimte voor actief burgerschap ook nauw verbonden met de doelstellingen die burgers gerealiseerd willen zien.

4.1.1 Ontstaansgrond

Theoretische achtergrond

De opkomst van burgerinitiatieven wordt vaak verklaard vanuit een reactie van burgers op situaties die ongenoegen met zich meebrengen. Deze (probleem/crisis)situaties kunnen bepaalde zorgen of gevoelens van onvrede genereren, waardoor er vanuit een zekere emotionaliteit een basis ontstaat om zich als burger te 'bewegen' (van Steden, Boelens & Drenth, 2018; Walgrave & Van Aelst, 2001; De Walsche, 2015). Deze basis wordt vaak aangesterkt door een vertrouwensbreuk die ontstaat in de relatie met overheid-, markt- en professionele actoren die normaliter als bevoegd en verantwoordelijk worden geacht voor de hantering van deze (crisis)situaties (Noy & Holemans, 2016). Burgers voelen aan dat de publieke dienstverlening tekorten vertoont en willen zelf aan deze leemtes tegemoetkomen (van Steden, Boelens & Drenth, 2018).

Vanuit deze optiek kunnen we burgerinitiatieven beschouwen als een soort van decentrale sociale bewegingen die in de huidige maatschappij een vorm van (politieke) participatie is geworden (Van Audenhove & Declercq, 2016; Walgrave & Van Aelst, 2001). Al is dit natuurlijk onderhevig aan het maatschappelijke en beleidsklimaat binnen een land. Waar er in Nederland gesproken wordt van een participatiemaatschappij (die sterk gestuurd is door een zich terugtrekkende overheid), biedt België een vrij initiatiefrecht aan burgers. Hierdoor krijgen zij de vrije ruimte en mogelijkheid om zelf initiatieven voor te stellen en op deze wijze feitelijk (mede-)zeggenschap te krijgen (De Rynck, 2014; Kalk & De Rynck, 2003; De Visscher, De Brauwere & Dehaene, 2016).

Binnen onze dynamische samenleving met een regisserende overheid wordt een diversiteit aan participatievormen (nl. representatieve, inspraak/participatieve, interactieve, en directe democratie) toegelaten naargelang de thematiek waarin burgers zich bewegen. Dit heeft een weerklank op het niveau van participatie dat burgerinitiatieven kunnen benutten (De Rynck, 2014; Kalk & De Rynck, 2003; De Visscher, De Brauwere & Dehaene, 2016). Zo vallen thema's omtrent veiligheid en justitie veelal onder bijna exclusief houderschap van de staat/stad/gemeente en diens bevoegde diensten. Hierbij kunnen burgers enkel hun stem laten horen via hun kiesgedrag (representatieve democratie) of via een engagement in een buurtinformatienetwerk (BIN) (interactieve democratie). Het actief burgerschap in de vorm van bijvoorbeeld privéinitiatieven (directe democratie) daarentegen is bewust verboden (Brans, Maesschalck & Gelders, 2013; Wet, 1934). Burgerinitiatieven die zich engageren binnen de thematiek van zorg, welzijn en welbevinden, kunnen echter vaker gesitueerd kunnen worden binnen 'zelfbeheer' en 'zelf doen' (directe democratie). Deze initiatieven worden meer gezien als kaderend binnen de vermaatschappelijking van de zorg of de participatiemaatschappij. Verder blijkt dat sommige van deze initiatieven op een later moment geïnstitutionaliseerd kunnen worden (Kalk & De Rynck, 2003; Walgrave & Van Aelst, 2001; Roets, Vandekinderen & De Stercke, 2018; Vandeurzen, 2018; Thys, 2018).

Burgerinitiatieven kunnen ook ontstaan vanuit een positieve motivatie en vanuit een actief burgerschap bijdragen aan sociale verbindingen, sociale cohesie en betrokkenheid bij het grotere geheel (van Steden, Boelens & Drenth, 2018; De Walsche, 2015; Vervoort, 2015). Ze kunnen door hun solidaire, decentrale positionering een nauwere aansluiting vinden bij de leefwereld van andere burgers, en dat in tegenstelling tot de systeemwereld van overheden (De Rynck, 2014; Van Audenhove & Declercq, 2016). Specifiek toegepast op burgerinitiatieven voor gezinnen kunnen nog vier positieve theoretische argumenten aangehaald worden, ter verklaring van het ontstaan van burgerinitiatieven: a) de ecologische en transactionele visie op opvoeden en samenleven, waarbij opvoeden vanuit een wisselwerking van beïnvloedingsprocessen tussen ouders, kinderen en hun omgeving wordt aanzien; b) empowerment, waardoor individuen in hun kracht worden gezet doordat ze worden erkend in hun bekwaamheden en groeimogelijkheden en ondersteund kunnen worden wanneer ze dit nodig achten; c) ervaringsgericht leren, waar er geleerd wordt door te doen, te ervaren en te vertrekken vanuit de eigen overtuigingen en handelwijzen; d) de kracht van ouderervaringen en de aanname van een metapositie, waardoor er zowel interactie is met het kind als met andere ouders met wie gereflecteerd kan worden over ouderschap (Nys, 2013).

Onderzoeksbevindingen

We vroegen de initiatieven wanneer en waarom ze waren ontstaan. De bevroegde initiatieven hadden een geschiedenis van 1 tot zelfs 40 jaar. Een vierde was eerder 'jong', zij bestonden 1 à 2 jaar. Nog een vierde bestond ongeveer vijf jaar. Waar de twee langst bestaande initiatieven ongeveer 40 jaar geleden ontstonden, was de derde 'oudste' slechts half zo oud. De overige initiatieven ontstonden tussen 5 en 20 jaar geleden.

'Het gezin' stond niet enkel centraal als doelgroep voor de initiatieven (een uitsluitingscriterium voor deelname aan dit onderzoek), maar bleek vaak ook een centrale plaats in te nemen in de beweegredenen voor het ontstaan van de initiatieven. Heel wat initiatieven ontstonden naar aanleiding van een persoonlijk ervaren zorg, behoefte of nood die in veel gevallen gelieerd was aan (een) eigen kind(eren).

Zo startten ouders van kinderen met een beperking met een alternatief voor het reguliere zorg- en vrijetijdsaanbod waarbinnen hun kind zijn/haar plaats niet vond of dreigde te vinden (bijv. Casa di Mauro, De Wereld van Raya, De Kompanie). Daarnaast waren er ouders met een migratieachtergrond die een aanbod creëerden of acties ondernamen die kinderen en/of hun gezinnen ondersteunden in hun integratieproces en/of ter bevordering van hun welbevinden (bijv. Daskalia, Jihad van de moeders).

Ook het algemene welzijn van kinderen kan het ontstaan van een burgerinitiatief initiëren of bespoedigen, bijvoorbeeld de vaststelling dat kinderen blootgesteld worden aan vervuilde lucht die hun gezondheid schaadt (Filter Café Filtré) of wanneer blijkt dat kinderen uitgekeken zijn op klassieke speeltoestellen en nood hebben aan meer uitdaging (bijv. De Bouwspelplaats).

Soms ontstond een initiatief niet zozeer op basis van ervaringen met eigen kinderen, maar vanuit een persoonlijke fijngevoeligheid m.b.t. een bepaald thema. Door zelf geconfronteerd te worden met bepaalde situaties kan een speciale affiniteit met een probleem ontstaan, en een wil om hier mee aan de slag te gaan (bijv. Mangoboom in bloei, Ladder'op).

Ik was een van de eerste vrouwen in Sub-Saharaans Afrika die een hogere opleiding had kunnen genieten, dus ik vond dat ook heel belangrijk voor de kinderen van hier. Ik weet nog dat ik heel ontmoedigd was toen ik hier aankwam, omdat ik aanvankelijk geen job vond als leerkracht. Toen kreeg ik de kans van een persoon die mij een job aanbood en me zei: 'Hier is je kans, grijp ze!' En dat vergeet ik nooit, hoe belangrijk die kans is geweest! (...). Ik ben leerkracht, dus ik zag deze nood¹. Ik zag het als mijn taak om ervoor te zorgen dat hier iets aan gedaan wordt.

Verder bleek ook de ervaring van het ouderschap aan de basis te liggen van een aantal initiatieven: de nood aan opvangmogelijkheden (bijv. Cokido, De Kleine Berg), de gevolgen van alleenstaand ouderschap (bijv. Houvast), of de ervaring dat weinig socioculturele verenigingen oog hebben voor gezinnen (bijv. Anjer).

Net zoals deze laatste initiatieven die ontstaan vanuit een persoonlijke invulling van een leemte of behoefte, starten sommige andere initiatieven hun werking vanuit de wens tot een persoonlijke en maatschappelijke verrijking (bijv. 't Gulderijtje, De Uitnodiging, Lieve Zusjes Stoere Broers).

We willen mensen uitnodigen om het beste uit zichzelf te halen. Ons doel is echt dat maatschappelijk bewustzijn aan te wakkeren, bezig zijn met deze thematiek, mondig zijn, dingen ondernemen ... proberen uw rol te spelen in deze samenleving, en op deze wereld.

Andere initiatieven ontstonden niet vanuit een 'binnen het eigen gezin of persoonlijk ervaren'-behoefte, maar vanuit een gevoel van verontwaardiging over de situatie van kwetsbare en/of (kans)arme gezinnen. Een situatie waarmee men op een of andere manier in de persoonlijke leefwereld werd geconfronteerd bijvoorbeeld via (vrijwilligers)werk, studie, media en/of (in)direct contact (bijv. Swop&Go, Babynest, INspé HilOL, De Kast, De Egeltjes, Kiemma).

Dat beeld van een moeder die maar één euro had, niet genoeg dus om een brood te kopen, en dan maar naar huis ging waar ze nog één goedkope diepvriespizza vond, en die opwarmde voor haar kinderen en zelf niets at ... ik had toen zelf kleine kinderen, ook een baby in huis en ik ben beginnen wenen, wenen. Ik was daar kapot van. (...) Ik zeg niet dat ik dat vroeger nooit zou gedaan hebben, maar pas als je weet wat het is om een kind te hebben, leer je die onvoorwaardelijkheid kennen.

Hoewel de oorsprong niet gesitueerd kon worden in het eigen gezin, toont het laatste citaat mooi aan hoe 'het gezin' en de ervaringen die daarmee gepaard gaan onrechtstreeks een rol speelden voor deze initiatiefnemers.

¹ Anderstalige nieuwkomers liepen een algemene leerachterstand op door een te beperkte kennis van de onderwijstaal.

4.1.2 Primaire doelstellingen en aanbod

Theoretische achtergrond

Zowel voor, tijdens, als na het ontstaan van een burgerinitiatief zal er moeten nagedacht worden over diverse dimensies. Het dimensiekader dat opgesteld werd door Gilbert en Specht (1974) en verder werd uitgewerkt door Luyten (2016), wordt binnen dit onderzoek gehanteerd als theoretisch ankerpunt. Eén dimensie is het 'product', wat verwijst naar datgene wat burgerinitiatieven te bieden hebben aan anderen.

Het product is nauw verwant met de directe primaire doelstelling van het initiatief. Het 'product' kan diverse vormen aannemen, zoals: informatie, goederen of financiële tegemoetkomingen, diensten, rechten en kansen en collectieve voorzieningen (Luyten, 2016). Deze verschillende concrete productvormen komen eveneens terug bij burgerinitiatieven.

Een andere verdeling van de doelstellingen van burgerinitiatieven heeft te maken met het type persoon dat betrokken is binnen het initiatief en de bestaansduur van initiatieven (cf. infra) (Van Daele, 2017). De te onderscheiden doelstellingen zijn dan de volgende:

- Het regelen, organiseren en verwezenlijken van activiteiten
- Praktische zaken realiseren door bruggen te bouwen met andere instanties en netwerken
- Meedenken en –beslissen aan de hand van adviesformulering
- Toegang krijgen tot besluitvormingsprocessen

Het type burgerinitiatief dat hieruit voortkomt, is dan gerelateerd aan de expliciete keuze van de doelstellingen door de direct betrokken leden van het initiatief. Visueel stelde Hurenkamp (2009) dit voor als een driedelige piramide, waarbij de basis gevormd wordt door 'het aanbieden van een luisterend oor' en opgebouwd wordt door 'het bieden van dialoog' en 'het bieden van financiële steun' (Hurenkamp, 2009; Flink, Kreuger, de Haan, Burdorf & Burema, 2014).

Ongeacht de vorm die een doelstelling of product krijgt, is het van belang dat het steeds het persoonlijk belang zal overstijgen doordat het finaal geënt is in het maatschappelijk, publiek domein (cf. supra).

Onderzoeksbevindingen

Nauw verbonden aan de ontstaansgronden van een initiatief waren de doelstellingen, die zich vertalen in verschillende 'producten' (zoals hierboven beschreven). De 'producten' waren eveneens vertegenwoordigd onder de geïnterviewde initiatieven.

Dienstverlening vonden we terug in de vorm van (online) lotgenotencontact, zorgondersteuning, dagbesteding, (voorschoolse of buitenschoolse) kinderopvang, onderwijsondersteuning en een vrij toegankelijke kinderboerderij. Een aantal initiatieven voorzagen financiële en/of materiële ondersteuning door: het gratis uitdelen van en/of de goedkope herverdeling van kledij, voedseloverschotten, babymateriaal en speelgoed. Anderen organiseerden activiteiten zoals: daguitstappen, weekends, een jaarlijks sinterklaasfeest, educatieve en sociaal- culturele activiteiten, en vrijetijdsactiviteiten (yoga, paardrijles, workshops, creatief atelier, buitenvrijplaatsen waar je kan bouwen, spelen, beleven en experimenteren). Sommige activiteiten hadden het doel om politieke aandacht te vestigen op een gedeelde bezorgdheid. Hierbij kon informatie worden aangeboden onder de vorm van lezingen, maar ook op websites of via sensibilisering van bijv. scholen. Waar de meeste initiatieven zich voornamelijk op één vorm van product richten, combineerden een aantal initiatieven meerdere producten en dus ook primaire doelstellingen.

De doelstellingen van de initiatieven kunnen worden samengevat in de volgende opsomming:

- Mensen samenbrengen, al dan niet rond eenzelfde thematiek of ervaring
- Sensibiliseren
- Laagdrempelig aanbod creëren
- Zinvolle dagbesteding voorzien
- Integratie bevorderen
- Maatschappelijke verandering teweegbrengen

De manier waarop initiatieven hun doelstellingen probeerden te bereiken, kon ondanks gelijkaardige doelstellingen en aanbod, toch sterk uiteenlopen. Dit hing samen met ideeën die ontsproten uit eigen ervaringen en die aan basis lagen van het initiatief.

Zo werd het doel 'integratie bevorderen' door het ene initiatief bijvoorbeeld aangepakt door het versterken van de eigen taal en cultuur om zo het gevoel van zelfwaarde op te krikken en door een ander initiatief door het versterken van Nederlandse taalvaardigheid om toegang tot het Belgisch onderwijs en onze maatschappij te vergemakkelijken. De doelstellingen noch de vorm van het aanbod zijn een statisch gegeven. Het blijkt dat op termijn burgerinitiatieven zelden alleen hun primaire directe doelen blijven nastreven.

Er kunnen namelijk steeds nieuwe (secundaire) doelen ontstaan vanuit de directe primaire doelstellingen of ze kunnen hier los van als neveneffect worden gedetecteerd. Dit wordt uitgebreider besproken in hoofdstuk 4.4 (voortbestaan, huidige doelstelling en groei).

4.1.3 Succes- en belemmerende factoren

Theoretische achtergrond

Flink (2014), van Steden (2018) en de Haan (2017 en 2018) en hun collega's beschreven reeds diverse succes- en risicofactoren die een rol kunnen spelen het ontstaan van burgerinitiatieven.

Wanneer succesfactoren worden besproken, wordt er in eerste instantie verwezen naar de persoonskenmerken en de aanwezigheid van enige realiteitszin bij de persoon die het initiatief initieert. Het hebben van een sterke intrinsieke motivatie blijkt bevorderend te werken bij het ontstaan van een burgerinitiatief. Andere persoonsgebonden elementen zijn het hebben van de nodige kennis, informatie en vaardigheden zoals: leiderschap, overtuigingskracht, strategisch en ondernemend denken en duidelijk communiceren. In tweede instantie is het bevorderlijk voor het ontstaan van een burgerinitiatief dat de initiatiefnemer een sociaal geëngageerd persoon is, die bijv. een vertrouwenspersoon/sleutelfiguur is, al langer en op meerdere terreinen actief is in de buurt of wijk, het initiatief kan laten ontstaan vanuit een bestaand netwerk en goede persoonlijke contacten heeft. Betreffende dit laatste, is het ook bevorderlijk voor het ontstaan van een burgerinitiatief wanneer er reeds enige maatschappelijke ondersteuning aanwezig is, omwille van de ontstaansgeschiedenis of type van doelen. Dit wordt vaak geconcretiseerd via erkenning door burgers of het hebben van contacten met faciliterende externe partijen zoals bijv. stads- en gemeentediensten of andere organisaties (Flink et al., 2014; van Steden et al., 2018; de Haan et al., 2017; de Haan et al., 2018). Hier wordt later in dit rapport op in gegaan.

Er zijn echter steeds belemmerende factoren of valkuilen verbonden aan bovenstaande factoren. Zo dient een initiatiefnemer zich bewust te zijn dat hij/zij geen beloftes maakt die niet waargemaakt kunnen worden. Een andere belangrijke risicofactor voor het ontstaan van een burgerinitiatief, is het ontbreken van sociale cohesie en collectieve weerbaarheid onder burgers die het initiatief onderschrijven. Het betrekken van anderen en hen een gevoel van eigenaarschap geven, is hierdoor mee een cruciaal element aangezien het eveneens ervoor zorgt dat de initiatiefnemer zich niet overvraagd voelt (Flink et al., 2014; van Steden et al., 2018). Dit wordt uitgebreider toegelicht in het volgende hoofdstuk.

Onderzoeksbevindingen

Initiatieven benoemden hun persoonlijke ervaring, betrokkenheid en overtuiging als belangrijke succesfactoren. Het voorzag hen van de nodige energie, kracht en doorzettingsvermogen om het niet te onderschatten engagement aan te gaan.

Tegelijk erkenden ze dat hier ook een valkuil in schuilt, gelegen in het te ver doordrijven van hun enthousiasme, het te veel ingaan op vragen en verwachtingen, het te veel en te langdurig geven zonder dat daar iets (financieel) tegenover staat. De meeste initiatiefnemers hebben veel geïnvesteerd: vaak financieel, maar vooral vrije tijd en energie. Voor sommigen had deze investering ook tot gevolg dat ze op die momenten geen betaald werk konden verrichten.

Mijn persoonlijk engagement is extreem diepgaand, in die zin dat ik daar drie maanden gewoon voor gewerkt heb, niets anders dan dat! Ik zat zo in het idee van 'nu, moet ik het doen', ik ben daar dag en nacht mee bezig geweest. Heb mijn werk als zelfstandige gewoon opzijgeschoven, aan collega's overgelaten, en 300% hiervoor gegaan. (...) Het zou wel makkelijker geweest zijn als je daar een financieel minimum ofzo voor zou kunnen krijgen. Drie maanden je werk niet doen, dat kan je niet blijven volhouden, he!

Het laten rijpen van ideeën, tijd nemen om vooronderzoek te doen en inspiratie en informatie bij anderen opdoen, zijn volgens diverse burgerinitiatieven succesfactoren die helpend zijn om een concrete opstart van een initiatief te initiëren.

Een valkuil vóór de opstart van een initiatief, is dat initiatiefnemers zich voor de aanvang te hard laten leiden door reeds vooruitkijken naar potentiële problemen (in verband met bijvoorbeeld het bereiken van de beoogde doelgroep, het financieren van het initiatief, het al dan niet organiseren in een bepaalde formele structuur, etc.), die kunnen ontstaan maar er daarom nog niet zijn. Ook het té snel willen gaan en het niet of beperkt hebben van geduld werden als een belemmerende factor ervaren door enkele initiatieven. De opstart van een burgerinitiatief vraagt namelijk heel wat praktisch (bijv. administratief, logistiek, ...) werk dat niet steeds even vlot verloopt, en dus enig relativerings- en doorzettingsvermogen vraagt van de initiatiefnemer(s).

4.2 Betrokken burgers en actorschap

Bij burgerinitiatieven zijn heel wat burgers betrokken, in velerlei rollen. Dit hoofdstuk brengt al deze burgers en hun rollen in kaart. Enerzijds zijn er de organiserende burgers die aan de basis liggen van het proces waarbinnen een idee uitgroeit tot een initiatief. Wie zijn die gedreven en geëngageerde burgers? Omringen ze zich met belangrijke anderen om het allemaal mogelijk te maken? En zo ja, hoe gebeurt dat en wie zijn die belangrijke anderen? In dit onderdeel gaan we dieper in op de rol van de trekkers, de kerngroep en de andere vrijwilligers of stagiair(e)s.

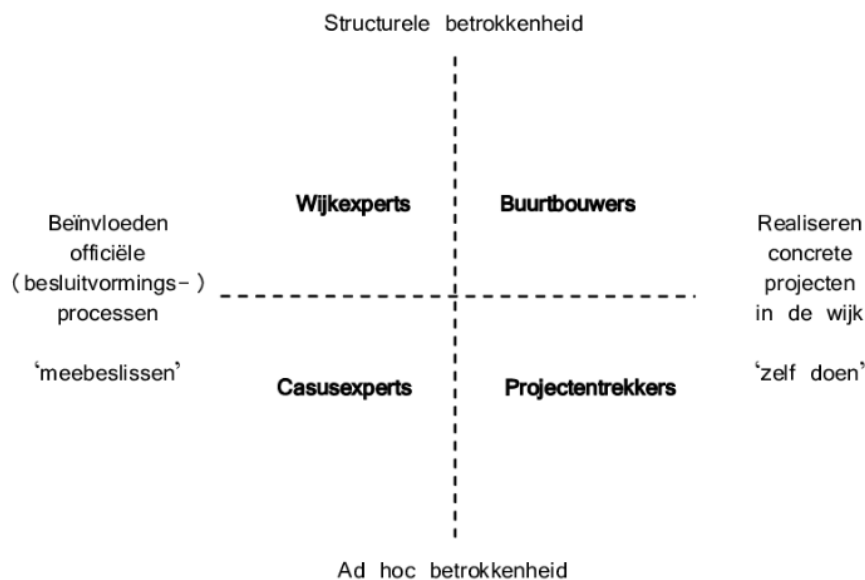
Anderzijds zijn er ook personen die (al dan niet mede-organiserend) beoogd worden als doelgroep en/of (ad hoc) gebruikmaken van het burgerinitiatief. Wie zijn deze personen en hoe onderscheidt de beoogde doelgroep zich van de feitelijke gebruikersgroep? Welke barrières kunnen burgerinitiatieven ervaren bij het optimaal willen bereiken van de doelgroep.

4.2.1 Organiserende burgers

Trekkers

Theoretische achtergrond

Zoals al aangegeven bij de beschrijving van de diverse doelstellingen, is het ontstaan van een initiatief nauw verbonden aan het type persoon van de initiatiefnemer en de mate van actief burgerschap (van de Wijdeven, 2012; Van Daele, 2017). Zo kan een trekker ervoor kiezen om structureel of ad hoc betrokken te zijn binnen een initiatief en kan deze zich hierin engageren door het accent te leggen op (zelf) doen of eerder op meebeslissen. Deze aspecten kunnen tegenover elkaar worden uitgezet in een matrix (van de Wijdeven, 2012).

Figuur 2: Assenstelsel typologie trekkers binnen burgerinitiatieven (van de Wijdeven, 2012)

Deze typologie vertoont grote gelijkenissen met de opdeling van Van Daele (2017), wat in combinatie het volgende geeft:

- De 'doe-het-zelvers' of 'projecttrekkers': zijn zelf goed in het regelen, organiseren en realiseren van kleinschalige projecten op een snelle en relatief korte termijn. Hun engagement is vaak tijdelijk en ad hoc tot wanneer het initiatief gerealiseerd is.
- De 'bruggenbouwers' of 'buurtbouwers': zijn personen die hun netwerk (kunnen) aanspreken om functioneel hun grotere en langdurige initiatieven te realiseren. Vaak investeren ze veel tijd in de realisatie van praktische zaken, waardoor hun engagement langduriger van aard is.
- De 'casusexperts': betreft individuen die vanuit hun eigen expertise of professionele achtergrond voornamelijk ad hoc meedenken en -beslissen over een initiatief, doordat het uitvoeren van taken hen minder ligt. Hun inbreng is vaak van korte duur, tot wanneer een beoogd probleem opgelost is.
- De 'verweven experts' of 'wijkexperts': hebben vaak een langdurig en sterk netwerk met professionele en overheidsactoren, waardoor ze voornamelijk opereren binnen de onderhandelingsprocessen. Toch is hun engagement vaak structureel t.a.v. het initiatief, aangezien ze deze initiatieven aanzien als schakelorganisaties in de tussenruimte die een verbinding vormen tussen de leefwereld van burgers en de systeemwereld van de instituties en overheden (van de Wijdeven, 2012; Van Daele, 2017).

De mate van betrokkenheid en participatie door trekkers werd ook in de studie van Noy & Holemans (2016) beschreven. Zij benadrukten dat sommige burgerinitiatieven geen duidelijk onderscheid maakten tussen actieve en niet-actieve leden, waar anderen wel een frappantere onderverdeling maakten door de concrete aanwezigheid van 'trekkers' (Noy & Holemans, 2016).

Laat het net die aanwezigheid van een duidelijk type trekker zijn, dat ervoor zorgt dat burgerinitiatieven vaak bekritiseerd worden vanuit de participatieparadox. Deze verwijst naar het gegeven dat initiatieven vaak ontstaan op plaatsen of door groepen die er het minst nood aan hebben. Vanuit de participatieparadox zijn de trekkers voornamelijk oudere, blanke, meestal mannelijke, hoogopgeleide middenklassers (Hurenkamp, 2009; van Steden, Boelens & Drenth, 2018).

Op basis van de diversiteit die bestaat inzake burgerinitiatieven, stelde Plovie een andere typologie op. Wanneer deze typologie wordt toegepast op de trekkers, geeft dit de volgende onderverdeling (Plovie, 2015; Plovie, 2018):

- Het type 'bakfietsburger': verwijst naar de groep trekkers die ook in de participatieparadox beschreven werd en die door hun ervaringen in het verenigingsleven de nodige vaardigheden heeft om een initiatief te starten. Enerzijds zullen deze trekkers zich engageren om initiatieven op te stellen die enkel voor 'mede-bakfietsburgers' zijn. Anderzijds blijkt dat deze trekkers zich ook kunnen engageren in de vorm van 'buurtcomités' waarbij ze wel beogen om een diverser publiek aan te spreken. Dit laatste kent echter een wisselend succes omwille van potentiële uitsluitingsmechanismen. Het blijkt nl. dat deze betrokken anderen vaak pas worden geëngageerd als er al een 'blanke' trekkersgroep is.
- Het type '(Tiense) wereldvrouwen': werd afgeleid van een naam van een initiatief, maar verwijst naar de trekkers die behoren/behoorden tot een kansengroep. Deze trekkers zullen bij de realisatie van hun initiatief vaak teruggrijpen naar vormen van ondersteuning.
- Het type 'onder de radar': verwijst naar de trekkers van het burgerinitiatief dat wel bestaat, maar nauwelijks zichtbaar is. Plovie oordeelt dat deze initiatieven weinig slagkracht hebben, doordat de trekkers vaak niet de juiste competenties, kennis, netwerken en ondersteuning hebben.

Ook Kilic (2008) beschreef 3 types van initiatiefnemers gerelateerd aan het door hun beoogde schaalniveau:

- De 'handen uit de mouwen'-burgers: willen initiatieven oprichten op straatniveau
- De 'informele leiders': beogen een initiatief te starten op buurtniveau
- De 'ondernemende burger': zien het groter en wensen een uitstraling te kennen op kernniveau (dorp of stad)

Een belangrijke kanttekening bij bovenstaande typologieën, is dat deze beschrijvende vorm van 'het proberen van het vatten van de realiteit' vaak weinig ruimte laat voor andere varianten of wisselwerkingen. Nuance is dus geboden.

Onderzoeksbevindingen

Elk initiatief heeft zijn zogenaamde 'trekkers', de personen die het hele initiatief draaiende houden, die de taken opnemen die opgevolgd moeten worden doch steeds blijven liggen, die er altijd (onvermoeibaar) staan. Binnen ons onderzoek naar burgerinitiatieven voor gezinnen, stelden we een grote diversiteit vast binnen deze 'trekkersgroep'. In tegenstelling tot de hierboven beschreven participatieparadox, waren de diverse geïnterviewde trekkers vaak vrouwen en hadden ze een verscheiden opleidings-, socio-economische of etnisch-culturele achtergrond.

Voor sommige initiatieven gaat het bij 'trekkers' om slechts één persoon, anderen trekken hun initiatief met twee of drie, en nog anderen beschrijven een 'groepje gelijkgezinden' als de trekkers. Redenen voor het aantal trekkers konden uiteenlopen.

Er mag niet één iemand aan de kop staan, de trekkers zijn voor mij iedereen die hier is geweest en iets hebben achtergelaten, ook als het fout ging. Het is een collectief van experimenten. Ik was gewoon de eerste 'zot' en de tweede die zich aansloot moest gewoon veel moed hebben, maar nadien waren we wel vertrokken. Ik ben gewoon de enige die de nood heeft uitgesproken die veel mensen ervaarden.

Voor sommigen was het niet zozeer een bewuste keuze dan wel een noodzaak om als enige trekker het initiatief uit de grond te stampen, bijv. omdat men binnen een groepje geëngageerde burgers als enige over de nodige kennis en vaardigheden beschikt om een initiatief daadwerkelijk te trekken, of omdat men de enige persoon blijkt te zijn die bereid is er zoveel tijd en energie in te investeren, er zó intensief mee bezig te zijn.

Ik ben de man van de projectjes. Dit komt door mijn vroegere jeugdvereniging ervaringen en door mijn technische opleiding. Daarnaast ben ik ook opvoeder bij personen met een fysieke beperking. Dus vanuit die insteek was ik steeds al wel wat technisch en pedagogisch bezig. Natuurlijk komt hier ook bij dat ik bewust ervoor koos om parttime te werken, zodat ik dan hiervoor tijd kan maken.

Bovendien is de grootte en samenstelling van de trekkersgroep ook een dynamisch gegeven. Soms kwamen veranderingen voort uit overmacht (bijv. een overlijden, veranderde gezondheidstoestand, ouderdom ...). Dit bracht (generatie)wissels met zich mee en zorgde dan voor een engagement vanwege familieleden van de voormalige trekker, om diens rol voort te zetten. Dynamiek kon het gevolg zijn van bepaalde persoonlijke beslissingen, zoals een onverwacht jobaanbod of een verhuis. Al kwamen er evengoed andere trekkers bij doordat nieuwe, geëngageerde burgers in de buurt van een initiatief kwamen wonen. Ook beslissingen die gemaakt werden binnen de werking van het burgerinitiatief, zoals bijv. de keuze tot verandering van de doelgroep, konden veranderingen binnen de trekkersgroep teweegbrengen. Dynamiek in de trekkersgroep kon tot slot veroorzaakt worden door fluïde grenzen tussen gebruikers- en trekkersgroep.

De trekkersgroep is eigenlijk ook de gebruikersgroep, want de trekkers dat zijn ouders die zowel vroeger als nu betrokken zijn in de crèche.

De verschillende personen in een trekkersgroep vertonen vaak onderlinge overeenkomsten. Zo kan er een etnisch-culturele band bestaan tussen trekkers, die tevens een invloedrijke rol speelt bij de beoogde doelgroep (cf. infra). Bij andere initiatieven werd de trekkersgroep gevormd door personen die bepaalde noden of behoeftes hadden geobserveerd binnen hun opleiding of hun (vrijwilligers)werkervaring en daar gezamenlijk aan wilden tegemoetkomen. De overschakeling naar het pensioen kon een reden zijn om samen met een (ex-)collega een initiatief te beginnen trekken. De trekkersgroep van buurtinitiatieven kon soms louter gekenmerkt worden door het inwonerschap van een bepaalde stad, buurt, wijk of straat en de observatie van bepaalde noden, leemtes of opportuniteiten binnen deze regio.

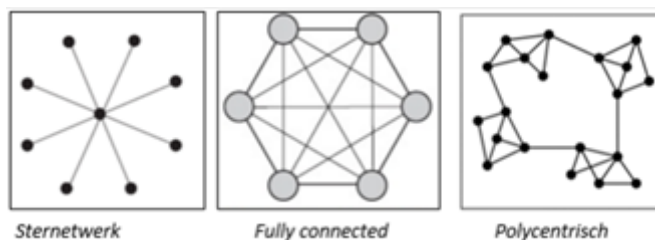
Tot slot deed een aantal initiatieven het criterium 'voor gezinnen door gezinnen' het meest eer aan, aangezien ze door (delen van) één gezin getrokken werden, ten gunste van andere gezinnen.

Kerngroep

Theoretische achtergrond

De mate waarin de trekker(s) binnen het burgerinitiatief samenwerken met andere betrokken burgers, kan tot gevolg hebben dat er een kerngroep ontstaat. Deze samenwerking wordt vaak geconcretiseerd door de rol die deze burgers opnemen binnen het burgerinitiatief, zoals: a) bestuurlijke functies, b) uitvoerende taken, c) financiële ondersteuning en d) andere taken (Noy & Holemans, 2016).

De netwerkstructuur van de kerngroep zal een invloed hebben op de interactievormen tussen de leden van de kerngroep, en mede hierdoor ook op het duurzame karakter van het initiatief (cf. infra) (Igalla & van Meerkerk, 2015; Groenendaal, 2013).

Figuur 3: Netwerkstructuren (Igalla & van Meerkerk, 2015)

- Het sternetwerk: bestaat uit een centrale trekker die de voornaamste inspanningen levert. Door deze structuur is het burgerinitiatief relatief kwetsbaar wanneer deze trekker of een van de kernleden wegvalt.
- Het volledig geconnecteerde netwerk: wordt gevormd door een sterk verbonden groep van kernleden die op hun beurt ook nog andere verbindingen buiten de 'kerngroep' kunnen aangaan. Elk lid binnen deze groep heeft zijn eigen verantwoordelijkheid, waardoor ook deze structuur onstabiel kan meebrengen wanneer meerdere actoren het initiatief verlaten.
- Het polycentrische netwerk: kent diverse kleinere groepjes die verbonden zijn binnen de grotere kerngroep. Elk 'kliekje' zal een verbinding hebben met een ander 'kliekje', en al de verantwoordelijkheden zijn onderling verdeeld. Hierdoor kunnen machtsconcentraties worden tegengewerkt en heeft het wegvallen van een kernlid geen zwaarwegende gevolgen voor het burgerinitiatief *an sich* (Igalla & van Meerkerk, 2015).

Uit deze verschijningsvormen blijkt dat een optimale interactie tussen leden van de kerngroep cruciaal is en eveneens een invloed zal hebben op de 'evolutie' die een kerngroep doormaakt. Hierdoor kan de kerngroep ook onderverdeeld worden naargelang diens 'levensfase', zijnde: a) de startende groep, b) de autonome groep, c) de routineuze groep of d) de verstillende groep (Windey, 2017).

Onderzoeksbevindingen

Sommige van de trekkers namen wegens diverse redenen helemaal alleen het voortouw binnen het initiatief, waardoor er geen echte kerngroep aanwezig was.

Ik ben als initiatiefneemster de enige actieve persoon werkzaam in de vzw, terwijl er toch meerdere personen opgenomen zijn in de statuten van de vzw.

Het vinden van compagnons is geen evidentie. Veel van de vrienden zijn betrokken omdat ze met hun kinderen komen meespelen, maar er was niet echt sprake van bijstand en een partnerschap met andere buurtbewoners zie ik nog niet gebeuren. Het is namelijk moeilijk om mensen te vinden die tijd hebben of er tijd voor willen maken. (...) Het initiatief wordt dus niet gedeeld gedragen met andere ouders. Het nadeel is natuurlijk de locatie, ik kan niemand verplichten om dezelfde locatie te gebruiken die voor mij dichtbij is, maar daarom niet voor een andere ouder.

In de meeste gevallen waren de trekkers niet de enigen die actief waren binnen het initiatief en was er sprake van een 'kerngroep'. Zo'n groep kon worden gevormd door reeds bestaande persoonlijke, informele contacten of kon ook doelmatig worden samengesteld op basis van nodige kennis en vaardigheden. De samenstelling van de kerngroep kon variëren en werd vaak beïnvloed door de gekozen formalisatiestructuur (cf. infra).

Voor vzw's bijvoorbeeld viel de kerngroep vaak, doch niet noodzakelijk, samen met die personen die vermeld waren in de statuten, of de Raad van Bestuur. Dit kan worden verduidelijkt met een burgerinitiatief van een oudergroep die (al dan niet naast hun algemene werking) samen starten met een woonproject. Hierbij verwezen de algemene statuten naar de betrokken ouders, maar sloot een externe persoon aan in de kerngroep vanwege zijn expertise als voormalig stedenbouwkundig ambtenaar. Soms werd de kerngroep om de zoveel tijd vernieuwd. Dat kan zowel uit onmacht gebeuren als uit een bewuste keuze om een nieuwe wind te laten waaien binnen de kerngroep.

De bestuursamenstelling varieert elk jaar, en niet elk jaar hebben we voldoende personen met de nodige kennis. De echte 3 bestuursleden worden vermeld in Staatsblad en dan zijn er nog 7 andere personen die toezicht houden op het online platform en hierbij tussenkomen.

Door de vzw-structuur hebben we een raad van bestuur, en daar zijn nu 2 'ex'-ouders en 2 ouders waarvan het kind nu nog in de crèche zit, werkzaam en actief. Dus hier zijn wel vaak verschuivingen.

Vrijwilligers en stagiairs

Theoretische achtergrond

Burgers die zich willen engageren binnen het vrijwilligerswerk, zullen zich niet langer louter en alleen wenden tot organisaties uit het klassieke middenveld, sportclubs of de cultuursector. Ook burgerinitiatieven trekken steeds meer geënthousiasmeerde personen aan die zich vrijwillig willen inzetten. Het Belgisch wetgevend kader stelt echter dat de vrijwillige inzet die in privé of familieverband wordt verricht voor familie, burens of vrienden niet beschouwd wordt tot vrijwilligerswerk (Hustinx, Marée, De Keyser & Xhaufleur, 2015).

Binnen de literatuur worden er drie belangrijke motieven aangegeven die kunnen spelen bij personen die zich engageren als vrijwilliger: (a) het investeringsmotief: waarbij vrijwilligerswerk wordt gedaan vanwege de externe voordelen zoals bijv. de sociale contacten of het goed ogen op de curriculum vitae, (b) het consumptiemotief: dat vnl. speelt vanwege interne voordelen zoals bijvoorbeeld het krijgen van een goed gevoel, (c) het publiekegoedmotief: waarbij het verantwoordelijkheidsgevoel voor anderen en het willen bevorderen van het welzijn van anderen de voornaamste trigger blijkt te zijn (Van Borm, Vermeulen, Massart, Vande Sampele, Baert, 2018).

Wanneer een bepaald motief de persoon in kwestie inspireert om vrijwilligerswerk te doen, zal deze in zijn keuze voor een bepaald engagement vaak beïnvloed worden door factoren waarmee hij/zij zich identificeert. Hierbij wordt er gesproken van taak-, team- en/of organisatieloyaliteit (Van Borm, et al., 2018).

Deze omschrijving van vrijwilligerswerk vertoont nauwe parallellen met de visie van de 'pedagogische *civil society*' (cf. infra), waarbinnen vrijwilligers ook als een belangrijke betrokken groep worden beschouwd. Dit concept verwijst naar het domein van vrijwillige associaties waarbij initiatieven ontstaan buiten de sfeer van de overheid, de markt en loutere verbanden met eigen familie en vrienden. Enerzijds leveren de trekkers en de kerngroep binnen een burgerinitiatief voornamelijk een vrijwillige bijdrage, maar anderzijds zullen deze organiserende burgers ook vaak bijgestaan worden door een derde die aan vrijwilligerswerk willen doen (Nys, 2015; Vandemoortele, 2015; De Rynck, De Pauw & Pauly, 2017).

Binnen dit vrijwilligerswerk is er ook een relatief nieuw fenomeen dat op de voorgrond treedt, namelijk het werknemersvrijwilligerswerk. Dit concept omvat twee aspecten: enerzijds de mogelijkheid dat werknemers in de werkcontext ingezet worden voor maatschappelijke doelen of projecten. Dit kan o.m. in de vorm van een collectieve vrijwillige inzet of het ter beschikking stellen van expertise. En anderzijds de ondersteuning en stimulering van werknemersvrijwilligerswerk vanwege de werkgever. Hierbij kunnen werkgevers ervoor kiezen om de werknemers die zich vrijwillig engageren te belonen, extra materieel of financieel te steunen of ze vrije arbeidstijd geven (Gijssels & De Coninck, 2011). Ook niet-werkende personen (zoals gepensioneerden en werkzoekenden), kunnen gestimuleerd worden om te participeren als vrijwilliger binnen een burgerinitiatief. Al dient er hier natuurlijk rekening te worden gehouden met de wettelijk vooropgestelde kaders (o.m. wat betreft verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid) (Hoff & van Echtelt, 2008; Gijssels & De Coninck, 2011; Urban inspiration, 2015).

Daarnaast levert het onderwijs vandaag meer inspanningen om studenten warm te maken voor actief maatschappelijk burgerschap en sociale integratie. Dit gebeurt o.m. in de vorm van vrijwillige stages en vrijwilligerswerkengagements, wat versterkend kan zijn voor de latere sociale samenhang en deelname in de maatschappij (Bronneman-Helmers & Zeijl, 2008; Verheijden, 2017 d).

Afgaande op o.m. bovenstaande ontwikkelingen, kan er niet eenzijdig geconcludeerd worden dat er sprake is van een substantieel afnemende mate van solidariteit en gemeenschapszin onder burgers.

Onderzoeksbevindingen

De 'trekkende' betrokkenen en kerngroep werden in de praktijk meestal vergezeld van een groep (al dan niet vaste) vrijwilligers.

Vrijwilligers kunnen via verschillende kanalen zijn ingestroomd, zoals via familiale of vriendschappelijke banden, omdat ze tot de doelgroep van het initiatief behoren en/of via een zoektocht naar (werknemers)vrijwilligerswerk of een stageplek. Deze personen nemen voor veel initiatieven een belangrijke plaats in. Ze maken het vele werk lichter en zorgen voor een specifieke dynamiek die burgerinitiatieven typeert.

Het vrijwilligerspotentieel verschilde van initiatief tot initiatief. Dit had te maken met de populariteit van het thema dat het initiatief aankaartte, de aard van het werk waarvoor vrijwilligers werden gezocht en de hiervoor nodige vaardigheden, de momenten waarop en de frequentie waarmee vrijwilligers nodig waren en ten slotte de mate waarin de vrijwilligers het werk als zingevend ervaarden. Als het bijvoorbeeld ging om het helpen van personen in een situatie waarin men zelf ooit vertoefd heeft, dan werd dat als 'bijzonder zingevend' ervaren en was het vrijwilligerspotentieel groot.

Sommige initiatieven kenden een grote pool van vrijwilligers en baseerden een belangrijk, zo niet essentieel deel van hun werking op vrijwillige krachten. Voor anderen verliep het vinden van vrijwilligers moeizamer. Sommige initiatieven deden hierdoor extra inspanningen om vrijwilligers vanuit bepaalde doelgroepen aan te trekken.

We proberen ook mensen uit buitengewoon onderwijs of met een beperking of stagiairs in onze vrijwilligers pool te krijgen, maar dit verloopt moeilijk aangezien ze meer sturing vragen of omdat wij beperkte openingsuren hebben.

Een belangrijke les die de initiatieven meegaven schulde in het zorg dragen voor en met respect behandelen van elke vrijwilliger. Gezien het belang hiervan voor de duurzaamheid van elk initiatief komen we hier later uitgebreid op terug.

4.2.2 Doelgroep

Theoretische achtergrond

Burgerinitiatieven hebben steeds een doelgroep voor ogen die ze willen bereiken (Nys, 2013). De 'doelgroep' is de tweede dimensie beschreven door Luyten (2016) en verwijst naar de groep voor wie het burgerinitiatief eigenlijk bedoeld is. Wanneer een doelgroep wordt vastgelegd, zal een burgerinitiatief zich vaak beroepen op enkele principes. De principes die van toepassing kunnen zijn voor de doelgroepbepaling bij burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen zijn:

- Het hebben van een bepaald kenmerk: in dit concreet geval zijn dit 'gezinnen', maar er kan eveneens gespecificeerd worden naar leeftijd of geslacht.
- Het ervaren van een nood of behoefte (al dan niet gekoppeld aan een eigen ongeschiktheid om iets te realiseren).
- Het 'verdienen' van een vorm van compensatie: wanneer blijkt dat de personen geconfronteerd werden met een bepaalde situatie en het burgerinitiatief hen iets wil 'teruggeven'.
- Het leveren van een verdienste: verwijst naar de bijdrage die de betrokken kunnen of zullen leveren (aan anderen of zichzelf) omdat ze omvat zijn binnen de doelgroep (Luyten, 2016).

Het voor ogen hebben van een doelgroep heeft als doelstelling om vragen, behoeften en noden die spelen in de reguliere maatschappij voor een bepaalde groep mensen te beantwoorden. Hierdoor zal elke doelgroepcreatie rekening dienen te houden met een specifiek en persoonlijk referentiekader dat voortvloeit uit de leefwereld en de ervaringen van deze beoogde groep personen (Eikenaar, 2015; Bergen, 2016; Henst 2014).

Soms kan het voeren van een doelgroepenbeleid en het starten van een doelgroepgericht burgerinitiatief leiden tot kritiek op het burgerinitiatief. Een keuze voor een bepaalde doelgroep houdt immers een afbakening in, waardoor het initiatief niet toegankelijk is voor iedereen (Oprit W, 2013; Max & Mertens, 2018; van Steden et al., 2018).

Onderzoeksbevindingen

Alle initiatieven in voorliggend onderzoek waren gericht op gezinnen als doelgroep, aangezien dit het belangrijkste inclusiecriteria was. Zoals hoger vermeld bestaan gezinnen uit ouders en kinderen. Sommige initiatieven richtten zich rechtstreeks tot het volledige gezin, terwijl anderen de keuze maakten om zich (voornamelijk) tot een deel van het gezin te richten. Vaak waren dit dan de kinderen, maar het kon bijv. ook de relatie tussen vader en zoon/zonen zijn. Daarnaast waren er initiatieven die een aanbod organiseerden dat zich de ene keer tot het hele gezin richtte (bijv. via uitstappen), dan weer enkel tot de ouders (bijv. via informatieve workshops), of enkel tot de kinderen (bijv. via kinderactiviteiten).

Doordat de geïnterviewde burgerinitiatieven een diversiteit kenden in de thematieken waarrond ze werkzaam waren, werden binnen gezinnen verscheidene doelgroepen beoogd. Hieronder beschrijven we deze doelgroepen meer in detail, waarbij we een onderscheid maken tussen (1) gezinnen *an sich*, (2) gezinnen met een veranderde gezinssituatie, (3) kwetsbare/kansarme gezinnen (lage SES), (4) gezinnen met een migratieachtergrond en (5) gezinnen met een kind met een beperking.

(1) Gezinnen *an sich*

De eerste groep betrof burgerinitiatieven die binnen de doelgroep 'gezinnen' niet verder differentiëerden aangezien zij voornamelijk gericht waren op het organiseren van activiteiten die gericht waren op alle gezinnen.

(2) Gezinnen met een veranderde gezinssituatie

Veranderde gezinssituaties brengen nieuwe opportuniteiten, maar ook noden en behoeften met zich mee. De tweede groep van de bevroegde initiatieven ontwikkelde een aanbod voor gezinnen die een transitie meemaakten. Veel initiatiefnemers begonnen hun initiatief vanuit hun eigen ervaring, waardoor zij vaak deel uitmaakten van de doelgroep. Dergelijke situaties konden zeer divers zijn. We geven hieronder enkele concrete voorbeelden.

Een gezin kent veranderingen wanneer het (eerste) kind zijn intrede doet, de ouders weer gaan werken of wanneer het kind voor het eerst naar school gaat. De nood aan opvang is niet altijd gemakkelijk in te vullen, zowel opvang van baby's en peuters, als buitenschoolse opvang of opvang tijdens de vakantieperiodes. Dit bracht een aantal mensen op het idee om een opvanginitiatief te starten met andere ouders (uit de buurt). Bij de geïnterviewde initiatieven zat een crèche met ouderparticipatie en vakantieopvang met een beurtrolsysteem van de geëngageerde ouders.

Je hebt tien gezinnen nodig om te starten en de keuze van leeftijdsgroep is vaak afhankelijk naar gelang de groep. Zo heb je groepen met jonge kinderen tot drie jaar of groepen met kinderen van de lagere school.

Voor een andere initiatiefnemer was de geboorte van een zoon en de vader-zoon-band een gevoel waarmee hij iets wilde doen. Hij wilde ervaringen delen met andere mannen met zonen aan de hand van georganiseerde weekends, en zo onder meer zijn eigen zoon laten ervaren dat er ook een groep mannen is waar hij zich bij kan thuis voelen.

Verandering in de gezinssituatie kan soms heel negatieve gevolgen hebben. Zo speelde één geïnterviewd burgerinitiatief in op de noden van gezinnen die geconfronteerd werden met radicalisering.

Aanvankelijk was de doelgroep enkel gezinnen uit het Antwerpse die ofwel een kind hebben dat geradicaliseerd is en zich al dan niet nog bevindt in Syrië ofwel daar is overleden

Ook andere maatschappelijke fenomenen zoals alleenstaand ouderschap of een psychische kwetsbaarheid van een gezinslid, zorgde ervoor dat burgerinitiatieven ontstonden voor een specifieke doelgroep.

(3) Kwetsbare/ kansarme gezinnen (lage SES)

De derde groep initiatieven betrof gezinnen met een zekere kwetsbaarheid vanwege hun sociaaleconomische status. Deze initiatieven richtten zich vaak in eerste instantie op kinderen door te voorzien in kledij, babyspullen, warme schoolmaaltijden, voedselpakketten, speelgoed, kinderfeesten, enz., maar hierdoor beoogden ze veelal het hele gezin.

(4) Gezinnen met een migratieachtergrond

De vierde groep initiatieven richt zich op gezinnen met een migratieachtergrond via het aanbod van socioculturele en/of educatieve activiteiten voor het gehele gezin of met een specifieke focus op het kind. Deze initiatieven stonden vaak positief tegenover etnische diversiteit.

We zijn altijd apolitiek geweest en niet-confessioneel. We onthalen iedereen. We kijken niet naar godsdienst of gemeenschap ... Culturele diversiteit is voor ons een rijkdom.

Ook als het initiatief ontstond vanuit de nood van een bepaalde, cultureel-specifieke doelgroep, werd binnen dit cultureel-specifieke aanbod vaak getracht om etnisch-culturele barrières te doorbreken.

Met de sociaal-culturele activiteiten richten we ons tot een ruimere groep dan enkel de kleinsten. Bijvoorbeeld het Kerstconcert, dat heeft wel een speciale link met onze traditie. Dat concert is zowel voor kleintjes als voor volwassenen, ook niet alleen voor de mensen uit ons moederland maar het is een van de activiteiten met een echt internationaal publiek: Belgen, maar ook Russen, Chinezen, al die etnisch-culturele organisaties.

Onze doelgroep is dus ruimer dan enkel mensen met een Islamitische achtergrond. We doen hiervoor bijvoorbeeld soms ook een vragenavond ofzo, met maatschappelijke debatten, om in dialoog te treden.

(5) Gezinnen met een kind met een beperking

In de vijfde en laatste specifieke doelgroep, gezinnen met een kind met een beperking, waren sommige doelgroepen heel nauw afgebakend, terwijl anderen een meer inclusieve werking beoogden. Dit hing o.m. samen met de ontstaansredenen, het doel en het aanbod dat werd georganiseerd. Het initiatief van een moeder die een cultuursensitief inclusief atelier startte, beoogde om zowel kinderen/jongeren met als zonder een beperking te betrekken (zoals broertjes en zusjes of buurtkinderen uit kwetsbare groepen) met diverse culturele achtergronden. Twee andere initiatieven richtten hun dienstverlening op jongeren en jongvolwassenen met een beperking en probeerden hierbij hun doelgroep zo breed mogelijk te houden.

We hebben in het begin altijd gezegd: 'Iedereen kan hier komen'.

Andere initiatieven kiezen bewust voor een specifieke doelgroep. Zo was er één burgerinitiatief uitsluitend gericht op normaal- of hoger begaafde kinderen met autisme van een bepaalde leeftijd.

4.2.3 Gebruikersgroep

Theoretische achtergrond

Een derde dimensie die Luyten (2016) onderscheidt is de gebruikersgroep. Dit is de groep personen binnen de beoogde doelgroep die effectief gebruikmaakt van het initiatief. Vaak zal de gebruikersgroep kleiner zijn dan de doelgroep, aangezien er zelden een volledige overlap is tussen beide groepen. Er is met name sprake van een vierdeling tussen doelgroep en gebruikersgroep.

	Behoort tot de doelgroep	Behoort niet tot de doelgroep
Maakt gebruik van het initiatief	Groep 1	Groep 2
Maakt geen gebruik van het initiatief	Groep 3	Groep 4

Figuur 4: Verdeling gebruikersgroep en doelgroep (Luyten, 2016)

Een burgerinitiatief zal dus in contact komen met 'Groep 1' en 'Groep 2', al zal het mogelijk ook trachten om 'Groep 3' optimaler te bereiken (Luyten 2016).

Zulke processen spelen ook binnen het algemene kader van burgerparticipatie waar het een utopie blijkt te zijn om alle burgers mee te betrekken (van de Wijdeven, de Graaf & Hendriks, 2013; Vermeersch, Van den Broucke, De Cuyper, Herbots & Van Damme, 2016; Henst, 2014; Kalk & De Rynck, 2003; De Rynck & Dezeure, 2009; van Houwelingen, Boele & Dekker, 2014)

Onderzoeksbevindingen

Heel wat initiatieven gaven aan dat ze, ondanks hun open en welkome houding, bepaalde doelgroepen of personen binnen een doelgroep moeilijk of niet (in)direct konden bereiken. Andere initiatieven kozen ervoor om bewuste grenzen te hanteren aangaande hun (sub)doelgroepbereik, waardoor er een specifieke focus kwam te liggen op het bereikte deel van de doelgroep, m.n. de gebruikersgroep. Vaak bestond er een discrepantie tussen de beoogde doelgroep en de gebruikersgroep.

In de interviews werden volgende drempels vermeld voor het niet bereiken van de beoogde doelgroep: leeftijdscategorisering, interculturaliteit, fysieke of mentale beperking, taboe, beperkte middelen of mogelijkheden en praktische aspecten.

Binnen een gebruikersgroep is eveneens veel verloop mogelijk, aangezien het aansluiten bij een burgerinitiatief vaak gebonden is aan bepaalde ervaringen of levensfasen. Zo was er enerzijds een initiatief dat een toename kende in zijn gebruikersgroep, doordat een ander burgerinitiatief ophield met bestaan en de leden hiervan dus doorstroomden. Anderzijds konden gebruikers ook afhaken wanneer bepaalde ervaringen of levensfasen niet meer speelden waardoor ze van zichzelf vonden dat ze net meer tot de doelgroep behoorden.

Op zich is het voor onze vereniging vaak net een goed teken als ze geen lid meer willen zijn, omdat ze er geen nood meer aan hebben...

(1) Leeftijdscategorisering

Enkele burgerinitiatieven gaven aan dat ze moeilijkheden ondervonden bij het bereiken, dan wel betrekken van een bepaalde leeftijdsgroep binnen hun werking, hoewel ze dit oorspronkelijk hadden beoogd.

Aanvankelijk had ik lagereschoolkinderen voor ogen, maar uiteindelijk ging voornamelijk de derde graad van de lagere school meebouwen. Want kinderen van vier à zes jaar moesten al met meer zijn voor ze een pallet konden verschuiven en kunnen natuurlijk ook nog niet zo goed werken met het materiaal. Maar ook de doelgroep van de tieners is het moeilijkste te bereiken. Dat is misschien ook omdat er veel initiatieven georganiseerd worden door de gemeente voor die leeftijdsgroep bv. de speelpleinwerking, en er ook veel sport/jeugdclubs zijn. Maar anderzijds is er wel rond deze leeftijd ook een grote uitstroom te zien. De jongeren van deze leeftijd worden ook vaker negatief bekeken, bijv. als ze zich rond de bankjes verzamelen. Als er dan kan samengewerkt worden met bijv. skateparken is dit ideaal, denk ik.

Eén initiatief gaf aan dat in hun werking, voor kinderen met een beperking, de jongere kinderen moeilijk te bereiken waren omdat sommige beperkingen vóór de leeftijd van 14 jaar nog niet eenduidig konden worden gediagnosticeerd of zichtbaar waren.

(2) Interculturaliteit

Verschillende burgerinitiatieven die in belangrijke mate een sensitiviteit vertoonden naar socioculturele diversiteit, gaven aan dat het betrekken van andere culturen binnen de gebruikersgroep in hun werking vaak geen evidentie was. Desondanks stonden ze hier wel voor open.

Iedereen is welkom, maar mensen met niet-Marokkaanse roots vinden moeilijk aansluiting.

We staan open voor andere culturen en interculturele varianten, maar ook voor Belgen met een link naar de voormalige Sovjet-Unie. Maar voor ons is het vaak wikkelen en wegen afhankelijk van wie er aanwezig zal zijn op een activiteit, wat de voertaal zal zijn van een bepaalde dag, Russisch of Nederlands. Dat kan natuurlijk wel een drempel geven.

Ook burgerinitiatieven die niet zozeer de primaire focus legden op socioculturele diversiteit, gaven aan dat het realiseren van interculturaliteit binnen de gebruikersgroep niet eenvoudig was en wilden hier al dan niet bewust in de toekomst sterker op inzetten. Ze realiseren zich dat ze de grote diversiteit in de samenleving niet weerspiegelen.

Ja, we worden er ook vaak op aangesproken dat we een heel witte organisatie zijn. Het wordt in andere culturen ook anders beleefd, er wordt anders naar gekeken. Dus, nee, we bereiken niet iedereen.

We willen in de toekomst sterker inzetten op anderstaligen die samen met andere ouders heterogene kinderopvanggroepen wilden vormen.

(3) Fysieke of mentale beperking

Diverse burgerinitiatieven gaven aan dat ze binnen de gebruikersgroep van hun werking geen kinderen of gezinnen met een beperking of extra noden hadden. Hierbij was er één initiatief dat in de toekomst zeer bewust deze doelgroep meer wou betrekken in diens oudergroepen.

We starten ook met experimenten om groepen op te starten met kinderen met een beperking, ouders met een beperking of op de werkvloer waar mensen werken met een beperking en hun kinderen. Waarna ze nadien ook kinderen zonder beperking kunnen uitnodigen en i.h.k.v. inclusie werken.

Andere burgerinitiatieven kozen er bewust voor om een specifieke doelgroep voor ogen te hebben en al van bij de start andere doelgroepen uit te sluiten. Dit zorgde ervoor dat, zoals aangegeven door onderstaande citaten, bepaalde personen vanwege hun fysieke of mentale beperking jammer genoeg niet in aanmerking kwamen om deel uit te maken van de gebruikersgroep.

In onze werking kunnen we geen personen opnemen met een psychische stoornis of met agressieproblemen, want deze mensen vereisen professionals om mee te werken. Dat kunnen we niet, omdat we met vrijwilligers werken.

Kinderen die het écht moeilijk hebben, en meer nodig hebben dan enkel een duwtje in de rug, nemen we niet op in onze werking. Bijvoorbeeld bij kinderen met een motorische beperking dat niet regulier is – dus geen papieren heeft. Ook kinderen met een mentale beperking of autisme kennen ons initiatief, maar deze worden door hun zwaardere thematiek niet opgenomen in de werking. Zulke kinderen worden door ons doorverwezen.

(4) Taboe

Een aantal initiatieven voorziet een aanbod waar nog steeds een (groot) taboe rond heerst of ondervindt dat taboes ervoor zorgen dat ze (een deel van) de beoogde doelgroep niet bereiken. Het gaat vaak om taboes die te maken hebben met fysieke en mentale beperkingen of met psychische kwetsbaarheid. Bepaalde taboes kunnen ook sterker zijn bij etnisch-culturele minderheden.

We bereiken veel te weinig mensen! De idee is een derde of een vierde van de personen vroeg of laat te maken krijgt met een lichte of zwaardere vorm van psychische kwetsbaarheid. Dat betekent dat iedereen eigenlijk betrokken is, en dat merk je ook als je praat met mensen. Maar we kampen met het taboe. Dus van die hele ruime doelgroep bereiken we er echt maar weinig, maar dan heb je ook nog de superkwetsbare doelgroep, dat zijn de geïnterneerden. Dubbel taboe: misdrijf én psychische kwetsbaarheid.

Door het taboe is het ook niet makkelijk om allochtone gezinnen met een kind met beperking te benaderen. Dit proberen we te verminderen a.d.h.v. huisbezoeken. En vaders zijn sowieso minder aanwezig in de opvoeding binnen onze cultuur, dus die bereiken we ook niet.

Het aantal blijft toenemen, maar het is vaak moeilijk voor moslimgezinnen aangezien ze direct bekritiseerd worden.

Ook het taboe dat rust op armoede zorgde ervoor dat initiatieven moeilijkheden ondervonden in het optimaal bereiken van de doelgroep.

Er zijn veel ouders die het ook moeilijk hebben, en hier niet aan willen toegeven of de durf niet hebben om te komen.

Enkele initiatieven gaven aan dat ze niet zozeer moeilijkheden ondervonden in het betrekken van kwetsbare gezinnen met andere socioculturele achtergronden in hun gebruikersgroep, maar dat ze vooral de kwetsbare gezinnen zonder migratieachtergrond niet konden bereiken.

Door te werken met diverse organisaties, viel het op dat vluchtelingen of migranten vaker betrokken waren bij een organisatie, en dan daar wel al ergens een feestje hadden. 'Echte' Vlaamse kinderen in armoede die minder verbonden waren bij zulke organisaties, kregen zo nooit een feestje. En dat vind ik iets waarin we niet geslaagd zijn, om die kinderen bij de werking te betrekken omdat ze nergens bij horen. 't Is dan ook heel moeilijk om deze doelgroep gericht te gaan zoeken. Dan zou ik alle voedselbedelingen moeten aflopen en dan een vraag stellen die ik eigenlijk niet mag stellen. En dan moet ik zeggen: 'Die krijgen iets en de andere krijgen niets.' Dat kan ik ook eigenlijk niet doen.

(5) Beperkte middelen of mogelijkheden

Bovenop de al beschreven drempels, gaf een aantal initiatieven aan dat ze hun gebruikersgroep gedwongen afbakenen door de beperkte beschikbare middelen of mogelijkheden.

Deze keuze is voornamelijk gemaakt door de beperkte middelen die er zijn. We wensen in de toekomst graag uit te breiden naar kleuteronderwijs en ook de ondersteuning aan de eerste graad secundair onderwijs zou volgens ons zeer interessant zijn, aangezien er ook al enkele jaren aanvragen binnenkomen. Maar de begeleiders die ook deze doelgroep kunnen ondersteunen zijn beperkter, aangezien de materie ook moeilijker is.

Probleem was wel, daar hadden we in het begin niet zo goed rekening mee gehouden, dat ze nog een beetje een sociaal netwerk moeten hebben. We hebben hier ooit eens een jongen en een meisje op gesprek gehad die eigenlijk altijd in jeugdinstituten enzo gezeten hadden ... dus dat ging niet en dus onbewust hebben we dan toch een beetje een selectie moeten maken ... maar dat was helemaal niet de bedoeling, en ook wel niet onze eigen keuze, he. We worden ook wel een beetje gedwongen in die situatie. Daarnaast zijn we enkel in de week open omdat we geen budget hebben om in het weekend open te blijven. Vanaf het moment dat wij van iedereen het PVF-budget hebben en we leggen dat allemaal bij elkaar, dan gaan wij wél kunnen kijken naar die weekenden, he, maar nu ... dat gaat niet, we hebben er de middelen gewoon niet voor.

Ook het hebben van beperkte middelen of mogelijkheden bij de beoogde doelgroep, kon ervoor zorgen dat zij geen of in mindere mate gebruik gingen maken van een initiatief. Desondanks hielden sommige initiatieven daar bewust rekening mee.

Elke groep is volgens mij een kansengroep, want iedereen verkeert in kwetsbaarheid. Groepen gaan vaak echt op zoek naar het betrekken van meer kwetsbare doelgroepen, en slechts één groep van de 50 wil een zeer gesloten werking binnen de school.

(6) Praktische aspecten

Daarnaast waren er ook praktische elementen die ervoor zorgden dat gezinnen minder vlot aansluiting vonden bij een bepaald burgerinitiatief dat toegankelijk wenste te zijn voor deze gezinnen.

Gewone mensen die fulltime werken kunnen door onze beperkte openingsmomenten niet echt naar de ruilwinkel komen.

Er staan nog veel kinderen op de wachtlijst, we hanteren het principe van first come - first served.

Een ander initiatief gaf aan dat ze de praktische drempel van 'wachtlijsten' heel doelbewust en efficiënt willen wegwerken.

We werken niet met een wachtlijst, ze kunnen zich niet aanmelden om over een half jaar te starten. Het is altijd voor onmiddellijk, of deze maand. Hierdoor vallen veel gezinnen af die alles goed kunnen plannen, weten dat ze zwanger zijn, werk hebben, van dan tot dan een plaatsje nodig hebben. Die vinden ook op andere plekken een plaatsje. Wij vangen kwetsbare gezinnen op die echt met de vraag zitten: 'Ik heb nú opvang nodig, of eigenlijk heb ik dat al drie dagen nodig want ons kind gaat al drie dagen mee naar de les ...' Daar hebben we ons inschrijvingsbeleid op afgestemd.

Eén initiatief had vanwege zijn anonieme onlinewerking geen optimaal zicht op de totale gebruikersgroep en de mogelijke diversiteit van zijn leden.

Bij uitjes kan je zien dat er daadwerkelijk een serieuze sociale mix is van alle categorieën van inkomensklassen, naar allochtonen toe ook, etc., maar of dit ook in verhouding staat tot de totale groep, dat weet ik niet. Je zou het wel kunnen proberen afleiden uit berichten op het forum, maar dit vraagt natuurlijk een hele inhoudsanalyse.

4.2.4 Succes- en belemmerende factoren

Theoretische achtergrond

(1) Organiserende burgers

Zoals al werd aangehaald, zijn enkele kenmerken van de **trekker** zeer cruciaal voor een burgerinitiatief. Het hebben van de nodige realiteitszin, een sterke intrinsieke motivatie, voeling met sociaal engagement en de nodige kennis, informatie en vaardigheden zoals leiderschap, overtuigingskracht, strategisch en ondernemend denken en duidelijk communiceren, worden beschouwd als succesfactoren. Overbevraging van de trekker, het maken van niet realiseerbare beloften vanwege de trekker, en het te veel ophangen van het initiatief aan de persoon van de initiatiefnemer, kunnen zorgen voor het teloorgaan van het initiatief (Flink et al., 2014; van Steden et al., 2018; de Haan et al., 2017; de Haan et al., 2018).

Ook het betrekken van anderen binnen een **kerngroep**, waarbij zij een gevoel van eigenaarschap krijgen, is een succesfactor. Dit wordt nog versterkt wanneer een burgerinitiatief kan ontstaan vanuit een bestaand netwerk of een bestaande goede samenwerking tussen burgers, en er meer wordt ingezet op informeel intern contact (sociale relaties) dan op formele contacten (sociaal kapitaal).

De huidige generatie wordt ondersteund door de vorige generatie die een fundamentele basis hebben gelegd die in stand wordt gehouden.

Ook het blijvend motiveren en waarderen van een **vrijwilligersgroep** blijkt een succesfactor te zijn. Daarnaast is het aan te raden om van vrijwilligers niet meteen een langdurig engagement te vragen.

Ten slotte werd er een model uitgewerkt a.d.h.v. kenmerken waaraan een burgerinitiatief met vrijwillige inzet kan tegemoetkomen om succesvol te zijn.

Het FLEXIVOL –model bestaat uit 8 kenmerken:

- Flexibility (flexibiliteit): Dit kenmerk verwijst naar het gegeven dat er soepel wordt omgegaan met taakverdeling en verantwoordelijkheden, waardoor er kan ingespeeld worden op diverse soorten van engagement.
- Legitimacy (legitimiteit): Wanneer een persoon zich kan vinden in het aantrekkelijke imago, de waarden en doelstellingen van een initiatief, zal deze het engagement als zinvol en nuttig ervaren.
- Easy access (toegankelijkheid): Diverse aspecten maken dat een initiatief als toegankelijk wordt ervaren. Er dient hierbij rekening gehouden te worden met het gehanteerde taalgebruik, het uitnodigend karakter om deel te nemen, de beoogde doelen en de ontstaanshistoriek.
- eXperiment (ervaring): Het bieden van ruimte voor creativiteit, innovatie, verandering en het maken van fouten, zijn aantrekkelijke elementen voor vrijwilligers die zich vrij en zonder het ervaren van druk willen engageren.
- Incentives (stimulansen): Dit element kan verwijzen naar enerzijds concrete stimulansen bijvoorbeeld in de vorm van vergoedingen of aanzien, maar anderzijds verwijst het evenzeer naar het gevoel van gewaardeerd en gestimuleerd voelen door de vrijwilliger.

- Variation (variatie): Wanneer taken en rollen divers zijn, is er vaak voor ieder wat wils en kan er sprake zijn van doorstroom naargelang de levensfase en interesse van de vrijwilliger
- Organization (organisatie): Een vlotte organisatie zonder bureaucratische structuur, betutteling en controle, met de aanwezigheid van een duidelijk aanspreekpunt, zorgt ervoor dat de vrijwilliger zich aangetrokken voelt tot een initiatief.
- Laugh (plezier): Verwijst naar het gegeven dat de tijdsinvestering van vrijwilligers vooral leuk moet zijn. Dit zowel wat betreft de werking, als de relaties die bestaan tussen de betrokken burgers.

(Flink et al., 2014; van Steden et al., 2018; de Haan et al., 2017; de Haan et al., 2018; Van Borm et al., 2018; kenniscentrum WWZ, 2017).

(2) Doel- en gebruikersgroep

Het is bevorderlijk voor de ontwikkeling van het initiatief dat er reeds een bepaalde maatschappelijke ondersteuning aanwezig is voor de beoogde **doelgroep**. Er wordt gesproken van succes op gemeenschapsniveau wanneer er tegemoetgekomen wordt aan de noden van de samenleving. Dit is eveneens bevorderlijk voor de interne sociale cohesie en gedragenheid door de **gebruikersgroep**. Over de samenstelling van de doel- of gebruikersgroep bestaat er onenigheid. Van Steden en collega's (2018) stellen dat het hebben van een homogene culturele samenstelling van een burgerinitiatief een bevorderlijk element is voor het burgerinitiatief. Dit wordt echter genuanceerd door onderzoek van Flink en collega's (2014) dat aangeeft dat het openstaan voor andere culturen, religies en de bijhorende waarden en normen, juist zorgt voor een succesvoller voortbestaan van het burgerinitiatief. In ieder geval werkt het drempelverlagend als eenzelfde taal wordt gesproken en er persoonlijk contact en sociale samenhang tussen de betrokkenen is (Flink et al., 2014; van Steden et al., 2018; de Haan et al., 2017; de Haan et al., 2018).

Onderzoeksbevindingen

(1) Organiserende burgers

Een valkuil voor de **trekkers** is het delicate evenwicht tussen het betrekken van mensen en trekken aan mensen. Deze valkuil kan worden vermeden door van bij de start te trachten om als groep aan de slag te gaan vanuit een gedeelde visie over het initiatief, de doelgroep en praktische/organisatorische elementen. Een groepsengagement zal vermijden dat alles op één persoon terecht komt die mogelijk (sneller) overbelast raakt en uitvalt.

Om succesvol te zijn is het belangrijk om open te staan voor de ideeën en visies van anderen en deze anderen ook de kans geven om zaken op zich te laten nemen binnen de **kerngroep**. Dit werkt bevorderlijk om de democratie binnen het initiatief te bewaken.

Als je groot wilt zijn als vereniging, moet je mensen ook kansen geven wat betreft hun enthousiasme bij de opstart van initiatieven en hen inspraak laten geven.

Een duidelijke succesfactor schuilt in het optimaal gebruikmaken van ieders talenten, kennis en ervaring (die al dan niet opleiding of werk gerelateerd zijn).

Soms zorgde dit voor een betere toeleiding naar andere instanties of betekende dit dat iemand zich vanuit een specifieke interesse of expertise bezighield met een afgezonderd deeltje van het grotere geheel (bijv. de boekhouding, een woonproject). Bij andere initiatieven zaten bij verschillende personen meerdere vaardigheden tegelijk in één persoon.

De kerngroep zijn zes multi-potentials met verschillende skills, die al betrokken waren van bij de start.

Het werken met (meerdere) **vrijwilligers** leidde tot successen op bepaalde vlakken, waar het op andere vlakken dan weer belemmerend werkte.

Zo gaven burgerinitiatieven aan dat ze niet steeds konden vertrouwen op de aangegane beloftes (bijvoorbeeld i.v.m. de taakverdeling, hun aanwezigheid) van vrijwilligers. Ze gaven aan dat dit frustrerend werkte.

Die vrijwilligersdynamiek, is ook niet altijd de meest efficiënte dynamiek als je dat organisatiekundig zou vertalen, naar cijfers eigenlijk.

Net omdat persoonlijke zingeving vaak belangrijk is voor vrijwilligers, is het soms moeilijk om hen structureel te motiveren. Een aantal initiatieven gaf aan dat ze het moeilijk vonden om grenzen te trekken in verband met verwachtingen tegenover vrijwilligers. Sommige trekkers waren er zich van bewust dat de grote en onvermoeibare vrijwillige inzet die ze zelf toonden, niet standaard verwacht kon worden, en benoemden dit als een spanningsveld. De inzet van vrijwilligers vormt immers wel een noodzakelijke voorwaarde voor het verdere bestaan van het initiatief. Het was vaak schipperen tussen niet te veel maar ook niet te weinig verwachten, op zoek naar de balans die het initiatief draaiende hield, zonder te veel door te wegen op de vrijwilligers die er hun schouders onder zetten aangezien ze anders zouden wegvallen.

Het is een beetje afwegen tussen flexibel genoeg blijven, want het is allemaal vrijwillig, maar langs de andere kant ook wel engagement vragen. Ik denk dat dat een heel belangrijke balans is.

Algemeen werd gesteld dat een gebrek aan organiserende burgers als belemmerende factor werd beschouwd voor het initiatief.

(2) Doel- en gebruikersgroep

Wat betreft de **doel- en gebruikersgroep** werd het als een succesfactor ervaren dat gebruikers echt het gevoel kregen een aandeel te hebben binnen het initiatief. Eén initiatief ervaarde het als een succesfactor dat ze eerst optimaal alle gebruikers wilden kennen, alvorens ze verdere stappen zetten met hun initiatief:

We zijn vertrokken vanuit een atelierwerking waarin kinderen en ouders elkaar al kenden alvorens woonproject op te starten. Het is positief om naar elkaar toe te groeien binnen een familiale sfeer in de vriendengroep.

Een aandachtspunt daarbij was de toename van het aantal gebruikers dat potentieel tot een belemmerende factor kan uitgroeien.

De uitbreiding in aantal kinderen zorgt voor meer ouders, maar ook wel een gevoel van minder sterke betrokkenheid.

Het is ten slotte nodig dat een initiatief aandacht heeft voor het veranderende engagement van mensen doorheen de tijd.

4.3 Werking in de praktijk

We zien een zeer grote diversiteit in de werking van de geïnterviewde burgerinitiatieven. Naast een verscheidenheid in ontstaansperiodes, kennen burgerinitiatieven ook grote verschillen in de frequentie waarin ze actief zijn doorheen de tijd, dit zowel op lange als korte termijn. Sommige initiatieven wisselen actieve en niet-actieve periodes af. Ze zijn bijvoorbeeld enkel actief tijdens een bepaalde (vakantie)periode of ze waren op het moment van het interview niet actief om een herbronningspauze te nemen. Andere initiatieven daarentegen waren bijna maandelijks, wekelijks of zelfs dagelijks bezig met hun werking.

Initiatieven kunnen ervoor kiezen om 'vrij toegankelijke in- en uitlooptmogelijkheden' voor hun gebruikersgroep te installeren, dan wel om een 'vast engagement of werkingsmoment' te hanteren.

Verscheidenheid was ook te merken in de wijze waarop een burgerinitiatief al dan niet een formele structuur aannam, welke financiële en (im)materiële ondersteuning ze aangeboden kregen en gebruikten en op welke wijze ze hun burgerinitiatief bekend maakten.

4.3.1 De organisatie van een burgerinitiatief: (in)formele structuren

Theoretische achtergrond

Een vierde dimensie beschreven door Luyten (2016) is de 'organisatie'. Enerzijds werd hoger bij 'Betrokken burgers en actorschap' reeds aandacht geschonken aan enkele elementen gerelateerd aan de dimensie organisatie. Deze elementen waren: de 'interne structuur', 'personeel', 'taakverdeling', en 'macht en inspraak'. Anderzijds kan ook de grotere 'structuur' waarbinnen een burgerinitiatief zich organiseert en de gehanteerde 'overlegstructuur en/of coördinatie', besproken worden als invloedrijke elementen van deze dimensie (Luyten, 2016). De bespreking van de gehanteerde overlegstructuur, volgt later binnen het hoofdstuk over het voortbestaan van een burgerinitiatief.

Igalla en van Meerkerk (2015) beschrijven eveneens de organisatorische vormgeving als bepalend voor het voortbestaan van een initiatief. Zij benaderen het organisatorische vanuit drie elementen: (a) formalisatie: waarbij verwezen wordt naar de organisatorische vorm (al dan niet met rechtspersoonlijkheid), (b) de aanwezigheid van een fysieke locatie via infrastructuur (cf. infra materiële ondersteuning) en (c) de mate van exposure via een website (cf. infra bekendmaking)

Figuur 5: Mate van organisatorische vormgeving (Igalla & van Meerkerk, 2015)

In dit onderdeel schenken we aandacht aan de (in)formele structuren (formalisatie) van een burgerinitiatief. Burgerinitiatieven kunnen zich verenigen in een (in)formele juridische vorm zoals: de feitelijke vereniging, de vereniging zonder winstoogmerk/uitkering en de (coöperatieve) vennootschap. Ze kunnen zich ook aansluiten bij een koepelorganisatie (Holemans et al., 2018; Verhijde & Bosman, 2013; Gijselinckx & De Coninck, 2011; Renglé & Vermeersch, 2018).

Het blijkt vaak dat wanneer burgerinitiatieven willen samenwerken en/of (financiële of (im)materiële) ondersteuning wensen te krijgen (cf. infra), ze dienen te voldoen aan bepaalde structuren van een formeel rechtspersoon. De keuze voor een bepaalde organisatiestructuur vraagt op zijn beurt tijd en energie om zich te verdiepen in juridische en praktische zaken zoals reglementen, statuten, aansprakelijkheid, verzekeringen, boekhoudkundige en jaarrekeningverplichtingen (Verhijde & Bosman, 2013; Igalla & van Meerkerk, 2017; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Bovendien werd in België recentelijk een vernieuwing doorgevoerd via het Wetboek van Vennoetschappen en Verenigingen, dat later dit jaar (2019) in werking zal treden. In de nieuwe wetgeving zullen vennootschappen, vzw's en stichtingen beschouwd worden als ondernemingen, en kunnen zij indien nodig ook de mogelijkheid hebben om een faillissement aan te vragen (Practicali, 2018; Lexalert, 2018 a/b; Bosseler, Van den Broele & Lambrecht, 2018; Gijssels & Wouters, 2013; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Daarnaast verdwijnen ook enkele vennootschapsvormen die ook van toepassing konden zijn voor burgerinitiatieven. Dit is o.a. het geval voor de vennootschap met een sociaal kenmerk/oogmerk, die als samenwerkingsvorm ofwel een vereniging dan wel een vennootschap kan zijn. Zulke formele structuren kunnen omvattend worden benoemd als 'sociale onderneming' en zijn vaak van belang voor socialprofitorganisaties (bijv. kinderdagverblijven, socioculturele organisaties, gehandicaptenzorg). Deze erkenning als 'sociale onderneming' is evenzeer van belang wanneer vzw's omgevormd willen worden tot een coöperatieve vennootschap. Het uitgangspunt is hierbij steeds dat een sociaal doel gerealiseerd wordt binnen de participatief georganiseerde onderneming (Practicali, 2018; Lexalert, 2018 a/b; Bosseler, Van den Broele & Lambrecht, 2018; Gijssels & Wouters, 2013; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Het construct van coöperatieve vennootschap *an sich* (met minimaal drie aandeelhouders en beperkte aansprakelijkheid) werd wel behouden binnen deze nieuwe wetgeving. Een coöperatieve vennootschap wordt als een organisatie met rechtspersoonlijkheid opgericht met als voornaamste doel om aan de behoeften van de aandeelhouders tegemoet te komen en/of hun sociale/economische activiteiten te ontwikkelen. Vaak zullen de coöperanten niet enkel financieel maar ook sociaal eigenaar zijn van hun 'onderneming', doordat ze zelf genot hebben van de door hun coöperatie aangeboden dienstverlening. Binnen de coöperatie hebben de coöperanten sinds kort de vrijheid om zelf hun 'aandeleninbreng' te bepalen, aangezien de verplichte gelijkheid werd afgeschaft (Practicali, 2018; Bosseler, Van den Broele & Lambrecht, 2018; Lexalert, 2018 a/b; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Binnen deze wetgeving wordt het onderscheidingscriterium tussen verenigingen en vennootschappen niet langer bepaald door 'het winstoogmerk', maar door het al dan niet bestaan van 'winstuitkering'. Verenigingen zonder winstoogmerk/uitkering worden als organisatie met rechtspersoonlijkheid opgericht door minimaal twee personen, via verplichte statuten die gepubliceerd worden in het Belgisch Staatsblad, om via hun activiteiten een belangeloos doel na te streven. Daarnaast mogen ze enkel gemaakte winsten aanwenden ter realisatie van dit doel. De leden van burgerinitiatieven die fungeren onder de structuur van 'vzw' zullen nog steeds beperkt aansprakelijk zijn. Bestuurders zullen daarentegen wel hoofdelijk aansprakelijk zijn wanneer zij bestuursfouten maken (Practicali, 2018; De verenigde verenigingen, 2011; Bosseler, Van den Broele & Lambrecht, 2018; Brouwers & Peeters, 2018; Like & Peeters, 2018; Renglé & Vermeersch, 2018; Vandersmissen, 2013; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Dit geldt niet voor burgerinitiatieven die zich organiseren als een feitelijke vereniging, aangezien zij geen rechtspersoonlijkheid hebben en hierdoor onbeperkt en hoofdelijk persoonlijk aansprakelijk zijn. Zo'n feitelijke vereniging ontstaat door minimaal twee personen die samen een belangeloos doel willen verwezenlijken en zichzelf geen winst zullen uitkeren. Deze verenigingsvorm heeft geen wettelijke statutaire, administratieve, boekhoudkundige verplichtingen (Practicali, 2018; Bosseler, Van den Broele & Lambrecht, 2018; Lexalert, 2018 a/b; Renglé & Vermeersch, 2018; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Onderzoeksbevindingen

Tijdens de interviewrondes met de diverse burgerinitiatieven werd gepeild naar de mate waarin het initiatief al dan niet een geformaliseerde structuur aannam. Hieruit bleek dat er drie structuren werden gehanteerd: a) de feitelijke vereniging, b) de vereniging zonder winstoogmerk/uitkering en c) de (coöperatieve) vennootschap.

De keuze voor een bepaalde structuur werd door de respondenten vanuit een diversiteit aan redenen beargumenteerd. Daarnaast gaven sommige burgerinitiatieven ook aan dat ze zich in de toekomst wensten te ontwikkelen naar een andere structuur. De formele structuur van een burgerinitiatief is een dynamisch gegeven.

De feitelijke vereniging

Sommige initiatieven gaven aan dat hun initiatief geen formele structuur heeft. Dit kon te maken hebben met het feit dat ze zichzelf nog maar als een pilootproject zagen of immatuur inschatten, waarbij het evolueren naar een feitelijke vereniging of andere structuur nog een openliggende optie was, afhankelijk van de opportuniteiten die zich zouden voordoen. Anderen zagen zichzelf als een blijvend klein initiatief waarop een daadwerkelijke structuur minder toepasselijk was. Argumenten om het bij een feitelijke vereniging te houden konden zijn: het tekort aan voldoende geëngageerde personen om naar een grotere structuur over te stappen, het opzien tegen de administratieve rompslomp, of de luxe om te kunnen aansluiten bij een koepel- of partnerorganisatie die bijvoorbeeld kon instaan voor de verzekering en de administratie op zich nam, en deze stap dus overbodig maakte.

Toen iemand mij aanraadde om een vzw op te richten, vond ik dat proces een hele rompslomp én je moet ook met meer personen zijn. Bovendien is het nadien nog moeilijker om af te geraken van de vzwstructuur. Voor kleine initiatieven is het denk ik beter dat je een feitelijke vereniging bent of dat je gewoon een portemonnee bewaart in je kast.

Hierbij werd vaak verwezen naar de voor- en nadelen van het aannemen van een vzw-structuur. Het voordeel volgens de initiatieven zelf is dat je als vzw verzekerd bent, niet persoonlijk aansprakelijk bent en een fiscaal attest kan uitschrijven. Deze structuur brengt echter ook verplichtingen met zich mee, die onder andere kunnen zorgen voor de nood aan een officiële boekhouder.

Vereniging zonder winstoogmerk/uitkering (vzw)

Een groot deel van de initiatieven koos ervoor om hun burgerinitiatief te formaliseren als een vzw. De gangbare argumenten hiertoe waren de mogelijkheid tot het verkrijgen van subsidies en tot (officiële) erkenning, het niet meer hoofdelijk aansprakelijk zijn vanwege de rechtspersoonlijkheid, het geloofwaardiger karakter dat het burgerinitiatief uitstraalt bij het huren of gratis gebruiken van een lokaal, de grotere stabiliteit, en de overtuiging dat het initiatief nooit op een winstmodel zou uitdraaien.

Door te werken met vzw wilden we ook beter aansluiten bij onze doelgroep van kansarme gezinnen, aangezien kansarmoede vaak gepaard gaat met financiële armoede. Hierdoor wisten we dat er bij de gezinnen geen geld kon worden verdiend, en dit wilden we ook niet.

Meermaals werd aangehaald dat voorkennis over het starten in een vzw-structuur een belangrijke rol speelde. Er werd informatie verzameld bij lokale overheden, ondersteunende organisaties en via informele gesprekken. Eén initiatief gaf aan dat ze een cursus hadden gevolgd om zich als vzw te ontwikkelen (op basis waarvan ze finaal afzagen van dit idee). Toch was de keuze voor sommige initiatieven veeleer van praktische en administratieve aard, en niet zozeer gebaseerd op een grondige inhoudelijke afweging van voor- en nadelen ten opzichte van andere verenigingsvormen.

(Coöperatieve) vennootschap

Een minderheid van de burgerinitiatieven kenden een combinatie van twee formele structuren. De oorspronkelijke, bestaande werking werd dan bijvoorbeeld verdergezet als vzw, terwijl voor een toekomstige werking gekozen werd voor een coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid met sociaal oogmerk (cvba-so). Ook groei en maturiteit konden voor verandering naar een coöperatieve werking zorgen.

Deze verandering over bovenlokaal niveau vereiste in principe geen veranderingen op lokaal niveau.

Dat wij de formele structuur hebben van een coöperatie komt doordat dit matuur is, er marktprincipes kunnen en worden op toegepast en er ook sales-mensen bij betrokken zijn die naar bedrijven stappen, en dit zou niet meer passen in de vzw. Al de kleine groepen mogen zelf kiezen of ze al dan niet een statuut nemen of niet, maar dit is voor ons geen noodzaak.

4.3.2 Financiële en materiële ondersteuning

Theoretische achtergrond

Een burgerinitiatief ontspruit dan wel kosteloos en vrijwillig vanuit het idee van burgers en hun engagement, toch zullen deze initiatieven mogelijk geconfronteerd worden met de financiële/materiële kant van hun engagement. Het beschikken over de benodigde middelen kan beïnvloedend zijn voor het kunnen realiseren van actief burgerschap. Ondersteuning hoeft niet louter financieel zijn, maar kan ook materieel ingevuld worden (zoals bijv. het ter beschikking stellen van een lokaal) (Vandemoortele, 2015; Vermeersch et al., 2016; Gijssels & De Coninck, 2011; Verhoef, Ruitenburg, Luttmmer, Heirweg & Andric, 2018).

Zoals reeds aangegeven bij de ontstaansgronden, kan een terugtrekkende overheid de opkomst van burgerinitiatieven stimuleren. Dit heeft echter ook consequenties voor 'non-profit' instanties zoals burgerinitiatieven, doordat bepaalde (duurzame en/of structurele) financieringsstromen vanuit de overheid vaak niet of beperkt voorhanden zijn. Sommige burgerinitiatieven noemen overheidssubsidies niet of slechts beperkt als nodig. Sommige steden/gemeenten trachten hier tegemoet aan te komen door de creatie van 'burger/ buurtbudgetten' waarvoor burgers voorstellen kunnen indienen. Deze voorstellen dienen vaak primair een verbetering van het welbevinden van of sociale cohesie tussen de burgers of de leefbaarheid van een buurt te beogen. Wanneer ingetokende voorstellen geselecteerd worden, kunnen de burgers een deel van het burger/ buurtbudget gebruiken voor de realisatie van hun initiatief (Verschuere, 2015 a/b; Verschuere, 2014 a/b; Hustinx et al., 2015; Blom & Morén, 2010; De Rynck & Dezeure, 2009; Vermeersch et al., 2016; Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006; stad Gent, 2018; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011).

Toch zullen burgerinitiatieven zelden alleen gebruikmaken van enkel overheidsfinanciering, en wenden ze zich tot andere niveaus van financiering zoals bijv. de private sector, maatschappelijke ondersteuningsorganisaties, (lokale) fondsen, projectfinanciering, subsidies via stichtingen of 'civic crowdfunding'. Igalla en van Meerkerk geven vijf types van inkomstenbronnen die bepalend zullen zijn voor het verdienmodel van burgerinitiatieven (Arnoldus, 2015; Gijssels & De Coninck, 2011; Blom & Morén, 2010; Igalla & van Meerkerk, 2015).

Figuur 6: Mate van ontwikkeld verdienmodel (Igalla & van Meerkerk, 2015)

Onderzoeksbevindingen

Burgerinitiatieven kenden zelden een enkele stroom aan financiële en materiële hulpbronnen, en vaak waren deze zeer divers in vorm. Het aanbod van de meeste initiatieven was uit principiële overweging gratis, zeer low-budget, of maakte gebruik van een indirecte financiering via een andere organisatie. De nood aan financiële en materiële ondersteuning was dus reëel en we zagen de initiatieven dan ook veel creativiteit aan de dag leggen om aan de nodige middelen te komen.

Financiële ondersteuning

Heel wat initiatieven gaven aan dat ze als initiatiefnemer zelf de voornaamste sponsor waren en dat ze vaak naasten (zoals familieleden, vrienden, kennissen, burens, (oud-) collega's, etc.) probeerden warm te maken om hun initiatief te steunen. Deze naasten zorgden in de meeste gevallen voor giften of organiseerden zelf inzamelingsacties zoals een fuif of benefiet. Ook verkochten sommige initiatieven zelfgemaakte goederen om de kas te spijzen. Soms hielden initiatieven het hier bewust bij, om te voorkomen dat verwachtingen werden gecreëerd door sponsors die op welke manier dan ook een wederdienst verwachtten.

Een aantal initiatieven gaven te kennen dat ze van serviceclubs geld en/of goederen ontvingen. Ook budgetten uit stichtingen en allerlei fondsen konden een belangrijke hulpbron zijn, zeker als startbudget. Heel wat burgerinitiatieven met een vzw-structuur gaven aan dat ook 'Music For Life' voor een betekenisvolle toename van giften zorgde.

Minder voorkomend maar klaarblijkelijk in opmars, is de idee om zich in de nabije toekomst tot bedrijven te wenden voor financiële ondersteuning voor hun initiatief of zelfs over te gaan tot verkoop van hun werking binnen de bedrijfswereid.

In ons burgerinitiatief zit een winstmodel en businessplan waardoor er verder in kan worden geïnvesteerd en dat we binnen drie jaar onze methodiek nog meer kunnen toepassen in bedrijven. Dit was een bewuste keuze vanuit onze visie over het ondernemerschap en dat het moet kunnen zonder externe financiering.

Slechts één initiatief maakte gebruik van het principe van 'ethisch investeren', waarbij via de verkoop van aandelen een basiskapitaal verzameld werd om een verdere lening te kunnen aangaan.

Ook overheden leverden budgetten aan. Zo maakten burgerinitiatieven die opgestart waren door o.m. ouders van een kind met een beperking gebruik van het budget uit de persoonsvolgende financiering (PVF) van hun leden, verkregen bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH). Oudercrèches konden na verloop van tijd dan weer gebruikmaken van subsidies bij de Vlaamse Overheid via Kind & Gezin (K&G). Op lokaal niveau ontvingen verschillende initiatieven subsidies van stads- of gemeentediensten, zowel in de vorm van kleine subsidies voor eenmalige activiteiten als van grotere subsidies voor ondersteuning op langere termijn. Soms was deze subsidie gekoppeld aan jobcreatie, zodat een van de initiatiefnemers zich als halftijds bediende kon engageren. Hier ontstonden soms wat moeilijkheden m.b.t. het regionaal bereik van het initiatief, dat zich vóór de subsidiëring – meestal gekoppeld aan één stad of gemeente – over een grotere regio uitspreidde. De subsidiëring van een bepaalde stad of gemeente legde daardoor meteen ook prioriteitsregels op waar het initiatief zich aan moest houden. Voor initiatieven die zich richten op gezinnen met een bepaalde migratieachtergrond konden ook de betreffende ambassades een belangrijke bron van inkomsten zijn. Hun erkenning van het initiatief kon er bijvoorbeeld voor zorgen dat ze ook aanspraak konden doen op projectbudgetten uit het land van oorsprong, die gericht waren op initiatieven voor gezinnen die geëmigreerd waren.

Veel initiatieven wezen op en klaagden over het tijdsintensieve proces dat het aanvragen van subsidies is. Om die tijd in meer waardevolle zaken te investeren en teleurstelling te voorkomen, werd vaak zelfs afgezien van het intekenen op projectoproepen.

Ondersteunende en koepelorganisaties konden hier een belangrijke ondersteuning bieden, ofwel door een kleine subsidiestroom te voorzien wanneer het type activiteit paste binnen de vooropgestelde voorwaarden, ofwel in het informeren over en begeleiden van de aanvraagprocedure voor subsidies.

Materiële ondersteuning

Naast financiële middelen, konden een aantal burgerinitiatieven ook gebruikmaken van materiële middelen die hen aangeboden werden door hun lokale bestuur, zoals bijvoorbeeld een tegemoetkoming in (de kosten voor) (publicatie)materiaal. Het lokaal bestuur kon ook ondersteuning bieden door ruimte gratis of tegen een voordelig tarief beschikbaar te stellen, bijv. een lokaal of stuk grond voor het vergaderen of organiseren van activiteiten, of een opslagruimte. Deze ondersteuning kon ook vanuit ondersteunende organisaties en bedrijven komen. Voor de meeste initiatieven vormden infrastructuur en de ermee gepaard gaande kosten echter nog een grote bezorgdheid.

Sommige organisaties en bedrijven schonken zaken in natura aan het burgerinitiatief of boden producten goedkoper aan. Voornamelijk initiatieven die aan herverdeling deden kregen ook van heel wat personen uit de omgeving bruikbaar materiaal.

Een kinderartiest werd gevraagd om op te treden, maar deze kon niet. Hij gaf wel gratis boeken aan ons. Er wordt ook speelgoed gekregen van een ander Antwerps bedrijf, die voor hun werknemers een Sinterklaasfeest organiseerden en waarvan de ingeschreven ouders niet kwamen.

4.3.3 Bekendmaking van het burgerinitiatief

Theoretische achtergrond

Het verwerven van enige bekendheid blijkt een cruciaal element te zijn voor de werking en het voortbestaan van een burgerinitiatief. In eerste instantie zal de bekendmakingstrategie die gehanteerd wordt vaak als doel hebben om de beoogde doelgroep, potentiële betrokken burgers, ondersteunende organisaties en/of overheidsactoren te informeren over het bestaan van het initiatief. Bij moeilijk bereikbare doelgroepen zullen burgerinitiatieven vaak extra moeten inzetten op een persoonlijke bekendmaking. Deze extra inzet op bekendmaking is echter een keuze die niet door elk initiatief wordt gemaakt, aangezien sommigen wensen om algemeen open toegankelijk te zijn voor iedereen op eenzelfde manier of net alleen kenbaar willen zijn voor een kleine interne groep. Toch is het louter en alleen kenbaar zijn binnen een kleine groep niet voor elk initiatief een bewuste keuze, en zal dit als een drempel worden ervaren voor deze initiatieven die een brug willen maken naar andere gemeenschappen (Vermeersch et al., 2016; Bergen, 2016; van der Sluis & van der Land, 2009; Kalk & De Rynck, 2003; Nys, 2013; Gijssels & De Coninck, 2011).

Bekendmaking is een van de zeven elementen (7 B's) die bijdragen aan de toegankelijkheid van een initiatief. Bekendheid kan worden bereikt via diverse vormen. Praktisch wordt hierbij gedacht aan promotie bijvoorbeeld in de vorm van een elektronische nieuwsbrief, een flyer, een affiche, een brochure, een website, een event (bijv. een conferentie, een fietstocht naar burgerinitiatieven in de regio), socialemediakanalen (zoals Facebook en Twitter) en dergelijke meer. Bruikbaarheid is een tweede element, dat verwijst naar de afstemming tussen vraag en aanbod en daarmee sterk verbonden is met de primaire doelstellingen van het initiatief (cf. supra). Een derde element, beschikbaarheid, heeft betrekking op de stabiliteit en continuïteit van het aanbod. Ook een vierde element, betaalbaarheid, is van belang voor de werving van de beoogde doelgroep. Een vijfde element, bereikbaarheid, verwijst zowel naar tijd als locatie. Het organiseren van de werking op een 'slecht' moment of op een verder gelegen of moeilijk bereikbare locatie zal nadelige repercussies hebben op de bekendheid van die werking (Nys, 2013; kenniscentrum WWZ, 2018; Vandemoortele, 2015; Verhijde & Bosman, 2013; Vermeersch et al., 2016; Igalla & van Meerkerk 2015; stad Gent, 2018; Gijssels & Wouters, 2013; van der Sluis & van der Land, 2009).

Sommige burgerinitiatieven werken erg lokaal, anderen hebben zich reeds bewezen op een grotere regionale schaal. Een zesde element is betrouwbaarheid, dat niet enkel ten aanzien van een doelgroep een rol speelt. Een initiatief dat enig vertrouwen heeft gewonnen bij andere burgers, ondersteunende organisaties en/of overheden, zal vaker aan bekendheid winnen. Dit zal blijken uit het onderdeel omtrent 'samenwerking en ondersteuning' (cf. infra), waarbij o.m. het werken met doorverwijzers ook een wijze is om het initiatief kenbaar te maken bij een (vaak kwetsbare) doelgroep. Ten slotte wordt toegankelijkheid ook beïnvloed door de gehanteerde mate van begrijpbaarheid, dat eveneens toepasselijk zal zijn bij de bekendmakingstrategie. Zo dient er rekening gehouden te worden met de wijze waarop zaken verwoord en gepresenteerd worden, aangezien deze 'vertaalslag' een impact heeft op het zich 'aangesproken voelen' en het correct begrijpen van de aangeboden informatie (Nys, 2013; kenniscentrum WWZ, 2018; Vandemoortele, 2015; Verhijde & Bosman, 2013; Vermeersch et al., 2016; Igalla & van Meerkerk 2015; stad Gent, 2018; Gijssels & Wouters, 2013; van der Sluis & van der Land, 2009).

Niet enkel de bekendmaking met het oog op toegankelijkheid is belangrijk. De bekendmaking zal ook belangrijk zijn voor: het verspreiden van de ideeën, het creëren van een draagvlak, het mobiliseren tot steun en het uitbreiden van het netwerk bij potentieel betrokken burgers (cf. supra: kerngroep, vrijwilligers en stagiairs), (ondersteunende) organisaties en overheden (Igalla & van Meerkerk 2015; Holemans et al., 2018; Henst, 2014; Gijssels & De Coninck, 2011).

In eerste instantie zijn het de burgerinitiatieven zelf die werken aan bekendmaking. Maar ook diverse andere actoren zoals (ondersteunende, koepel- of doorverwijzende) organisaties, bekende Vlamingen en overheidsactoren kunnen een bijdrage leveren in het bekend maken van het initiatief (Vermeersch et al., 2016; Renglé & Vermeersch, 2018; Holemans et al., 2018; Igalla & van Meerkerk 2015; Henst, 2014; Gijssels & De Coninck, 2011).

Concluderend kan worden vermeld dat het inzetten op 'exposure' ervoor zorgt dat een burgerinitiatief niet onderbelicht blijft. De mate waarin deze bekendmaking gebeurt, zal een beïnvloedende factor zijn voor het duurzame voortbestaan van een initiatief (Bergen, 2016; Igalla & van Meerkerk, 2015).

Onderzoeksbevindingen

Een zekere naambekendheid is nodig voor de burgerinitiatieven om te kunnen (voort)bestaan. Vaak hanteren de initiatieven verschillende manieren waarop ze zowel de doelgroep, de gebruikersgroep, de vrijwilligersgroep, de ondersteunende organisaties, de doorverwijzers als de sponsors willen berichten over hun initiatief.

De meest verkozen bekendmakingsmethode was de mond-tot-mondreclame via familie, vrienden, burens en nabije netwerken. Sommige initiatieven hielden het ook bewust daarbij. Velen maakten echter gebruik van het internet om via websites en sociale mediakanalen een andere belangrijk kanaal aan te spreken i.h.k.v. bekendmaking omtrent het burgerinitiatief.

Ook de klassieke media kon een belangrijke rol spelen in bekendmaking, van lokale tot nationale kranten, radio en televisie.

Het is als moslimgezin moeilijk om omtrent dit thema in de media te komen, aangezien ze direct bekritiseerd worden. Maar net toen ze dit deden met Jihad van de moeders, zorgde dit dat andere ouders minder gegeneerd waren om toe te geven dat ook hun kind geradicaliseerd was. De moedergroep kwam ook uitgebreid aan bod in het Canvasprogramma 'Voor de zonden van de vaders'.

Andere bekendmakingskanalen die werden vermeld waren: a) gedrukt materiaal zoals folders, affiches en aankondigingen in lokale buurt/gemeente/stadskrantjes; b) informatiemomenten via infoavonden, infostandjes, bestuivingsmomenten of marktjes en c) de elektronische UIT-kalender. Ten slotte bleek ook een netwerk met interessante anderen zoals bijv. ondersteunende organisaties, koepelorganisaties of doorverwijzers van groot belang.

Het aanbod van de steunklasjes zal worden gepromoot bij lagere scholen, waarbij ze volledig vrij kunnen beslissen of ze dit al dan niet willen. Door de toename in bekendheid bij scholen, verwijzen de zorgcoördinatoren of leerkrachten sommige kinderen al bij het begin van het schooljaar door.

Initiatieven die zich richtten op specifieke doelgroepen waar een taboe heerste, hadden in aanvulling van bovenstaande kanalen een extra vorm van bekendmaking nodig. Zij waren pro-actiever in het benaderen van de potentiële gebruikersgroep en werkten extra drempelverlagend, bijvoorbeeld door huisbezoeken te doen bij personen die mogelijk geïnteresseerd waren in of gebaat waren met hun werking.

4.3.4 Succes- en belemmerende factoren

Theoretische achtergrond

Het kiezen voor een formele **organisatiestructuur** wordt vaak beschouwd als succesfactor om enige duurzaamheid te garanderen, aangezien het o.m. kan zorgen dat deuren geopend worden die voorheen gesloten bleven. Daarnaast kan het formaliseren van een burgerinitiatief omwille van de hieraan verbonden rechtspersoonlijkheid een veilig handelingskader bieden voor betrokken burgers. Ondanks dat alle organisatievormen steeds een zekere zorgplicht hebben ten aanzien van de burgers binnen het burgerinitiatief. Een belangrijke kanttekening hierbij betreft de vereiste kennis, kunde en tijd omtrent de creatie, installatie en het voortbestaan in een formele organisatiestructuur. Het gebrek hieraan kan als belemmerend ervaren worden, al kunnen belemmeringen evenzeer opgeworpen worden door de veelheid aan regels en verplichtingen die onderhevig zijn aan veranderingen binnen de wetgeving (Walgrave & Verhulst, 2006; Igalla & van Meerkerk, 2015; Verhijde & Bosman, 2013; Igalla & van Meerkerk, 2017; Martyn, Devloo & Jorens, 2018).

Het blijkt evenzeer dat **financiële en materiële ondersteuning** zal bijdragen aan het duurzaam karakter van een burgerinitiatief. Het kunnen beschikken over voldoende middelen zorgt voor mogelijkheden en opportuniteiten aangaande de werking van een initiatief. Toch is het verkrijgen van deze ondersteuningsvormen geen evidentie, daar sommige ondersteuningsbronnen enkel toegankelijk zijn voor burgerinitiatieven wanneer deze werken binnen een formele organisatiestructuur en/of worden er strikte voorwaarden gekoppeld alvorens de middelen uitgereikt worden. Dit kan als belemmerend worden ervaren. Ook hier wordt gewezen naar het belang van kennis, kunde en tijd om bronnen van financiële en materiële ondersteuning te vinden, te overtuigen en 'binnen te halen' (Hustinx et al., 2015; Blom & Morén, 2010; De Rynck & Dezeure, 2009; Vermeersch et al., 2016; Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006; stad Gent, 2018; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011).

Inzetten op **bekendmaking** wordt binnen literatuur eveneens beschouwd als een aspect dat bevorderlijk is voor het duurzaam en toegankelijk voortbestaan van een initiatief. Hierbij van belang dat er een meerzijdige en sensitieve aanpak wordt gehanteerd, wat op diens beurt mogelijks een extra tijdsinvestering kan betekenen. Al kan dit opgevangen worden door de samenwerking met ondersteunende organisaties en/of overheidsdiensten (Vermeersch et al., 2016; Renglé & Vermeersch, 2018; van der Sluis & van der Land, 2009; Nys, 2013; Gijssels & De Coninck, 2011).

Onderzoeksbevindingen

Binnen ons onderzoek werd meermaals aangehaald dat gepaste informatie en zo nodig begeleiding omtrent de creatie en werking binnen **structuren** aangewezen is. Het ontbreken hiervan, werd als een belemmerend benoemd door de burgerinitiatieven. De ondersteunende organisaties onderkennen dit en beweren dat bijv. de wetgeving rond vzw zo streng is opgesteld dat het de gewone kleine bewegingen enorm moeilijk wordt gemaakt om hier hun weg in te vinden.

Dat zijn kleine dingen, maar dat maakt het de mensen veel moeilijker en daardoor zullen sommige vzw's ermee stoppen en misschien gewoon verdergaan als feitelijke vereniging.

Bovendien treedt de overheid enkel als controlerende instantie op, en niet als informatie- en adviesverstrekker. Voor de meeste initiatieven zijn de criteria op basis waarvan gecontroleerd wordt niet eens transparant, laat staan gekend, aldus ondersteunende organisaties.

Mijn ervaring is dat heel weinig verenigingen de wetgeving rond vrijwilligersbeleid kennen en deftig toepassen. Ze is niet eenvoudig en vanuit de overheid wordt er enkel gecontroleerd naar die verenigingen die ook subsidies krijgen. Maar de wetgeving van vrijwilligerswerk is eigenlijk voor iedereen. Zeker feitelijke verenigingen die met vrijwilligers werken: veel mensen beseffen niet welke risico's ze lopen.

Burgerinitiatieven gaven aan dat hun werking staat of valt met **financiële of materiële middelen**. Het blijkt echter dat burgerinitiatieven vaak creatief omgaan met de beperktheid aan middelen, ook als ze geconfronteerd worden met belemmerende elementen zoals: de moeilijkheden om een bankrekening te openen voor een vereniging die *break even* draait, het beschikbare financiële kader waarbinnen ze hun werking dienen te plannen en het ontbreken van een eigen locatie waardoor ze vaak afhankelijk waren van de beschikbare en goedkope zalen die te huur aangeboden werden en hierop de datum voor hun activiteit afstemden.

Het inzetten van meerdere kanalen en het gebruikmaken van andere activiteiten om de doelgroep te bereiken bleken succesfactoren m.b.t. de bekendmaking. Rond het gebruik van sociale media werden echter ook belemmerende factoren opgemerkt. Hoewel het in eerste instantie vaak een groot sneeuwbal effect had, doordat steeds meer personen hun eigen netwerk aanspraken en het bereik zo steeds groter werd, bleef het profiel van die groeiende groep personen zelfs na verloop van tijd vaak redelijk homogeen. Bovendien bleken sociale media voor sommige doelgroepen, thema's of initiatieven minder geschikt te zijn. Waar het de indruk geeft een groot bereik te hebben, kunnen sociale media dus net belemmerend werkend naar het bereik van de brede doelgroep toe.

4.4 Voortbestaan, huidige doelstelling en groei

4.4.1 Het voortbestaan van een burgerinitiatief: de overlegstructuur

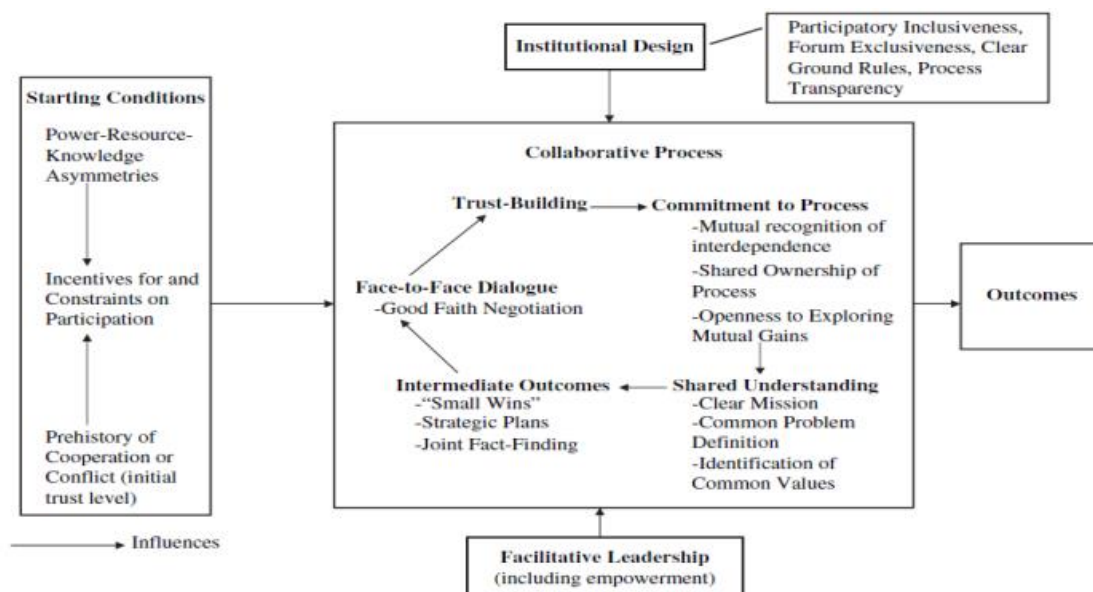
Theoretische achtergrond

Burgerinitiatieven worden niet enkel benut door de betrokken burgers en de gebruikersgroep, ze worden ook mee vormgegeven door deze actoren (figuur 7). Dit proces wordt in belangrijke mate beïnvloed door (in)formele vormen van overleg. Het participatief overleg dat plaatsvindt tussen de betrokken burgers en de gebruikersgroep van een burgerinitiatief heeft als gevolg dat er sprake zal zijn van een netwerk met invloed op de co-creatie/productie van het initiatief (Dreijerink, Kruijze & van Kamp, 2008; Eikenaar, 2015). Diverse auteurs hanteren hierbij een managementbenadering en verwijzen naar diverse structuren die in meer of mindere mate organisch dan wel mechanisch van aard zijn (De Rynck, 2016; Robbins, 2008; Rommel, 2009).

Figuur 7: Netwerkvorming (De Rynck, 2016)

Ook de manier waarop participatief overleg wordt beïnvloed, werd vanuit een management oogpunt nader bekeken. Het valt echter buiten het bestek van dit onderzoek om een uitgebreide uitleg te geven over deze schematische uiteenzetting. Wel blijkt dat sommige elementen uit onderstaand schema ook vermeld werden bij de onderzoeksbevindingen (cf. infra).

Figuur 8: Netwerkbestuur (De Rynck, 2016)

Het onderscheid tussen organische en mechanische structuren, kent eveneens een weerspiegeling in de vorm van de gekozen overlegvorm. Enerzijds kan er sprake zijn van formeel overleg in de vorm van vaste vergaderingen, bijeenkomsten en intervisiemomenten binnen burgerinitiatieven. Binnen deze formele overlegstructuren zullen burgerinitiatieven vaak verbindingen trachten te leggen tussen de informele leefwereld en de formele systeemwereld (Nys, 2015; Eikenaar, 2015). Toch wordt er binnen de literatuur ook aangegeven dat het in mindere mate focussen op formeel contact en het zich in grotere mate richten op informeel contact, als een succesfactor wordt beschouwd voor de werking van burgerinitiatieven. Anderzijds zal er dus ook informeel overleg plaatsvinden door spontane inbreng voor/tijdens/na de werking, snelle ad hoc overlegmomenten, en onderlinge coaching-momenten. De doelstellingen van beide vormen van overleg zijn vaak veelzijdig. Zo kan overleg ervoor zorgen dat: informatie, kennis, en ervaringsuitwisseling plaatsvindt, iedereen in dezelfde mate op de hoogte is van wat er speelt binnen het burgerinitiatief en de context waarin het initiatief beweegt, onderlinge feedback mogelijk is, afspraken worden gemaakt vanuit een consensus. Dit alles is uitermate bevorderlijk voor de acceptatie van de finale verwezenlijkingen (Flink et al., 2014; Denters et al., 2013; Dreijerink, Kruize & van Kamp, 2008; Nys, 2015; Max & Mertens, 2018).

Onderzoeksbevindingen

De initiatieven waren unaniem in de erkenning van het belang van een goed draaiend (kern)team voor een duurzaam voortbestaan van het initiatief. Een betrokken team, waarbij iedereen een rol heeft die bij hem/haar past, die zijn/haar talenten naar boven brengt.

Overleg met kernteam

Betrokkenheid in een team vraagt gezonde communicatie en overleg. We vonden veel verschillende manieren onder de initiatieven om dit te realiseren. Zo varieerde het aantal bijeenkomsten sterk tussen initiatieven en bleek dit ook een dynamisch gegeven. Afhankelijk van wat als nuttig en belangrijk werd aangevoeld, kon de overlegstructuur veranderen. Zo koos een initiatief er bijvoorbeeld voor om de vier Algemene Vergaderingen die ze per jaar hielden, te verminderen naar slechts één per jaar. In plaats daarvan kwamen ze vaker samen met andere doeleinden, bijvoorbeeld om spiritueel samen te zijn, voor een workshop of een teambuilding, ... De meer praktische zaken werden in dat geval overgeheveld naar een actieve besloten Facebookgroep, die hét communicatiemiddel werd voor snelle, praktische afspraken en regelmatige updates van en reflecties over activiteiten. We zagen ook veel variatie in vergadervormen, gaande van regelmatige klassieke vergadermomenten tot alternatieve en informele uitwisselingsmanieren, wars van het concept 'vergaderingen'. Voor sommige initiatieven was vergadermoedeheid zelfs een belangrijke impuls geweest om het burgerinitiatief te starten, net vanwege van de vrijheid om het anders aan te pakken.

Ik zat op dat moment in een situatie op mijn job 'Ik moet ermee stoppen'. Blijkbaar werk ik al te lang in de sector, en voornamelijk het organisatie gebonden systeem, daar liep ik tegenaan. Altijd moeilijk doen over alles, vergaderen, tientallen keren om iets te kunnen realiseren met uw bewoners. (...) We hebben geen handelingsplan, dat staat bij ons niet op papier. (...) Ons handelingsplanneke zit hier (wijst naar hoofd).

Dit gaat niet om het naast zich neerleggen van verantwoordelijkheden die in klassieke structuren erg ingeburgerd zijn en gepercipieerd worden als nuttig en noodzakelijk, zoals verslagen opstellen, kwaliteitshandboeken opmaken en up tot date houden ... Integendeel zelfs: de klaarblijkelijke weerstand tegen deze handelingen komt net vanuit een ervaringsrijk perspectief dat er zinnellere en beter renderende manieren zijn om je missie te verwezenlijken en ervoor te zorgen dat je je doelstellingen bereikt.

De zorginspectie komt soms een halve dag observeren, met een duidelijk kader, en dat vind ik goed. Maar soms komt die zorginspectie ook gewoon uw kwaliteitshandboek controleren, en dan vraag ik me af: wat ben je nu aan het controleren? Dat de papieren in orde zijn? Het pedagogische kader moet sterk staan, daar hebben wij ons eigen systeem voor opgebouwd: veel intervisie, nauwelijks verslagen. We zitten met mensen rond de tafel en bespreken de aanpak en dat dringt bij iedereen door, niemand bekijkt dat mapje. Ik denk dat we ons veel meer op zulke dingen moeten focussen.

Intervisie, samen reflecteren over hoe je concrete situaties kan aanpakken om - trouw aan je visie - de doelen uit je missie na te streven, zijn strategieën die bij burgerinitiatieven veel voorkomen.

Die reflectie is vaak alomtegenwoordig, niet omdat het 'moet', maar vanuit een overtuiging van het belang ervan om op de best mogelijke manier te blijven doen waarvoor ze het initiatief oorspronkelijk hebben opgestart. Het typeert burgerinitiatieven dat ze meer bezig zijn met het in praktijk brengen van wat ze belangrijk vinden dan met het op papier zetten daarvan, of het eindeloos vergaderen hierover.

Bij sommige initiatieven waren het de trekker of trekkers die hierin het voortouw namen en het beslissingsrecht hielden wat betreft de uiteindelijke aanpak. Dit had dan voornamelijk te maken met het besef dat beslissingen soms snel en efficiënt genomen moeten kunnen worden, en er dus personen nodig zijn die hier bevoegdheid voor hebben, in naam van het initiatief. In deze gevallen werd input vanuit alle betrokken bestuursleden doorlopend of op regelmatige basis verzameld, maar was het een groepje van één à drie trekkers die de uiteindelijke beslissing nam. Bij twee grote, bloeiende en duurzame initiatieven werd duidelijk en bewust voor een horizontale structuur gekozen.

We zijn een zelfsturend team: iedereen van de groep staat een stuk in de groep en heeft een stuk andere taken en verantwoordelijkheden, er is niemand die beslist voor de anderen. Iedereen is betrokken, ook bijvoorbeeld in het uitschrijven van projecten, de visie ... Alles, en iedereen heeft deelverantwoordelijkheden.

Overleg met vrijwilligers

Deze open houding waarbij men iedereen in het kernteam wil betrekken bij het nemen van beslissingen straalt ook ruimer door naar alle vrijwilligers. Vele initiatieven getuigden van het besef dat ook vrijwilligers nauw betrokken moeten worden in het hele proces. Het is in hun ogen heel belangrijk om het gevoel van vrijheid, dat je als initiatiefnemer of kernteam van een burgerinitiatief ervaart, ook ervaren wordt door de vrijwilligers die je aantrekt. Velen geven aan dat het niet-krijgen van die ruimte om echt betrokken te zijn, om actief mee te zoeken naar hoe je je persoonlijkheid het best kan inzetten in het initiatief, uit te proberen hoe je je talenten creatief kan laten gelden, en vanuit die kracht mee voorstellen te opperen voor verandering, maakt dat vrijwilligers afhaken. Ze vinden dan immers hun plaats niet. Je moet bijvoorbeeld ruimte laten voor verschil in hoeveel en welke vorm van verantwoordelijkheid vrijwilligers opnemen: sommige vrijwilligers zullen graag initiatief nemen, terwijl anderen liever achter de schermen werken, sommigen zullen de leiding nemen, en weer anderen voeren liever gewoon uit wat hen gevraagd wordt. Ook het waarderen inzetten van de talenten van de vrijwilligers kan zich uiten in verschil. Sommige vrijwilligers hebben uitgesproken talenten en willen deze graag inzetten zonder zich met andere zaken te moeten bezighouden, anderen zijn net manusjes van alles, en doen niets liever dan in te springen waar iemand nodig is.

Je moet vrijwilligers echt regelmatig samenbrengen, op hun talenten werken, ze deze helpen te ontdekken en een manier vinden om hen te bedanken. Dat moet niet met geld zijn, maar bijvoorbeeld door hen ideeën te laten uitvoeren. Je moet echt tijd daarin investeren om dat te doen werken. De pure caritasgedachte is niet meer van deze tijd. Vrijwilligers moeten er zelf ook iets in 'vinden' in het werk dat ze doen, er iets uithalen.

We zagen dan ook veel inspanningen om regelmatige terugkoppelingsmomenten met vrijwilligers te organiseren, op (in)formele wijze en via verschillende kanalen (telefonisch, via e-mail, via persoonlijke gesprekken, ...). Vaak waren de trekkers hierbij de verantwoordelijken of contactpersonen.

Overleg met gebruikers

Ook met de gebruikers werd overleg gepleegd en ook dit kon sterk verschillen (zelfs binnen een initiatief) wat betreft intensiteit, frequentie en vorm van overleg. Zo konden er zeer formele bijeenkomsten georganiseerd worden, kon het de gewoonte zijn dat er bij de start of het einde van een activiteit of dienst steevast ruimte werd gemaakt voor een gesprek, maar konden uitwisselingen van meningen, evaluaties en ideeën evengoed via sociale media circuleren.

Verschiedende termen werden gehanteerd in de gesprekken over het overleg met gebruikers, zoals 'feedback geven', 'inspraak', 'betrokkenheid' en 'overleg', waardoor het niet steeds duidelijk was in welke mate er sprake was van daadwerkelijk medezeggenschap in de werking. Ook de nood aan of vraag naar inspraak van de gebruikers bleek te verschillen onder de initiatieven.

We hebben een heel open communicatie met ouders: ze mogen bezorgdheden en alles altijd meedelen en als we kunnen houden we daar ook rekening mee, maar als het niet haalbaar is, zeggen we dat ook en dat is dan ook oké voor de ouders.

In dit citaat komt naast het belang van regelmatige terugkoppelingsmomenten met de gebruikers of de vertegenwoordigers van de gebruikers, ook naar voren dat te veel inspraak ook niet altijd goed is. Om niet verzeild te geraken in oeverloze discussies waaruit geen beslissingen getrokken kunnen worden omdat er te veel meningen naast elkaar bestaan, kozen sommige initiatieven ervoor om duidelijk te stellen dat meningen, vragen en perspectieven van gebruikers zeer welkom zijn, maar dat de trekkers het eindbeslissingsrecht behouden.

Enkel bij twee initiatieven, die met doorverwijzers werkten, werden de gebruikers niet rechtstreeks betrokken bij de werking van het burgerinitiatief. Op een zekere manier werd wel een engagement verwacht van de gebruikersgroep. Ze verwoordden het als volgt:

De ouders van de betrokken kinderen kunnen hun kind zelf niet inschrijven bij ons, dus alle kinderen worden door de leerkrachten doorverwezen. Dus de ouders zijn niet echt betrokken, al wordt er van de ouders en de begeleiders wel een minimaal engagement van één keer in de week verwacht, maar het is niet erg als ze door omstandigheden een week niet kunnen.

4.4.2 De huidige doelstellingen van een burgerinitiatief

Theoretische achtergrond

Gedurende het voortbestaan van burgerinitiatieven zal de werking dikwijls gestuurd worden vanuit de aanvankelijke doelstellingen (cf. supra) die vooropgesteld werden bij de start. Toch zullen geleidelijk aan ook toekomstige en nevendoelestellingen worden geformuleerd die aansluiten bij de primaire doelen. Vaak zal er hierbij sprake zijn van sociale doelstellingen, die weerspiegeld worden in de creatie van sociaal kapitaal via sociale cohesie, (buurt)contact en een uitgebreider sociaal netwerk. Ook het emanciperend empoweren van betrokkenen en het stimuleren/ontwikkelen/ontplooiën van sociale vaardigheden, al dan niet gerelateerd aan 'organiseren' (bijv. op tijd komen, omgaan met falen), worden vaak benoemd als extra nevendoelestellingen. Naarmate het burgerinitiatief ook meer wordt vormgegeven door o.a. zijn gebruikersgroep, zullen specifiekere persoonsgebonden en individugerichte doelstellingen mogelijk een intrede maken (Nys, 2013; Deprez & van Hylckama, 2016; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; Vansteen, De Voldere & Berckmoes, 2013; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; de Haan et al., 2017; Verschuere, 2014 a/b; Van Daele, 2016; Max & Mertens, 2018).

Dit is eveneens het geval voor contextfactoren die (in)direct een invloedrijke impact kunnen hebben op het integreren van contextgerichte doelstellingen. Deze context doelstellingen kunnen een onderverdeling kennen naar groepsgerichte, dan wel maatschappijgerichte doelstellingen (Nys, 2013; Deprez & van Hylckama, 2016; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; Vansteen, De Voldere & Berckmoes, 2013; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; de Haan et al., 2017; Verschuere, 2015 a/b; Van Daele, 2016; Max & Mertens, 2018).

Van belang in het proces van doelen stellen, is het gegeven dat niet steeds het beoogde doel de belangrijkste verwezenlijking is, maar wel het proces hiernaartoe. Vanuit deze invalshoek kunnen burgerinitiatieven beschouwd worden als een doel *an sich*, aangezien ze steeds resulteren in collectieve actie. Het 'in motion- zijn' is voor sommige auteurs een belangrijker verwezenlijking dan de ondergeschikte en onzekere doelenverwezenlijking. Al is Rogiers (2018) van de overtuiging dat het ultieme doel van alle burgerinitiatieven, een inclusiever beleid is (de Haan et al., 2017; De Rynck, 2014; Rogiers, 2018; Max & Mertens, 2018).

Onderzoeksbevindingen

Zoals eerder aangegeven (zie 4.1. Ontstaansreden en aanvankelijke doelstellingen) werden initiatieven gekenmerkt door dynamiek en flexibiliteit. Het uitoefenen van het initiatief leerde hen bijvoorbeeld soms dat ze hun missie beter konden waarmaken door de aanvankelijke doelstelling lichtjes te wijzigen of uit te breiden. Soms groeiden ze mee met de doelgroep, bijvoorbeeld wanneer kleuters lagereschoolkinderen werden en andere behoeften en noden kregen. Ook het landschap kon voor verandering zorgen, bijv. door veranderende regelgeving, of de gebruikersgroep kon erom vragen. Het samenkomen van de gebruikersgroep kan immers voor een platform zorgen waar nieuwe noden aan het licht komen door dialoog (bijv. nood aan sensibilisering). Daarnaast konden ook projectoproepen stimuleren om doelstellingen erbij te nemen of vanuit andere perspectieven te exploreren door bepaalde aanvaardingscriteria, zoals bijvoorbeeld de vereiste om innovatief te zijn of rond een bepaald thema te werken. Waar de missie dus overeind bleef, waren visie en doelstellingen vaak wel een dynamisch gegeven. Dit werd als een sterkte ervaren en hing samen met de horizontale overlegstructuur, of 'organische bedrijfsvoering' die hierboven besproken werd.

Wij hebben een doorlopend visieproces in onze werking. Dat zit overal in. Iedereen die hier werkt zit op een of andere manier mee in dat denktraject en is mee aan het nadenken over de toekomst. Daardoor ben ik er wel van overtuigd dat iedereen daar wel ergens een plek in gaat vinden en een bijdrage kan leveren. Natuurlijk moet je op een bepaald moment wel keuzes maken, en die keuzes moeten we zoveel mogelijk maken op basis van die gezamenlijke visie. Ik voel wel dat iedereen die hier werkt die visie incorporeert en dat geeft wel vertrouwen om de juiste keuzes te maken.

Om duurzaam te zijn, moet je ook voldoende ruimte kunnen vrijmaken voor inhoudelijke groei, nieuwe uitdagingen en het verkennen van nieuwe horizonten. Door stagiairs, studenten en andere mogelijke partners in te zetten, kan je die groei verwezenlijken terwijl je toch ook kan blijven focussen op je eigen doelstellingen. Zo voorkom je dat je door zelf in te gaan op externe vragen, je eigen werking in het gedrang brengt.

We hebben een stagiair aangenomen die het concept familieraad in geestelijke gezondheidszorg met onze vrijwilligers aan het uitbenen is. Als we dan iets op papier hebben, kunnen we daarover in dialoog gaan. Maar je moet toch wel eerst de ruimte hebben om inzichten die bij uw vrijwilligers leven, bijeen te brengen en dat wat uit te schrijven. Dit is de enige manier om ruimte te creëren voor dat soort dingen.

Ondersteunende organisaties ondersteunden die dynamiek en openheid ook graag.

Het is goed dat er nieuwe dingen ontstaan, dat er innovatie is, dus we willen mensen met ideeën steunen. Ik denk dus dat we ons breed moeten openstellen, dat iedereen die met iets wil beginnen, bij ons moet terechtkunnen, en ook: leuke dingen die ontstaan, die moeten wij kunnen oppikken. Soms betekent dat een verbreding van onze doelgroep en dat vind ik goed. (...) Ik denk dat het belangrijk is dat je over je eigen thema open-minded kan denken en dat je verbindingen gaat zoeken.

Naast bewuste aanpassingen aan de aanvankelijke doelstellingen, konden na verloop van tijd vaak ook (soms subtiele) neveneffecten gedetecteerd worden, die konden evolueren naar bijkomende, indirecte doelen. In eerste instantie denken we hierbij aan **ontmoeting en sociale cohesie**. Alle geïnterviewde burgerinitiatieven droegen op een minder of meer directe manier bij aan het bevorderen van sociale contacten.

De burgerinitiatieven die zich tot kinderen richtten, voorzagen vaak een parallel ontmoetingsmoment voor de ouders, zodat ook bij hen die sociale cohesie bereikt werd, ook al waren zij niet de oorspronkelijke doelgroep van het initiatief.

Als ik hoor dat er kinderen aanwezig zijn op de bouw speelplaats, zijn er meestal ouders bij. Dan maak ik meestal wat koffie en zet ik mij bij die ouders om eens met hen een praatje te doen.

We zagen die ontmoeting en sociale cohesie echter ook buiten de grenzen van de initiatieven zelf groeien, en niet noodzakelijk op initiatief van de trekker(s).

De begeleiders spreken soms ook in hun vrije tijd af met de kinderen. Dit wordt sterk gestimuleerd aangezien de kinderen dit zelden doen met hun ouders. De begeleiders schieten vaak het bedrag voor, waarna wij dan alles terugbetalen.

De jongeren hebben een zelf opgerichte zomerbar mogen houden vorige zomer, en bij de opening kwamen veel buurtbewoners iets drinken. Die ene misnoegde omwonende die zo negatief was over de bouw speelplaats zei eerst dat hij niet langs kwam, maar uiteindelijk kwam ie wél en heb ik hem getrakteerd op een cola. [...] Ik ben steeds in dialoog gegaan met burens die hun ontevredenheid lieten horen omdat ik hen wou laten zien welke opportuniteiten er geboden werden.

Een meer verdraagzame buurt, een buurt die meer aaneenhangt of waar meer sociale controle heerst is een opportuniteit. Zo zorgde de komst van een vrij te bezoeken kinderboerderij aan het einde van een doodlopende straat, onder andere voor een forse daling in het aantal inbraken.

Daarnaast bieden deze vormen van sociale cohesie ook de mogelijkheid tot het **uitbouwen van informele ondersteunende netwerken**. Bij sommige geïnterviewde burgerinitiatieven gebeurde dit concreet door hun 'lotgenoten'-werking, daar waar andere burgerinitiatieven dit subtieler ervaren.

Doordat we ingaan op impactkansen voor maatschappelijke problemen, vormen we nieuwe families. Want iedereen helpt elkaar rond bepaalde thema's, behoeften en problemen in de samenleving. Het is het ontstaan van sociale cohesie waardoor je gaat samenwerken.

Een bijkomend doel was dat de ouders vaak meekomen en dat ze dan andere ouders leren kennen. Hun draagvlak vergroot, ze komen elkaar tegen en misschien zal de drempel nadien om binnen te stappen bij ondersteunende organisaties verkleind worden omdat ze er kunnen binnenstappen met hun kinderen.

Soms werden die neveneffecten doelbewust nagestreefd van in het begin, bij anderen waren ze een secundair doel. Zo werd bijvoorbeeld gestreefd naar een verhoogd zelfwaardegevoel bij kinderen uit kwetsbare en/of arme gezinnen, naar een afname van onbedoelde discriminatie vanwege het leven in armoede en naar meer kansen op succes door niet gedepriiveerd te zijn van noodzakelijke voedingsstoffen. Door hen materiële ondersteuning te bieden, bijvoorbeeld nieuw speelgoed bij Sinterklaas, wilden ze deze kinderen de impliciete boodschap geven dat zij het ook waard waren om iets van de Sint te krijgen.

Door hen een vriendenboek te geven, of ervoor te zorgen dat zij hun klasgenootjes met hun verjaardag ook konden trakteren op iets lekkers, wilden ze ervoor zorgen dat het gevoel van er niet bij te horen in de klas, verminderd konden worden. Door ontbijt te voorzien en warme middagmalen, wilden ze bereiken dat ze beter konden presteren in de klas, en daardoor meer kansen kregen op het succesvol afwerken van studies.

Andere initiatieven wilden kinderen met een migratieachtergrond het gevoel geven dat ze fier konden zijn op hun achtergrond en hem als een rijkdom kunnen zien, in plaats van zich erover te schamen. Ook veel initiatieven die gericht zijn op kinderen/jongeren met een beperking hebben het bevorderen van de ontwikkeling van de totale persoon als belangrijk secundair doel opgenomen in hun werking. Alle initiatieven die lotgenotencontact organiseerden ten slotte wilden hun gebruikers de boodschap geven dat ze er niet alleen voor staan. Door hun aanbod werkten ze indirect aan het doorbreken van taboe, het uitdagen van vastgeroeste denkbeelden in de maatschappij, enz.

Het doel was om aan de kinderen bij te brengen dat 'het niet is omdat uw ouders dakloos zijn, dat je minder waard bent, je bent even veel waard als andere kinderen. Jullie zijn ook een feest waard, met al wat erbij hoort. Jullie zijn evenveel waard als onze eigen kinderen'.

Alle positieve effecten die onderwijsondersteuning aan huis teweegbrengt, hebben heel weinig te maken met het maken van huiswerk. De begeleiders worden vaak als rolmodel aanzien en worden vaak na enkele weken al aanzien als deel van het gezin/familie. Het is een positief domino-effect van succeservaringen voor de kinderen en gezinnen.

Verder werden ook in het domein van **ecologische duurzaamheid** en **samenwerking met andere diensten** secundaire doelen opgemerkt. Zo zochten verschillende initiatieven met een sociaal primair doel bijvoorbeeld intensief naar ecologisch duurzame manieren om iets te doen met overschotten die gecreëerd werden in de schoot van hun initiatief. Het proberen verstevigen van samenwerking met andere diensten rond de gebruikersgroep van een initiatief, kon vaak zodanige proporties aannemen dat het finaal een aspect van de werking van burgerinitiatieven werd. Hierop wordt verder ingegaan in het onderdeel over 'samenwerkingsverbanden en ondersteunende actoren'.

We zagen tot slot ook neveneffecten voor de vrijwilligers en initiatiefnemers zelf, die dankzij het initiatief een persoonlijke groei doormaakten, zichzelf verder kon ontplooien, verrijkende ervaringen opdeden.

Wij hebben wel wat mensen die, ja, eigenlijk in hun land wel enige ervaring hebben opgebouwd bijv. rond psychologie, maar die door allerlei belemmeringen hier eigenlijk niet kunnen uitoefenen. Die geven wij hier de kans om ook workshops hier te organiseren. Wij gaan dat dan eerder meer faciliteren, door de talenten en mogelijkheden van mensen aan te spreken.

Een persoonlijke uitkomst voor mezelf vind ik dat ik ondanks de vele uren dat ik werk, blij ben omdat ik iets maatschappelijks nuttigs doe. Ik haal er ook veel uit op andere vlakken, zelfs voor mijn werk. Ik heb heel veel ervaring opgedaan die me vooruithelpen in het leven: vergaderingen organiseren, een passende structuur uitdenken voor iets, administratie, een activiteit organiseren ... je leert ook wat beter je eigen leven te managen, vind ik.

4.4.3 Een dynamische blik op de toekomst

Theoretische achtergrond

Uit bovenstaande uiteenzetting blijkt in sterke mate dat burgerinitiatieven voornamelijk inspelen op de huidige context waarbinnen burgers bewegen. Toch staan veel (maar niet alle) burgerinitiatieven ook stil bij de duurzame impact die zij kunnen genereren in de nabije en verdere toekomst.

Het toekomstperspectief van een burgerinitiatief zal hierbij steeds aanknopingspunten dienen te zoeken met de toekomstvisies van (nieuwe) ondersteunende organisaties en overheidsactoren. Hierbij is het echter niet uit te sluiten dat burgerinitiatieven in de toekomst zullen worstelen met druk vanwege deze actoren. Een dynamische samenleving zorgt hierdoor mee voor de continue aanwezigheid van uitdagingen in de toekomst voor burgerinitiatieven (Nys, 2015; Walgrave & Van Aelst, 2001; Hoogenboom, 2012; Igalla & van Meerkerk, 2015; Eikenaar, 2015; Dezeure, De Rynck, Steyvers & Reynaert, 2008; Rogiers, 2018; Verheijden, 2017 a/b/c; Henst, 2014; Bergen, 2016; Kostet, 2018; stad Gent, 2018; van der Veen & Wansink, 2016; Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006).

Binnen deze toekomstige dynamiek zijn er verschillende richtingen mogelijk. Sommige initiatieven kiezen er bewust voor om op te schalen, zodanig dat hun impact wordt vergroot, en kiezen hierbij mogelijk voor nieuwe partnerorganisaties. Terwijl andere burgerinitiatieven er bewust voor kiezen om vergankelijk te zijn. En tenslotte zullen er ook nieuwe initiatieven ontstaan die zullen leren van vitale en beëindigde burgerinitiatieven (Walgrave & Van Aelst, 2001; Plovie, 2015; Oprit W, 2013; Brans, Maesschalck & Gelders, 2013; Flink et al., 2014).

Onderzoeksbevindingen

De initiatieven verschilden sterk in hun wensen voor de toekomst. Sommigen hoopten binnen vijf of tien jaar op net dezelfde plaats te staan waar ze nu staan, terwijl anderen wel groeiwensen koesterden. De initiatieven die reeds een serieuze groei ondergingen, gaven hierbij wel aan dat dit niet zonder 'groeipijnen' gebeurde. Voldoende overleg en reflectie op regelmatige tijdstippen om de vinger aan de pols te houden omtrent de groei, zijn dan aan de orde.

Wensen voor de toekomst situeerden zich rond aandachtspunten als het bereik van de doelgroep, het uitbreiden van het aanbod, mogelijke veranderingen m.b.t. de formele structuur, een toename in beschikbare financiële en/of materiële ondersteuning, het uitbreiden van samenwerkingsverbanden en de wens een vaste waarde te worden in het landschap.

Wat het bereik van de doelgroep betreft, werden bijvoorbeeld een aantal 'experimenteerfasen' vooropgesteld waarin via kleine experimenten, die losstaan van de huidige werking te bekijken hoe de opgedane kennis in of naast de huidige werking in de toekomst kon worden verdergezet. Dit hield een veilige manier in om bijvoorbeeld voor specifieke doelgroepen zoals kinderen en volwassenen met een beperking of gezinnen met een specifieke migratieachtergrond af te toetsen en uit te proberen hoe het initiatief ook voor hen interessant, aantrekkelijk en verwelkomend kon gemaakt worden.

Hierbij willen we duidelijk nagaan of er andere noden en insteken noodzakelijk zijn en dit zonder al te veel trial and error voor de betrokken gezinnen. Hiervoor dienen de experimenten, om zo de risico's te beperken en hierna de kennis te delen.

De initiatieven die geconfronteerd worden met taboe drukten enerzijds hun wens uit taboedoorbrekend te blijven werken en stelden zich anderzijds voor als interessante casus voor wetenschappelijk onderzoek hierrond.

Naast het betrekken van subdoelgroepen die momenteel nog niet bereikt werden, werd door sommige initiatieven ook de wens geuit om de huidige doelgroep uit te breiden naar bijvoorbeeld leeftijd toe, naar aanleiding van het ouder worden van de huidige gebruikersgroep (meegroeien met de kinderen), of vanwege een grote, steeds terugkerende, vraag naar het aanbod voor een leeftijdsgroep die vooralsnog geen deel uitmaakt van het initiatief. Vaak ging het wel om een beredeneerde uitbreidingswens:

Ondanks het feit dat we zeker klein wilden starten, willen we ook zeker groeien. Dit wel gestaag en goed en niet explosief.

Sommige initiatieven droomden niet over uitbreiding van de eigen gebruikersgroep of het zelfgeorganiseerde aanbod, maar wel over disseminatie. Ze koesterden de hoop dat de geest van hun initiatief zou worden opgepikt door andere personen, die in hun eigen buurt hetzelfde zouden beginnen doen. Ze wilden anderen inspireren en sommigen wilden hier zelfs een specifiek opleidingsaanbod voor ontwikkelen. Deze initiatieven waren overtuigd van de kracht van het lokale, dat veel burgerinitiatieven typeert, en dat niet zomaar kan worden overgeheveld naar bovenlokaal niveau. Veel initiatieven draaien immers net om dat directe contact, of vereisen contact met de gebruikersgroep of de locatie op onbewaakte momenten, buiten het initiatief om. Kleinschaligheid en lokale inbedding werden vaak als unieke kenmerken van de initiatieven naar voren geschoven, met de boodschap dat uitbreiding tot op bovenlokaal niveau, de eigenheid van het initiatief zou kunnen schaden.

Een aantal initiatieven koesterden de wens om hun aanbod uit te breiden. Dit kon gaan over een uitbreiding in tijd (bijv. weekends en schoolvakanties erbij nemen, frequentie verhogen...), of in de aard van het aanbod (bijv. van louter vrijetijdsaanbod naar meer structureel begeleidingswerk en een cursusaanbod, van korte ontmoetingsmomenten naar kampen met overnachting, van voorschoolse kinderopvang naar bijkomende naschoolse opvang). Soms kwam deze wens niet vanuit het initiatief zelf, maar was het een vraag vanuit de omgeving.

De vraag van de stad is om iedere zaterdag open te zijn, maar dit is niet haalbaar voor ons. We willen wel hieraan tegemoetkomen door twee keer op jaarbasis open te zijn op zaterdag.

Zoals eerder aangegeven is het organiseren van een burgerinitiatief met een al dan niet formele structuur een dynamisch keuzeprocess. Sommige burgerinitiatieven wensten zich dan ook in de toekomst te ontwikkelen naar een andere structuur dan diegene waarin ze zich nu bewegen, al dan niet onder bepaalde voorwaarden.

Wensen voor verandering konden ingegeven zijn door verschillende drijfveren, waaronder de wens om meer financiële en materiële ondersteuningsbronnen te kunnen aantrekken. Dit laatste werd trouwens vaak aangehaald als een struikelblok in het realiseren van de toekomstplannen.

We hebben heel veel plannen, maar eerst zijn de middelen nodig. Dus in de toekomst wil ik wel nog meer op zoek gaan naar andere soorten van sponsoring.

Een aantal initiatieven gaven aan dat het idee van jobcreatie in hun hoofd speelde als vorm van financiële ondersteuning. Verschillende trekkers of kernteamleden zouden maar al te graag hun job hebben opgegeven als het mogelijk was om hun inzet voor het initiatief als betaalde (deeltijdse) job te kunnen verderzetten. Een aantal initiatieven waar dit al deels het geval was, wensten hier graag uitbreiding in, gezien ze een veelvoud van het aantal gesubsidieerde werkuren zouden kunnen benutten om aan alle binnenkomende vragen tegemoet te komen.

Ook een uitbreiding van samenwerking met gelijkgestemde partners in de buurt of met ondersteunende organisaties stond voor sommige burgerinitiatieven op de wensenlijst voor de toekomst, al dan niet met concrete vooruitzichten. Voor sommigen zou deze samenwerking gepaard gaan met de uitbouw van een breder aanbod rond een gezamenlijke doelgroep, voor anderen ging het eerder om de opbouw van een netwerk met onder meer potentiële doorverwijzers voor het eigen aanbod.

In een aantal van die wensen tot netwerkopbouw en samenwerking, merkten we de wens op tot structurele inbedding in het lokale aanbod. Een aantal initiatieven hoopten duidelijk een vaste waarde te worden in het landschap.

Onze wens is dat elke school ons kent en dat we een parallel steunnetwerk kunnen worden over heel Brussel. Dit door uit te breiden naar kleuter en secundair en zelfs Franstalig onderwijs.

Sommigen van hen gaven aan dat ze eigenlijk al een vaste waarde waren, maar koesterden de hoop dat ze in de toekomst ook door de lokale overheid als dusdanig erkend zouden worden, met een toelivering van gepaste subsidies tot gevolg.

Het was echter niet steeds een evidentie voor burgerinitiatieven om stil te staan bij toekomstige stappen en na te streven idealen, omdat dit ook voor hen nog onbekend en onontgonnen terrein was.

Wij kijken eigenlijk heel sterk jaar-na-jaar en 't is ook moeilijk om op lange termijn zaken te plannen. Het werken zonder lange termijnplannen zorgt voor ons ook dat we minder falen en terugvallen in frustraties. Verenigingen die stap voor stap werken en zo groeien, zijn meestal de organisaties die lang blijven bestaan en ook het meeste succes hebben. Dit omdat het haalbaar is. Als je geen groot plan hebt, kan het wegen uitslaan die je zelf niet verwacht en dit kan ook interessant zijn.

Een aantal van de huidige trekkers maakte zich zorgen over de toekomst, of er wel iemand gevonden zou worden die hun werk zou overnemen wanneer het voor hen te zwaar zou worden, of wanneer ze er nood aan zouden hebben nieuwe horizonten op te zoeken. Veranderingen in de trekkersgroep kunnen immers grote gevolgen hebben voor de werking van een burgerinitiatief. Het wegvallen van een trekker wordt vaak gelijkgesteld aan het stopzetten van het initiatief, tenzij er een sterk kernteam rond opgebouwd is. Men is zich in dat geval zeer bewust van de grote uitdaging die het met zich meebrengt om personen te vinden die er evenveel passie en tijd in willen investeren, die de kwaliteiten en vaardigheden hebben om dit te doen, en die goed vertrouwd zijn met de visie en missie van het initiatief en dit mee kunnen uitdragen.

We wensen eigenlijk voor de toekomst 'vaste krachten' die sterk genoeg in het leven staan om de waarde en de eigenheid van ons initiatief te kunnen zien en uitdragen.

In dit kader werd bij enkele initiatieven de hoop gekoesterd dat de al dan niet vaste vrijwilligers, of zelfs broers en zussen van de oorspronkelijke gebruikersgroep, zich sterk zouden blijven engageren voor het burgerinitiatief.

Als ik niet meer verder kan door mijn leeftijd of gezondheid veronderstel ik wel dat de vzw verder zal blijven bestaan en dat de vrijwilligers er gewoon mee door zouden gaan. Veel hangt af van de vrijwilligers!

Naast de bezorgdheid rond voldoende werkkrachten om het initiatief waar te maken, zagen we ook bezorgdheid m.b.t. de eigenheid van het initiatief. Het voortbestaan van het initiatief werd dan voorwaardelijk omdat het afhankelijk is van de vrijheid die het zou krijgen om trouw te blijven aan de visie en het opzet van waaruit het was ontstaan.

Als het volgend jaar onder bepaalde voorwaarden van de gemeente maar mag starten, dan heb ik er misschien niet meer veel zin in. Want als het maar half spelen is, dan is het niet meer spelen.

Een laatste vorm van bezorgdheid behelsde de twijfel of men wel zou kunnen blijven opboksen tegen kritiek en tegenslagen door negatieve reacties en ervaringen.

Het is niet aangenaam om een initiatief verder te laten bestaan, als ik ook steeds moet opboksen tegen kritiek. Zeker wanneer de lokale overheid eerst het initiatief goedkeurt en nadien negatief spreekt.

Het ideale – maar vaak niet realistische - toekomstscenario, voor heel wat initiatieven, bestond erin dat het initiatief zichzelf overbodig had gemaakt, omdat er geen nood meer aan was. Deze initiatieven werkten hiertoe onder meer aan sensibilisering en preventie als noodzakelijke eerste stap. Sommige initiatieven spelen in op een nood die altijd zal blijven bestaan (bijv. kinderopvang), maar dromen van een maatschappij waarin de werking van het burgerinitiatief zodanig ingeburgerd is, dat het geen expliciet burgerinitiatief meer nodig heeft.

Het geloof bestaat erin dat ons initiatief zal blijven bestaan, ook al zal dit niet meer van toepassing zijn op onze persoonlijke situatie zelf. Ik wil er alles aan doen om mezelf hierin overbodig te maken. De betrokkenen dienen dit ook zelf te bewaken. De ideale situatie is een soort end game waarbij iedereen dit gewoon doet of toch zeker hiertoe de optie heeft. Dat het een gegeven is en dat zowel ouders als kinderen meer kansen krijgen door de experimenteerruimte.

4.4.4 Succes- en belemmerende factoren

Theoretische achtergrond

Een belangrijke factor die speelt in het kader van **overleg** is tijd. Het is namelijk de tijdsbesteding die ervoor zorgt dat burgerinitiatieven al dan niet ruimte hebben voor overleg. Om deze tijd zo efficiënt mogelijk te benutten, spelen diverse succes- en belemmerende factoren een rol. Een flexibele houding en fysieke nabijheid van de overlegactoren, zijn elementen die als bevorderlijk worden beschouwd. Daarnaast dient er rekening te worden gehouden met de intensiteit van overleg, waarmee zowel de frequentie als de betrokkenheid en inzet van het aantal partners wordt bedoeld. Overbevraging, vergadermoeheid en grote, moeilijk werkbare en tijdrovende overlegstructuren zullen nefast zijn voor de werking van een burgerinitiatief (Max & Mertens, 2018; Nys, 2015; Eikenaar, 2015; Deters et al., 2013).

Initiatieven geven aan dat ze hun werking als succesvol beschouwen, wanneer ze zelf kunnen bepalen hoe ze hun **toekomst en toekomstige doelen** invullen. Het blijvend trekken aan of sturen door externen, zal nadelig zijn voor een optimaal voortbestaan van een burgerinitiatief (Walgrave & Van Aelst, 2001; Plovie, 2015; Oprit W, 2013; Brans, Maesschalck & Gelders, 2013; Flink et al., 2014).

Onderzoeksbevindingen

We zagen reeds dat een goed draaiend team een zeer belangrijke succesfactor is en bespreken **overlegstructuren** die hiertoe konden bijdragen. Naast een doorlopende wisselwerking tussen theorie en praktijk, tussen visiebepaling en missie-uitvoering, bleek ook veiligheid in het team een belangrijke succesfactor. Het team moet een soort van veilige experimenteerruimte zijn, waarin gecommuniceerd kan worden over wat goed en minder goed loopt en waar manieren om hieraan tegemoet te komen op een gedragen manier uitgeprobeerd mogen worden.

Om de twee weken wordt er een spanningsmeting gehouden met de vaste kern, ons kernteam van zes personen. Elke spanning die ervaren wordt, wordt dan besproken. Het proces dat daarop wordt toegepast gaat uit van het principe 'good enough for now, safe enough to try' en dit is in functie van de noden. Door de groei ontstaan er ook nieuwe spanningen die besproken kunnen worden.

Een potentieel belemmerende factor ontstaat ten gevolge van de grote ambitie van sommige trekkers. Zij houden hun initiatief zo goed als op hun eentje, of met een klein kernteam, draaiende. De omgeving en ook mogelijke ondersteuners, waaronder bijvoorbeeld overheden, zagen hierdoor enkel dat het wel lukt om het initiatief draaiende te houden op die manier. Dat de inspanningen van de initiatiefnemers moeilijk op lange termijn vol te houden zijn werd daarentegen makkelijk onderschat.

Het is dan precies van 'oh, die trekken hun plan'. Ja, we trekken ons plan, maar ... ze zouden daar toch wat in mogen investeren.

Andere initiatieven wijzen er juist op dat je meer kans hebt om duurzaam voor te bestaan wanneer je niet afhankelijk bent van de inzet van één trekker, maar voldoende vrijwilligers hebt die tijd kunnen investeren in het initiatief. Anders bestaat het risico dat je initiatief je als trekker of kernteam over het hoofd groeit.

In de horizontale overlegstructuur, die voor sommige initiatieven van zeer groot belang is, vonden we een aantal factoren terug die het voortbestaan van een initiatief bevorderen, zoals de aandacht voor intervisie en de prioritering hiervan ten voordele van het schrijven van verslagen. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat het tekort aan officiële ondersteuning voor een dergelijke overlegstructuur soms ervaren werd als een belemmerende factor. We lichten deze belemmerende factor even toe met een langer citaat uit de kinderopvang, waar de veel te beperkte officiële kindvrije tijd, de ruimte om het proces goed op te volgen, als belemmerend werd ervaren in de uitbouw van een kwalitatief sterk initiatief.

Over zorginspectie zou veel procesmatiger gedacht moeten worden. Wat je eigenlijk wilt krijgen is dat er binnen elk van die kinderdagverblijven zich een proces aftekent ... daar zouden ze zich meer op moeten richten, op het procesmatige en het samen hiertoe komen i.p.v. via één verantwoordelijke. Nu komt het er eigenlijk op neer dat verwacht wordt dat iedereen het kwaliteitshandboek gelezen heeft, maar je krijgt héél weinig ruimte om te zorgen dat dat echt gedeeld wordt en doorleefd wordt. Maar toch zijn we heel optimistisch over de stappen die ze zetten, bijvoorbeeld hogere diplomavereisten. Ook de visie dat kinderopvang meer is dan opvang. Dat groeit, ze zijn op goede weg, maar het gaat natuurlijk traag. De overheid moet dan de handen in elkaar slaan met een aantal pioniers in de sector om te laten zien van: op deze manier kan het ook. Je moet jonge mensen goesting geven, denk ik, en dan moet je dingen naar voor halen (...) Mensen krijgen geen goesting van regeltjes wat je moet doen, of een soort kader dat gecreëerd is. Nee je krijgt goesting van: zie, hier valt iets mee te doen, dat kan groeien, dat kan groter worden, ik kan daar mijn eigen ei in kwijt (...) en wat de overheid daaraan zou kunnen doen is dat ze veel meer ruimte zouden creëren binnen kinderopvang voor kindvrije tijd. Tijd om met elkaar aan tafel te gaan zitten, vorming enz. Nu moeten we dingen doorpraten 's avonds, na ons uren, tot 10u 's avonds. Vanuit de overheid wordt je eigenlijk alleen betaald voor uw uren, en voor ene verantwoordelijke, maar omdat wij geen verantwoordelijke hebben, maar iedereen gewoon hetzelfde loon heeft, hebben we daar een beetje marge om zo'n gesprekken te organiseren. We puzzelen ook constant met projectbudgetten om hier tijd voor te kunnen inbouwen. Maar dan nog: er is gewoon heel weinig tijd om buiten de uren met de kinderen samen te zitten en dingen af te spreken. Ik denk dat dat wel heel belangrijk is.

De dynamische benadering van **doelstellingen** die de geïnterviewde initiatieven hanteren, wordt door hen als succesvol aanzien wanneer ze blijvend de vinger aan de pols kunnen houden en een aanbod op maat kunnen realiseren. De context en de aanwezige noden en opportuniteiten zullen hierbij een invloed hebben op hoe de doelstellingen verder zullen evolueren.

Het hebben van een holistische kijk, is zoals een millefeuilletaartje. We moeten oog hebben voor het spectrum aan oplossingen voor een maatschappelijk problemen want het heeft veel lagen.

Burgerinitiatieven geven aan dat ze hierbij wel moeten vermijden dat ze zaken onnodig complex maken.

Wanneer de initiatieven succesfactoren aangeven in het kader van de **toekomstige dynamiek**, verwijzen de meesten naar het uitbouwen van een aanbod dat aanslaat bij de doelgroep, dat uniek is en nog niet elders wordt aangeboden, waarbij tijd wordt genomen om het initiatief rustig op te bouwen en dat ervaren wordt als een initiatief dat voor maatschappelijke verandering zorgt. Al zijn er eveneens initiatieven die aangaven dat ze niet bezig waren met de toekomst.

We werken zonder lange termijnplannen en dat zorgt voor minder falen en terugvallen in frustratie. Stap voor stap werken en zo groeien, biedt volgens ons vaker grotere kans om lang te blijven bestaan en succes te hebben. Dit is haalbaarder. Daarnaast zorgt het niet hebben van een groot plan, dat het wegen kan uitslaan die je zelf niet had verwacht en ook interessant zijn

4.5 Samenwerkingsverbanden en ondersteuningsactoren

Theoretische achtergrond

Initiatiefnemers van burgerinitiatieven zijn vaak goed in staat om dankzij hun kennis, vaardigheden, engagement en de ondersteuning van de kerngroep, de start van hun initiatief te initiëren. Toch is het niet verbazend dat ook (bescheiden) ondersteuning door en samenwerking met externe burgers of (socioculturele en opbouwwerkende) partijen, die aanvankelijk niet betrokken waren bij een burgerinitiatief, als helpend ervaren kunnen worden. Dit is eveneens toepasselijk voor die burgers, die wel moeilijkheden ervaren in het zelfstandig opstarten van een burgerinitiatief. Belangrijk hierbij is echter dat de samenwerking steeds beoogd wordt door een burgerinitiatief en ook op hun verzoek geconcretiseerd wordt. Hierdoor is het noodzakelijk dat burgerinitiatieven duidelijk aangeven welke ondersteuning en/of samenwerking ze wensen op te zetten, en op welk moment ze dit verlangen. En dienen ondersteunende actoren duidelijk en open te communiceren over welke bijdrage zij kunnen leveren (Flink et al., 2014; Henst, 2014; Denters et al., 2013; Noy & Holemans, 2016; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; Igalla & van Meerkerk, 2017; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; van der Sluis & van der Land, 2009; Plovie, 2018; Max & Martens, 2018).

Naast een stimulerende aanpak (waarbij organisaties trachten om burgers te activeren voor burgerengagement) en een co-productieve benadering (waarbij burgers en organisaties gelijkwaardige partners zijn) (Verschuere, 2015 a/b; Denters et al., 2013; Henst, 2014; Plovie, 2015), is het vooral de faciliterende aanpak die van belang zal zijn voor burgerinitiatieven. Zowel in de fase van ontstaan en opstart, als gedurende het voortbestaan kunnen professionals of ondersteunende (koepel-) organisaties deze faciliterende rol opnemen. Hierbij kunnen ze tegemoetkomen aan enkele zaken, zoals:

- het aanbieden van inspiratie, aandacht, kennis, expertise, advies, raad en praktische hulp (bijv. in de vorm van zorg of ondersteuning) door een laagdrempelig en toegankelijk contact;
- het aanbieden van een opstartfinanciering, een te gebruiken ruimte of materiaal (cf. supra);
- het aanbieden van opleidingen of vormingen (bijv. over de organisatiestructuur, het optimaal bereiken van de beoogde doelgroep, het zoeken van financiële ondersteuning);
- het actief toeleiden van de (moeilijk bereikbare) doelgroep en vrijwilligers (bijv. via het creëren van ontmoetingskansen);
- het inzetten van een (betaalde) professionele ondersteuning binnen het burgerinitiatief;
- het inzetten op het wegwijs maken binnen het netwerk van organisaties;
- het inzetten op bruggen bouwen met andere (gespecialiseerde) professionele organisaties, burgerinitiatieven of overheidsactoren;
- het inzetten op verbindingen behouden met bestaande netwerken;
- het inzetten op het vergemakkelijken van bureaucratische ingewikkelde procedures.

(Flink et al., 2014; Henst, 2014; Denters et al., 2013; Van Roy & Schoupe, 2014; Noy & Holemans, 2016; Deprez & van Hylckama, 2016; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; Holemans et al., 2018; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; van der Sluis & van der Land, 2009; De Rynck, 2016; Plovie, 2018; Plovie, 2015; Renglé & Vermeersch, 2018).

Oude Vrielink en Van de Wijdeven (2011) beschreven een typologie van de rollen die ondersteunende organisaties kunnen opnemen in het faciliterend werken met burgerinitiatieven.

- Burgerkracht aanvullen: verwijst naar het aanvullend en bijsturend willen werken van organisaties ten aanzien van het burgerinitiatief, zonder dat ze het initiatief willen overnemen. Hierbij wordt er voornamelijk uitgegaan van een 'realiteits-toetsende'-benadering vanwege de professional.
- Empoweren van initiatiefnemers: beoogt om de betrokken burgers een spiegel voor te houden omtrent hun perceptie op het initiatief binnen diens context, maar zal eveneens handelen als een betrokken supporter.
- Institutioneel verbinden: benadrukt de positie en rol die organisaties bekleden in hun relatie met zowel het beleid, het netwerk van andere organisaties en burgerinitiatieven.
- Vitaliseren van de wijkgemeenschap: verwijst naar het stimulerend werken van professionals, van waaruit ze burgers proberen te enthousiasmeren om initiatieven (her) op te starten en hieruit een bijdrage te leveren aan hun buurt

(Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011; De Rynck 2016; Henst, 2014)

Socius publiceerde in 2016 een werktool waarmee organisaties aan de slag konden gaan om als lerende organisatie een versterkende rol konden opnemen voor burgerinitiatieven. Windey en collega's verwezen naar de diverse stappen (scherpstellen, kennismaken en informatie verzamelen, engageren en verhouden, samenhandelen, en het organiseren van de eigen organisatie) die hieraan konden tegemoetkomen en werkten deze verder uit (Van Daele, 2016).

Deze ondersteuning en/of samenwerking wordt best aangeboden op maat van en afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van een initiatief. Dit betekent dat er telkens in onderlinge dialoog en met gebundelde krachten op zoek moet gegaan worden naar de meest gepaste ondersteuning. Dit met het oog op enerzijds minder leemtes in de werking en anderzijds het vermijden van dubbel/overlappend werk. Denters (2013) beschreef hoe organisaties konden bijdragen aan het succesvol karakter van een burgerinitiatief, door ondersteuning te bieden binnen het systematisch kader van de vijf elementen van het ACTIE-model. Het bevragen van: animo, contacten, toerusting, inbedding en empathie, werkt verhelderend voor professionals omtrent de gepaste benadering bij een specifiek burgerinitiatief (Nys, 2015; Henst, 2014; Denters et al., 2013; Roets, Vandekinderen & De Stercke, 2018).

De houding die ondersteunende organisaties hierbij aannemen, dienen te getuigen van warmte en respect zodanig dat het zelfvertrouwen van de initiatiefnemers optimaal is (Nys, 2015; Van Roy & Schoupe, 2014). Daarnaast dienen ze zich flexibel en sensitief te zijn voor datgene wat een burgerinitiatief écht nodig heeft. Hierbij zal de professional zowel reactief (als buffer waarop kan worden teruggevallen) als actief en assertief moeten handelen, zodat een beoogde dynamiek ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden (van der Sluis & van der Land, 2009; Flink et al., 2014; Roets, Vandekinderen & De Stercke, 2018). Desondanks deze actieve en assertieve houding, verwijst Plovie (2018) in hoofdzaak naar een onzichtbare professional die zijn houding zal baseren op het sociaal werk kompas. Hiermee wordt bedoeld dat een ondersteunende organisatie zal werken vanuit een kader dat sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit centraal zet (Plovie, 2018).

Concluderend kan verwezen worden naar de professionaliseringsdruk die sommige burgerinitiatieven mede onder de invloed van de ondersteunende organisaties ervaren. Dit kan als uitdagend worden beschouwd door initiatieven die toekomstige professionalisering beogen, en zich in de toekomst wensen te positioneren als een semipubliek hybride (gemengde eigenschappen, nl. van burgerinitiatief en markt) initiatief. Het kan echter ook als een belangrijke belemmerende factor worden benoemd door burgerinitiatieven die dit ten allen tijden trachten te vermijden. Professionals dienen hiervoor behoedzaam te zijn (Nys, et al., 2015; Van Roy & Schoupe, 2014; Walgrave & Van Aelst, 2001; Hoogenboom, 2012; De Rynck, 2014; Henst, 2014; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Verhijde & Bosman, 2013; Noy & Holemans, 2016; Vansteen, De Volderen & Berckmoes, 2013; Eikenaar, 2015).

Onderzoeksbevindingen

Burgerinitiatieven ontstaan dan wel bottom-up vanuit het idee van een of meerdere trekkers, zelden zullen ze als een afgezonderd eilandje functioneren. Verschillende burgerinitiatieven zullen tijdens verschillende perioden samenwerken met of ondersteuning krijgen van anderen. Deze anderen kunnen zowel andere burgers en burgerinitiatieven zijn, als andere organisaties en (overheids)diensten. Deze samenwerking en ondersteuning is voor sommige burgerinitiatieven een cruciaal facet van een optimale werking, waar andere burgerinitiatieven hier eerder sceptisch tegenover staan.

Het is onze wens om zo goed als mogelijk onafhankelijk te blijven werken zonder andere zorginstanties. Dit door de extra kost en uit angst dat de samenwerkende zorginstelling mogelijk toch een andere wind heeft, zoals over het inclusie gedachte en familiaal karakter.

Samenwerken, ondersteuning en partnerschap kan zeer divers ingevuld worden. Daarnaast kan dit finaal uitgroeien tot een gegeven waarbij het burgerinitiatief zelf als ondersteuning gevende actor kan beschouwd worden.

We zijn zodanig uitgegroeid dat we geen ondersteuning nodig hebben, maar zelf ondersteuning bieden.

We staan duidelijk op onszelf en hebben weinig nood aan samenwerking met andere organisaties, maar we hebben wel al andere verenigingen gehad die met ons wilden samenwerken.

4.5.1 Samenwerking en ondersteuning van andere burgers(initiatieven)

Uit het onderzoek blijkt dat burgerinitiatieven die zijn ontstaan vanuit oudergroepen, teruggrijpen naar deze groep ouders om hun initiatief verder vorm te geven en draaiende te houden. Deze ouders zullen vaak behoren tot de kerngroep of tot de vrijwilligersequipe (cf. supra). Echter het informele netwerk rond deze ouders kan ook aangesproken worden om samen te werken aan het initiatief.

In onze groepen kunnen ouders hun roulerend systeem sporadisch aanvullen door naasten, mensen uit de buurt of vrijwilligers.

Het blijkt echter dat initiatieven ook raad durven vragen bij andere oudergroepen of burgerinitiatieven. Het bevragen en delen van ervaringen kan hierdoor belangrijke informatie voortbrengen voor de eigen werking en kan ervoor zorgen dat de gebundelde krachten meer impact kunnen genereren.

Ondersteunende organisaties onderkennen de meerwaarde van uitwisselen van ervaringen met gelijkgestemden eveneens, en zullen dit sterk ondersteunen voor initiatieven, bijvoorbeeld door het organiseren van samenkomsten en 'stuifplekken', het bekendmaken van nieuwe initiatieven via fora en platformen en het op poten zetten van een lerend netwerk, al dan niet online.

Ten slotte kunnen sommige burgerinitiatieven ook sporadisch en/of tijdelijk samenwerken of ondersteuning krijgen van individuen.

Deze samenwerking/ondersteuning kan heel praktisch zijn, zoals: het laten nalezen van papieren door een advocaat, het opvolgen van de financiën door een boekhoudkundig bedrijf, het stellen van vragen over statuten bij personen die bij andere organisaties werkzaam waren of het inschakelen van persoonlijke assistenten (i.h.k.v. PAB). Soms wordt er gepoogd om met behulp van peter/meterschap door een bekend persoon het initiatief bekender te maken, al dan niet vanuit de hoop dat dit nieuwe deuren zou openen. Samenwerkingen kunnen er ook toe leiden dat een slapend initiatief nieuw leven ingeblazen wordt.

We werken ook nauw samen met een ander initiatief. Dat initiatief bestaat eigenlijk al langer dan wij maar is lange tijd inactief geweest. Maar de laatste tijd bloeit dat weer op. Ze voelden dat die noden er toch wel waren en niet helemaal door ons konden worden ingevuld. Onze besturen overlappen gedeeltelijk, en dus een deel mensen hebben dat dan weer op actief gezet, waarbij ze dan kunnen rekenen op de werking en het netwerk van ons.

4.5.2 Samenwerking en ondersteuning van organisaties

De samenwerking met en/of ondersteuning van andere organisaties kan voor sommige burgerinitiatieven wel degelijk deuren openen. Zeker wanneer dit betrekking heeft tot een 'moeilijker te bereiken doelgroep'. Verschillende geïnterviewde burgerinitiatieven werkten samen met 'doorverwijzers' om zo optimaal mogelijk de gewenste doelgroep te bereiken, al bleek dat deze doorverwijzers eveneens potentiële vrijwilligers kon bereiken. De vermelde doorverwijzers waren:

- CPAS/OCMW
- Kind en Gezin
- Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW)
- Centrum voor Leerlingen Begeleiding (CLB)
- Centrum voor Kinderzorg en Gezinszorg (CKG)
- Kras jeugdwerk
- De Loodsen (incl. de Overzet)
- Zingzangzong
- De jeugdrechtbank

Ook bepaalde personen werkzaam binnen een zekere beroepssector konden aangewend worden als doorverwijzer en samenwerkingspartner.

Aangehaalde professionals waren: artsen, apothekers, logopedisten, (brug/zorg)figuren uit de school, de zorgsector, de pleegzorg, thuisbegeleidingsdiensten en de sociale diensten van ziekenhuizen.

Daarnaast werden er ook organisaties genoemd die een belangrijke ondersteunende functie innemen bij de realisatie van burgerinitiatieven, zij worden binnen ons onderzoek benoemd als 'ondersteunende organisaties' (bijlage 7.10). Enerzijds kunnen deze organisaties een coachende rol op nemen of fungeren als koepelorganisatie. Anderzijds kunnen ze ook een inspirerende rol vervullen.

Ten slotte werd (sporadische) samenwerking, al dan niet in de vorm van werkgroepen of (experten)platforms ook vaak aangegaan met: (hoger) onderwijsinstanties, bedrijven, vzw's, rusthuizen, daklozenorganisaties, voedselbedelingsorganisaties, een theatercompagnie, andere socio-culturele verenigingen (bijv. Het Russisch huis Brussel), organisaties gericht op integratie (bijv. de taalcarroussel), en grotere gevestigde organisaties (bijv. Oxfam, het Rode Kruis, Child Focus, Koning Boudewijn Stichting, VDAB, de Gezinsbond).

Wanneer de geïnterviewde initiatieven aangaven welke ondersteuning ze nog kunnen gebruiken, verwezen ze naar volgende elementen:

- Ondersteuning via het krijgen van informatie, advies en tips: in de vorm van oplossingen wanneer problemen zich voordoen, over het proces tussen idee en de opstart, de realisatie van een formele organisatiestructuur, over hoe ze een bepaalde doelgroep beter kunnen bereiken of waar en hoe ze meer aanvragen kunnen indienen voor financiële ondersteuning
- Praktische ondersteuning in de werking
- Juridische ondersteuning
- Financiële ondersteuning
- Administratieve ondersteuning: o.a. voor het opmaken van een draaiboek voor de werking
- Logistiek ondersteuning: bij de zoektocht naar te huren/gratis te gebruiken materiaal of lokaal, het maken van publiciteit bv. via Facebook events
- Doorverwijzingen: zowel naar de beoogde doelgroep, potentiële vrijwilligers, als het in contact brengen met andere organisaties en burgerinitiatieven

De initiatieven verwachten sommige van deze ondersteuningsvormen te krijgen van bepaalde organisaties of professionele actoren. Ondersteunende organisaties geven ook aan op deze vragen een antwoord te kunnen bieden. Soms gaat daar een kost mee gepaard, wat de ondersteuning minder haalbaar maakt.

De enige keerzijde hiervan was natuurlijk het financiële kaartje dat eraan vasthing. Dit heeft ons tegen gehouden.

De (gewenste) ondersteuning door de overheid bespreken we in 4.6. Rol overheden.

4.5.3 Succes- en belemmerende factoren

Theoretische achtergrond

De literatuur beschrijft diverse succesfactoren in het kader van samenwerking en ondersteuning door externe organisaties. Ten eerste zou een stevige inbedding (institutioneel of binnen soortgelijke initiatieven) zorgen voor groot ondersteunings-/ samenwerkingsdraagvlak, wat een initiatief een natuur imago en toekomstig professionaliseringsperspectief kan opleveren. Daarnaast is samenwerking met ondersteunende organisaties succesvol wanneer er vanuit een brede oriëntatie aansluiting wordt gevonden bij de visie, doelstellingen en werkwijze van de initiatiefnemers. Dit sluit aan bij de succesfactor omtrent het bieden van ondersteuning op maat: waarbinnen er kennis en ervaring op maat wordt uitgewisseld en de praktische ondersteuning is afgestemd op de specifieke noden van een initiatief, zullen ervaren worden als succesfactoren. Wanneer dit alles gebeurt vanuit een waarderende houding waardoor de betrokkenheid van de initiatiefnemers behouden blijft, zullen burgerinitiatieven hun samenwerking als positief ervaren (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; van der Sluis & van der Land, 2009).

Typische valkuilen betreffende samenwerken en ondersteunen, zijn: het overbevragen van burgers, het verregaand bemoeien, het onderschatten van kwaliteiten van en het hebben van wantrouwen jegens betrokken burgers, het beperkt communiceren met het burgerinitiatief, het ongevraagd overnemen van het eigenaarschap, het te hard vasthouden aan of installeren van strakke vertragende en afstandelijke (bureaucratische) procedures en regels, het vooropstellen van de eigen (beleids)logica wat leidt tot 'professioneel centralisme' en het ontoegankelijk zijn voor burgerinitiatieven (bijv. door het ontbreken van een vast contactpersoon) (Nys, 2015; van Steden, Boelens & Drenth, 2018; de Haan et al., 2017; de Haan et al., 2018; Denters et al., 2013; van der Sluis & van der Land, 2009; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011).

Onderzoeksbevindingen

Het opbouwen van een netwerk met andere diensten of organisaties waarin actief wordt samengewerkt kan de impact van het burgerinitiatief vergroten. Sommige initiatieven zien zichzelf als een schakel binnen een netwerk om op die manier de ondersteuning die ze bieden aan gezinnen te versterken.

We profileren ons ook als een basisschakeldienst: wij willen een laagdrempelige werking zijn waar mensen over de vloer komen voor een basisdienst, zijnde kinderopvang, en waar we dan met die mensen een vertrouwensband opbouwen, waarbij ze weten dat ze op den duur voor van alles en nog wat bij ons terecht kunnen. Met die basis kan je verder, kan je mensen terug betrekken op de samenleving, kan je de armoedebestrijding integreren, doorverwijzen naar andere diensten. Het is dat netwerk dat zich ook voor een stuk moet kunnen zetten. Wij kunnen veel betekenen, maar we zijn niet de enige schakel, en voor mensen die al een klein netwerk hebben, is het belangrijk dat wij een groot netwerk om hen kunnen sluiten. Daarop kan een Huis Van Het Kind volgens mij nog veel inzetten.

Soms zorgt samenwerking met andere organisaties voor praktische voordelen, wanneer bijvoorbeeld een gemeenschappelijke verzekering kan afgesloten worden of wanneer de samenwerking meer mogelijkheden tot projectsubsidies opent.

Niet alle initiatieven uit het onderzoek werken samen met andere organisaties. Soms zien ze geen mogelijkheden tot ondersteuning. Samenwerking is vaak positief, maar het stelt de initiatieven ook voor uitdagingen. Sommige initiatieven zijn bang om hun eigenheid te verliezen en samenwerking kost ook tijd voor overleg. Al kan samenwerking het ook mogelijk maken om meer gezinnen te bereiken of efficiënter te werken.

Zoek partners om samen te werken zodat je niet alles alleen moet doen. Leer ook loslaten en taken verdelen door niet alles zelf te willen doen. Steun zoeken bij anderen en kijk hoe andere werkingen werken, zien hoe dat zij het doen en wat hun valkuilen zijn.

4.6 Rol overheden

Theoretische achtergrond

Het ontstaan van burgerinitiatieven vertrekt vanuit een zekere autonomie, maar is steeds gekaderd binnen een maatschappelijke context en een bepaald overheidsbestel (Noy & Holemans, 2016; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017). Burgerinitiatieven bewegen binnen de contouren die getekend worden door lokale, bovenlokale, federale en zelfs Europese overheden vanwege hun regionale inbedding in de gemeente/stad, de provincie, het Vlaamse Gewest, de Belgische staat en de Europese Unie (Nys, 2015; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017). Deze contouren zullen vaak beïnvloed worden door de rolinvulling die overheden opnemen, en laat het net deze rolinvulling zijn die zeer divers is naargelang het overheidsniveau waarop gefocust wordt (De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Verhoef et al., 2018).

De federale en Vlaamse overheid worden vaak benaderd als sterk institutionaliserende, regelgevende en controlerende overheden, die vooral trachten te waarborgen dat sociale grondrechten gerespecteerd blijven. Vanuit deze functie zullen zij vaak een aansturende rol opnemen, vanuit een systeemwereldbenadering. De overheid kan vanuit deze invalshoek benaderd worden als een 'rechtmatige' overheid, waarbij legitimiteit van het overheidshandelen voornamelijk wordt vertaald in regels en procedures. Daarenboven blijkt dat bovenlokale overheden, mede omwille van mogelijke besparingen, hun beleid meer beginnen uitbouwen vanuit een 'new public management'-principe, waarbij efficiëntie en effectiviteit centraal staan. Vanuit dit perspectief wordt de rol beschreven als 'presterende overheid', waarbij het marktdenken wordt vertaald in outputgerichte en meetbare doelen. Dit zal, met in begrip van de systeemwereldbenadering, leiden tot maatschappelijke uitdagingen (Vansteen, De Voldere, Berckmoes, 2013; Urban Inspiration, 2016; van der Steen et al., 2014; Kalk & De Rynck, 2003).

Het is hierbij echter van cruciaal belang dat deze aansturing wordt verrijkt door duidelijke communicatie over de visie en de gekozen beleidslijn. Dit draagt bij aan een positieve onderschrijving vanwege de burgers, waardoor een nefaste verplichtende rolinvulling vermeden kan worden (Vansteen, De Voldere, Berckmoes, 2013; Holemans, 2017; Nys, 2015; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017). Deze aansturing geldt niet enkel ten aanzien van burgers, maar ook t.a.v. lokale besturen. Zo zal de Vlaamse overheid een positie bekleden van waaruit ze lokale besturen kan verplichten om in te zetten op lokale participatie, en zal ze hierdoor een rol spelen in het stedelijke participatiebeleid. De communicatie vanwege de Vlaamse overheid met de lokale besturen dient hierdoor het best in de vorm van overleg te gebeuren. Dit met het oog op een betere afstemming tussen de twee overheidsniveaus, wat bijdraagt aan een onderling actief partnerschap met de focus op de realisatie van participatieruimte voor burgers (De Rynck & Dezeure, 2009; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017).

Op lokaal (micro) niveau is het bestuur best faciliterend t.a.v. burgerinitiatieven. Dit kan o.m. via het aanbieden van experimenteeruimte voor burgerinitiatieven. Hierbij kunnen de lokale overheid nog steeds de regie in handen houden, maar dienen zij niet halsstarrig vast te houden aan strikte bureaucratische routines. Hierbij is er sprake van een 'netwerkende overheid' die door het loslaten voornamelijk zal opereren samen, in interactie en dialoog met anderen. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de goedwillendheid van lokale overheden vaak positief beïnvloed wordt wanneer een initiatief goed past binnen het eigen beoogde discours van een lokaal bestuur (De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; van der Steen et al., 2014; Tonkens et al., 2015; Van Roy & Schoupe, 2014).

Soms nemen lokale overheden ook een onverschillige/afstandelijke houding aan, wat echter niet steeds beschouwd dient te worden als negatief. Het bestuur kan er namelijk bewust voor kiezen om beheerst, maar wél verbindend zijn overheidsrol op te nemen. Dit wordt gecoverd door het perspectief van een participerende overheid, aangezien er in deze situatie een omkering ontstaat van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie. Concreet wordt hiermee bedoeld dat het bestuur zoveel mogelijk aansluiting zal zoeken bij burgerinitiatieven door kaders en ondersteuning te bieden, en pas actief faciliterend zal samenwerken wanneer dit door het burgerinitiatief gevraagd wordt. Lokale overheden dienen zich hierbij heruit te vinden vanuit een 'partnerschap', dat steunt op tweezijdigheid met een gedeelde verantwoordelijkheid (De Rynck, Depauw & Pauly, 2017; Holemans, 2017; van der Steen et al., 2014; De Rynck & Dezeure, 2009; Kalk & De Rynck, 2003).

Algemeen kan besloten worden dat 'de' overheid geen monolithisch blok is, en dat er niet steeds uniformiteit bestaat m.b.t. rolinvulling zowel tussen als binnen de diverse overheidsniveaus. Dit wordt eveneens in sterke mate beïnvloed door de persoon die actief is als overheidsactor en de heersende prioriteiten- en beleidskeuzes (Nys, 2015; De Rynck, Depauw & Pauly, 2017). Het is echter wel bevorderlijk voor burgerinitiatieven als alle overheidsniveaus zich meer participatief gaan opstellen. De Raad voor het openbaar bestuur spreekt van een paradigmashift.

Figuur 7: Paradigmashift (Raad voor het openbaar bestuur, 2012)

- Reguleren: overheden nemen een rol op die voornamelijk gericht is op regulering door wet- en regelgeving
- Regisseren: overheden verkiezen om de regie van een initiatief op zich te nemen, maar laten andere partijen ook een rol spelen
- Stimuleren: overheden wensen om anderen te enthousiasmeren om binnen een bepaald beleid of een interventie, een initiatief te realiseren
- Faciliteren: overheden zien het belang en de opportuniteit van het ondersteunen van initiatieven die door anderen werden geïnitieerd
- Loslaten: overheden verkiezen om zich niet te betrekken in de inhoud of het proces van het initiatief

Onderzoeksbevindingen

Een laatste pijler van ons verkennend onderzoek belicht de verhouding tussen burgerinitiatieven en de verschillende overheden. Burgerinitiatieven staan immers niet op zichzelf maar situeren zich in een buurt, in een stad of gemeente, in een provincie. Op een hoger niveau zitten burgerinitiatieven ingebed in uitgetekende structuren door de Vlaamse overheid, en bewegen ze zich in federaal bepaalde wetten en regelgevingen.

Overheden, van lokaal tot federaal niveau, kunnen zeer uiteenlopende rollen spelen in 'het leven' van burgerinitiatieven. Ze hebben de kracht om te stimuleren, aan te moedigen, te faciliteren en kunnen hier verschillende strategieën en middelen tegenover zetten. Ze kunnen echter ook een – onbedoeld - belemmerend of ontmoedigend effect hebben.

Dit hoofdstuk zal enigszins afwijken van voorgaande hoofdstukken, daar de bevindingen omtrent succes- en belemmerende factoren rechtstreeks geïntegreerd zijn in de onderzoeksbevindingen aangaande de ervaringen van de geïnterviewde initiatieven over de relatie met en de rol van overheden m.b.t. hun initiatief. We beschrijven de onderzoeksresultaten naargelang ze betrekking hebben op relaties met lokale, Vlaamse, dan wel federale overheden. Daarna gaan we in op de adviezen van burgerinitiatieven en ondersteunende organisaties voor die overheden.

4.6.1 Lokale overheden

Burgerinitiatieven hebben allen unieke ervaringen wat betreft de samenwerking en ondersteuning die ze onderhouden met de lokale overheden. Sommige respondenten geven aan dat ze zeer tevreden zijn over hun relatie met de lokale overheid, terwijl anderen hierover sceptischer staan. Daarnaast blijkt evenzeer dat datgene wat het ene burgerinitiatief vermeldt als een krachtpunt in hun samenwerking/ondersteuning met de lokale overheid, niet zo ervaren wordt door een ander initiatief, zelfs wanneer ze in dezelfde regio actief zijn.

Gemeenten of steden kunnen belangrijke morele steun bieden, en de weg (helpen) vrijmaken naar subsidiekanalen. Dat van steden en gemeenten meer en andere zaken verwacht worden dan louter en alleen pure financiële steun, blijkt uit vele verhalen.

(1) Praktische en concrete ondersteuning en/of samenwerking

Op praktisch vlak konden sommige initiatieven bijvoorbeeld gratis of tegen een goedkoop tarief gebruikmaken van een lokaal, diensten (bijvoorbeeld een verzekering) of materiaal (zoals bijvoorbeeld spelen, drukwerk, etc.) van de stad/gemeente. In één initiatief was er zelfs een betaalde kracht die gefinancierd werd vanuit de gemeente. De grote verscheidenheid die hierbij bestond, reflecteert de vrijheid die het Decreet Sociaal Beleid toekent aan het stedelijk en gemeentelijk niveau. Een aantal initiatieven had een positief oordeel over hun relatie met de gemeenten omdat ze van hen subsidies kregen. Wanneer de lokale overheid een eenvoudige werkwijze hanteerde om subsidiëring aan te vragen, werd dat zeer geapprecieerd.

Heel veel mensen hoor je klagen van 'de stad doet niets' of 'je krijgt hoe langer hoe minder', wij krijgen de laatste vier jaar meer dan we vroeger kregen. Wanneer er een subsidieaanvraag wordt gedaan, komt er onmiddellijk een reactie op.

Niet alle initiatieven die bij de lokale overheid aanklopten voor ondersteuning, kregen de middelen die ze nodig hadden. Dit werd onder meer beïnvloed door een zekere mate van bekendheid dat een initiatief al dan niet had opgebouwd binnen het lokale bestuur en/of de mate waarin het initiatief in het beleid en de visie van het lokale bestuur paste.

De immateriële ondersteuning bestond er vaak uit dat de burgerinitiatieven bij vragen, zowel van praktische aard als omtrent doorverwijzing, beroep konden doen op de knowhow bij de overheidsdiensten. Ze hebben hier positieve en negatieve ervaringen mee. Vaak helpt het wanneer men iemand bij de overheidsdiensten kent.

Steden en gemeenten kunnen ook veel betekenen in het kader van netwerken, en doen dit ook reeds in grote mate. Eén manier om burgerinitiatieven te laten deelnemen aan het lokaal netwerk, is door hen te erkennen als culturele vereniging en hen te laten aansluiten bij de Cultuurraad.

(2) Een waardevolle aanvulling ten opzichte van het lokaal bestuur

Initiatieven geven aan dat een belangrijk voordeel van burgerinitiatieven ten opzichte van overheden erin schuilt dat ze dicht bij de mensen staan. Ook ambtenaren binnen de lokale overheid proberen te ontdekken waar de noden van de lokale bevolking zitten en zoeken manieren om hierop in te spelen. Volgens enkele initiatieven slagen zij hier echter niet altijd even goed in, net omdat ze niet of minder goed op de hoogte zijn van de echte drempels.

Ook geven initiatieven aan dat ze meer risico's durven nemen en vanuit andere perspectieven denken en handelen dan die perspectieven die je aanneemt of dient aan te nemen bij een betaalde job.

Als ik denk aan burgerinitiatieven, dan zijn dat initiatieven die vertrekken vanuit een bepaalde visie, vanuit een bepaalde nood in de samenleving die ze zien ... en dat zit nauw verbonden aan burgerschap. Dat gaat niet over zelf een job nodig hebben, maar vertrekt vanuit een nood die je opmerkt in de buurt.

(3) De kracht van erkenning

Verscheidene burgerinitiatieven gaven aan dat ze erkend en gewaardeerd werden door hun lokaal bestuur. Ze spraken hierbij van 'het gezien worden als vaste waarde', 'ze appreciëren ons en zijn de werking zeer genegen', 'ze vinden het een mooi initiatief', en 'ze kennen ons en onze reputatie goed'. Sommige burgerinitiatieven gaven aan dat ze de bekrachtiging via erkenning vanwege de lokale overheid beschouwen als een vorm van 'kwaliteitslabel', dat invloedrijk kan zijn in hun verdere uitbouw.

De stad reageerde heel enthousiast toen we gingen vertellen wat we wilden doen, dat was echt wel een belangrijke steun voor ons. Financieel geven zij ons slechts miniem steun, maar ze zijn wel heel kostbaar, in die zin dat we er hen echt super dankbaar voor zijn dat ze ons erkend hebben, want dat is altijd een heel belangrijk startpunt om bijvoorbeeld met een sponsor te praten.

Bepaalde burgerinitiatieven kunnen m.a.w. de aanleiding zijn voor een mooie kruisbestuiving met de gemeente/stad. Dit was echter niet voor iedereen van toepassing. Zo bleek dat erkenning door de lokale overheid niet de facto praktische betrokkenheid of samenwerking betekende. Sommige initiatieven gaven aan dat dit nauw verwant was met de politieke kleur en/of actuele thema's binnen bepaalde stads- of gemeentebesturen.

De lokale overheid vindt het een mooi initiatief maar daar blijft het bij, misschien door de doelgroep zijn ze meer afwachtend. Het is heel stil.

Met onze stad waren er geen verdere contacten en werd niets gerealiseerd. Dit in tegenstelling tot de andere stad, dit doordat de burgemeester een andere achtergrond heeft en omdat de stad ook erg geraakt is door de thematiek. De gemeenschap heeft er vertrouwen in om samen te werken, ze hebben een meer open atmosfeer.

Niet alle initiatieven ervaren echter dergelijke erkenning. Eén initiatief gaf hier ook duidelijk aan dat ze vermoedde dat hun gemeente niet zo goed wist wat hun initiatief inhield. Het gebrek aan erkenning vinden ze vaak niet in verhouding staan tot wat het initiatief bijbrengt aan de regio.

Hier komt veel volk naartoe, je kan hier wel een job van maken! Zou dat zoveel kosten met zich meebrengen voor de gemeente? Ik denk het niet, voor hetgeen ze ervoor terugkrijgen. Ze pronken er wel mee, he, dat weet ik wel. Het zou hen wel sieren moesten ze dan zeggen 'we gaan daar eens wat aandacht aan schenken'. (...) Het zou een grote weerslag hebben op veel mensen als de gemeente zou zeggen: we stoppen ermee.

(4) Een houding van vertrouwen of wantrouwen

Een open houding en vertrouwen door gemeente- of stadsbesturen kan bijdragen tot het succes van burgerinitiatieven.

De stad en de politie ook zijn eigenlijk wel altijd heel ondersteunend en toelatemend geweest. En de politie is ons altijd wel goedgezind, we hebben nog nooit een boete ofzo gekregen, ze laten ons ons ding doen, omdat ze ook zien dat we niet overdrijven, dat het om gezinnen gaat ... maar die vrijheid is wel heel belangrijk geweest en is dat nog steeds voor ons.

Daarnaast zien we verschillende initiatieven die eerder wantrouwen ervaren in hun verhouding met de overheid. Ze pleiten voor meer vertrouwen. Nu hebben ze het gevoel dat er een angst voor misbruik bij de overheid aanwezig is. Ze vermoeden dat deze angst aan de basis ligt van de twijfelachtige houding van heel wat lokale overheden omtrent het al dan niet te investeren in burgerinitiatieven. Hierbij wijzen ze graag op de waarde van hun initiatief voor de buurt en op het feit dat overheden zelf nooit het volk zouden vinden om te verwezenlijken wat door enthousiaste trekkers van burgerinitiatieven wordt gerealiseerd. Er wordt begrip opgebracht voor het feit dat lokale overheden niet op voorhand geld kunnen vrijmaken voor de opstart van initiatieven en erkennen het risico dat snel subsidies verschaffen inhoudt naar volgehouden inspanningen toe. Tegelijkertijd benadrukken ze echter dat een initiatief dat al jaren op zichzelf draait en goed draait, wél het investeren waard is, meer nog, dat ze daar eigenlijk zelfs een vorm van ondersteuning aan verschuldigd zijn.

Misschien hebben ze schrik, als ze ons geld zouden geven, dat er ineens 50 van die initiatieven uit de grond gaan schieten ... maar dat zal niet gebeuren, hoor! Wie gaat dat doen?

Daarnaast dient het personeel van organisaties die werken onder de lokale overheden zoals bijv. de OCMW's in te zien dat de mensen die daar komen niet allemaal profiteurs zijn en een zetje kunnen krijgen als ze in hen geloven. Er zullen nieuwe methodieken en systemen moeten gevonden worden, waardoor een algemene en gehele cultuurverandering kan plaatsvinden. Door ruimte te geven aan de werknemers kunnen zij ook zelf experimenteren en dus ook fouten maken. En als er dan toch misbruik wordt gesignaleerd, moeten ze er nauw bij betrokken blijven en kijken naar wat de context is.

(5) Loslaten versus reguleren of regisseren

Sommige initiatieven gaven aan dat de samenwerking met hun lokale bestuur goed verliep, juist doordat het lokale bestuur het initiatief vrijliet en geen dominante rol opnam. Al gaven sommige initiatieven aan dat ze er zeker voor openstonden dat de lokale overheid een grotere betrokkenheid of engagement vertoonde.

De participatie bereidheid van de lokale overheid viel wel mee en de lokale overheid is ons ook wel gunstig gezind omdat ze er zelf geen werk aan hadden. Dus hun engagement was goed, maar ook kort, miniem en met weinig inbreng.

Andere initiatieven gaven daarentegen aan dat ze ondervonden dat het lokale bestuur, ondanks hun ondersteuning, ook veel naar zich had toegetrokken van datgene dat vroeger ingekapseld zat in het verenigingsleven. We zien soms ook dat er angst is om fouten te maken of om nieuwe zaken uit te proberen wanneer een initiatief financiële steun krijgt van de lokale overheid. Idealiter is er steeds enige experimenteeruimte waarbinnen ze durven fouten te maken, kritisch na te denken over de bestaande regelgeving. Daarnaast dienen ze niet op het moment dat het mis gaat onmiddellijk af te haken of in te springen. De overheid moet het soms eens verder laten misgaan. Eén burgerinitiatief formuleerde het als volgt:

Want het is zoals ze vaak zeggen 'de meeste problemen lossen zich vanzelf op, als je lang genoeg wacht'. Dit is hetzelfde geval bij burgers, zij zullen ook de problemen zelf oplossen als je lang genoeg wacht. De uitzondering hierop is echter wel dat je dit niet toepast bij grote, zware problemen.

(6) Politieke dynamieken

Het dynamische karakter van een lokaal bestuur zorgt ervoor dat sommige burgerinitiatieven telkens opnieuw hun plekje binnen de stad/gemeente moesten zoeken. Wanneer na verkiezingen een andere politicus werd verkozen, waren de burgerinitiatieven vaak bij het begin van de legislatuur een aanspreekpunt kwijt. Meer dan eens werd door de initiatieven vermeld dat het al dan niet krijgen van steun, in welke vorm dan ook, afhankelijk was van de persoon bij wie ze die dag toevallig terechtkwamen met hun vraag of voorstel.

Het contact met de gemeente gaat tegenwoordig heel moeizaam. Dat ligt aan de personen die op dat moment op de stoel zitten, da's heel simpel. In het begin, met die functiewijzigingen enzo die we nodig hadden, dat was een ander bestuur, dat was allemaal geen probleem. De burgemeester van toen die spreekt zelfs nog altijd voor ons. De burgemeester van nu ... hij is hier wel komen spreken op de opening, en hij heeft hier van alles ... 'geparleerd', maar ik denk niet dat hij ons kent. Dat ligt aan het engagement van die personen, daar ben ik van overtuigd. Of ze meewillen of niet... of ze u belangrijk vinden of niet. Het is de moeite niet om daarachter te lopen als dat niet zo is.

Voor sommige initiatieven werd dit verschil ook zeer duidelijk door de mate waarin ze betrokken werden in overleg met het lokale bestuur.

Vroeger werden we uitgenodigd op het lokaal overleg, maar nu niet meer.

De stad houdt elke 3 maanden een bijeenkomst met personen uit organisaties, de stad, etc., maar er zit geen enkele betrokken ouder in de bijeenkomst. De stad gaf aan dat ze hierover hadden nagedacht, maar hadden besloten dat ze geen ouders wilden betrekken aangezien ze te emotioneel waren.

Een ander initiatief merkte in eerste instantie een positieve houding vanuit de overheid, maar wanneer er ook kritiek van omwonenden kwam en dat in een verkiezingsjaar, veranderde die houding.

4.6.2 Vlaamse overheden

De relatie met de Vlaamse overheid is niet voor alle burgerinitiatieven even prominent aanwezig. Toch vormt het voor verschillende initiatieven een belangrijk kader.

(1) Vraag naar kaders met ruimte voor eigen invulling

Sommige initiatieven bevinden zich op domeinen waar ook de Vlaamse overheid actief is. Hier is het de kunst voor beide betrokkenen, overheid en burgers, om vanuit een wederzijds versterkende relatie, gebaseerd op de unieke meerwaarde die ieder kan bieden, een constructieve samenwerking op te bouwen en niet te vertrekken vanuit de idee in elkaars vaarwater te komen. De initiatieven vinden de verhouding met de Vlaamse overheid het sterkst wanneer er ruimte is voor experiment en dialoog. Sommige burgerinitiatieven appreciëren het sterk dat de Vlaamse overheid regelgeving opstelt die niet te sterk is ingegeven door strakke kaders, maar ook ruimte laat voor eigen invulling. Burgerinitiatieven benoemen daarbij de mogelijkheden van Huizen van het Kind, brede school en de KOALA-projecten. Telkens gaat het ook om kaders waarbij sterk ingezet wordt op verbinding en samenwerking.

Daar heeft de Vlaamse overheid ook mooi werk geleverd met de uitbouw van de Huizen van het Kind. Ik was in het begin heel sceptisch, omdat ik dacht dat het een lege doos zou zijn. Het is nog altijd een lege doos maar ik ben minder sceptisch over lege dozen, want lege dozen kan je zelf vullen. Ze hebben ons een kader aangereikt, decretaal verplicht, dat lokale overheden aanzet om die regiefunctie op te nemen, lokaal, voor alles wat met kinderen te maken heeft. En dan is het aan de lokale overheden om dat te gaan invullen. En dat is een heel belangrijk punt, want daaruit komen inderdaad die samenwerkingsverbanden waar wij in het begin zo naar op zoek zijn gegaan, naar al die instanties.

Burgerinitiatieven denken niet in vaste kaders of regels. Ze ervaren een vrijheid en een engagement om zich vrijwillig in te zetten.

Wat is nood en wat is onze draagkracht. Dat zijn de twee enige aspecten eigenlijk die meetellen, en dat creëert een zekere zuiverheid die overspoeld wordt als je teveel in kaders gaat denken van 'ja, maar is dat wel onze corebusiness', is dat wel onze kerntaak, welke regels moeten we volgen ...

(2) Het discours rond vermaatschappelijking van de zorg

Sommige burgerinitiatieven hebben hun bedenkingen bij de manier waarop de vermaatschappelijking van de zorg nu wordt ingevuld. Ze vinden dat het te veel van bovenaf gebeurt. De initiatieven nemen de tijd om in dialoog te gaan met de gebruikersgroep en komen zo tot creatieve oplossingen, die bottom-up, vanuit de dagelijkse realiteit konden groeien. Op die manier werken ze aan participatie en het bereiken van kansengroepen.

Als je te oppervlakkig omgaat met participatie, dan krijg je terug dat mattheuseffect dat je vroeger al had met al die financiële maatregelen. Dan zeg je van 'kom, doe maar mee aan mijn project, aan hoe wij denken dat de mobiliteit of weet ik veel wat geregeld moet worden'. Dat is nu het discours: alles gaat in onze sector over vermaatschappelijking, een inclusieve samenleving enzovoort, maar een inclusieve samenleving van bovenaf opleggen eigenlijk, he: dat werkt niet, zoals bij onderwijs aangetoond is. Je moet echt gaan kijken van oké, wat zijn de drempels die jullie ervaren om van een inclusieve maatschappij te kunnen spreken? Dan ga je dat niet opleggen, maar samen met hen doen. En dan krijg je wel mooie dingen...

Een beleid kan goeie aanpassingen gedaan hebben, maar door ervaringen weet je 'ah, gebruikers botsen toch nog daarop en daarop'. Zoals bijvoorbeeld bij het mantelzorgbeleid: mooi beleid, maar blijkt dat onze doelgroep zich daar nul komma nu in herkent! Dan moet je gaan kijken waarom dat zo is, dan moeten wij dat proberen zichtbaar maken.

(3) Maatschappelijke verandering op de politieke agenda plaatsen

Een aantal burgerinitiatieven profileren zich expliciet op het domein van maatschappelijke verandering. Met hun acties willen ze draagvlak creëren voor politieke verandering. Hier botsen ze op een traag politiek proces, maar ze hopen hier belangrijke katalysators in te zijn door een burgerstem te brengen die niet genegeerd kan worden. Sommige beslissingen vragen ook politieke moed.

Geef ons de kans dat draagvlak te creëren zodat jullie de beslissingen kunnen nemen die misschien in het begin niet zo evident zijn maar waar dat later iedereen tevreden mee zal zijn. Wat zij moeten doen zijn beleidsdaden stellen, politieke moed hebben om bepaalde dingen door te voeren. (...) Soms moet je bepaalde maatregelen nemen die eerst tegen de haren in zullen strijken van bepaalde mensen, maar daarna wel door iedereen goed bevonden worden. (...) Een mens is gewoon conservatief en verandert niet graag, maar eens iedereen het algemeen belang ziet, zijn ze rap overtuigd. En die politici hebben we nodig. Politici die niet denken aan de volgende verkiezingen maar die het ijzer smeden als het heet is.

(4) Vertrouwen en erkenning

Net zoals op lokaal niveau, ervaren een aantal initiatieven in de relatie met de Vlaamse overheid een gebrek aan vertrouwen en erkenning. Zo ervaart een initiatief bijvoorbeeld een zekere vorm van wantrouwen in hun relatie met de overheid vanwege de verantwoording die ze moeten afleggen omtrent een beperkte financiële ondersteuning. Ze ervaren dit niet in verhouding tot de hoeveelheid vrijwillig werk, de grote vraag naar het initiatief en hun inspanningen om bovenlokaal te werken.

Een ander initiatief hekelt de gevolgen van bepaalde beleidsaanpassingen, waarvan de regels en criteria niet soepel kunnen worden toegepast. Zo uitte een initiatiefnemer zijn frustratie naar aanleiding van de overheveling van provinciale subsidieaanvragen voor jeugdwerk naar de Vlaamse overheid.

Dat frustreert me wel dat het vooral draait om de grote spelers, die kennen hun weg, weten perfect waar ze veel geld kunnen halen. De overheid geeft makkelijker budgetten aan hen dan aan kleinere spelers, die misschien veel beter aansluiten bij waar de overheid eigenlijk geld voor wil geven. We hadden zo bijvoorbeeld een aanvraag ingediend voor experimenteel jeugdwerk, maar hebben dat niet gekregen met onder andere de kritiek dat we niet bovenlokaal genoeg waren, maar wij willen lokaal blijven. We hebben zeker niet de ambitie om ons aanbod in heel België te organiseren of zo, maar we willen wel graag inspireren en onze ervaringen en technieken delen, dat wel. Maar dat wordt dan niet genoeg erkend, heb ik het gevoel.

Andere initiatieven ervaren wel een vertrouwen, in die zin dat er een onderhandelingsruimte is op het vlak van concrete invulling van regelgeving. Een administratie die meedenkt en in dialoog gaat, wordt als erg positief ervaren. Ook via ondersteunende organisaties kunnen burgerinitiatieven gaan lobbyen om regelgeving te veranderen.

We hebben al diverse zaken kunnen realiseren, zoals bijv. de regelgeving hoe je je moet aanmelden, dat het tot 15 personen mag gaan per ouderinitiatief en dat er budgetten samengelegd mogen worden, Door de omschakeling van subsidies werden wij een uitzondering en toen werden ze uitgenodigd in Brussel om te zien welke kant er werd opgegaan. Er waren toen zes beleidsmedewerkers die meedachten met ons, hoe we verder konden blijven bestaan.

4.6.3 Federale overheden

Op federaal niveau komen vooral de belemmeringen op vlak van regelgeving aan bod. Burgerinitiatieven lopen geregeld op tegen een regelgeving waarvan ze vermoeden dat de overheid niet eens weet dat dat ene regeltje specifiek voor hun initiatief soms een grote belemmering betekent. Zo is het voor burgerinitiatieven niet bevorderlijk dat je als uitkeringsgerechtigde persoon (werkloosheid, langdurige ziekte ...) geen vrijwilligerswerk mag doen, of enkel na afhandeling van een hele administratieve rompslomp. Op die manier toont de overheid zich in zijn filosofie gekant tegen vrijwilligerswerk, aldus sommige ondersteunende organisaties.

Door de kruising van regelgeving op Vlaams en federaal niveau kan een spanningsveld ontstaan.

We zitten bijvoorbeeld qua voedselveiligheid mee in de pool van de horeca: vroeger sneden wij de groenten in de opvang zelf, zoveel mogelijk met de kinderen zelf, was ook een pedagogische richtlijn die we hadden teruggevonden bij Kind en Gezin. Maar kinderen mogen absoluut niet in de keuken komen en mogen niet in aanraking komen met het eten. We houden ons daar nu aan, maar dat is een pedagogische verarming eigenlijk, he.

In de andere richting betekende dit dan ook dat de federale overheid met kleine veranderingen of versoepeling van regels, burgerinitiatieven ook heel blij kon maken.

Iets wat ik vind dat de overheid recent goed gedaan heeft is Tot voor kort was het voor supermarkten verboden om dingen die op vervaldatum kwamen, weg te schenken. Die moesten dat vernietigen. Ik vind dat de-gou-tant. Nu mogen ze het schenken aan vzw's, ok wij zijn geen vzw, wij vallen weer uit de boot, maar ze mogen dat al. Dat vind ik tof. Zulke dingen moet de overheid doen.

Daarnaast speelde ook de complexiteit van een aantal wetgevingen de burgerinitiatieven parten. De wetgeving rond vzw's en rond vrijwilligerswerking waren daar twee voorbeelden van. De regelgeving wordt door kleine initiatieven als erg streng en ingewikkeld ervaren. Het schrikt hen af en weerhoudt hen zich op grotere schaal te organiseren, of te formaliseren. Ondersteunende organisaties waren van mening dat hier een tegengewicht aan gegeven zou moeten worden vanuit de overheid, in de vorm van bijvoorbeeld administratieve ondersteuning.

4.6.4 Adviezen voor overheden

We vroegen burgerinitiatieven en ondersteunende organisaties naar succes- en belemmerende factoren in hun relatie met de overheid en naar hun adviezen voor de overheid. De belemmerende en succesfactoren kwamen hierboven reeds aan bod. We focussen ons nu daarom op de adviezen die zij gaven.

(1) Nood aan erkenning

Burgers hebben de (lokale) samenleving heel wat te bieden en dat mag best wat meer erkend worden, aldus ondersteunende organisaties en trekkers van de initiatieven zelf. Volgens hen kan dit immers vaak een win-win situatie betekenen voor de initiatieven zowel als voor de overheden. Ze vinden daarom dat (lokale) overheden meer naar burgerinitiatieven zouden moeten kijken vanuit die bril die de potentiële meerwaarde van het initiatief voor het (lokale) bestuur in het licht zet.

In veel gevallen ontstaan die burgerinitiatieven vanzelf, en dan moet een overheid die omarmen, bij wijze van spreken. Want het is denk ik dankzij dat soort van initiatieven dat gemeenten en steden meer vooroplopen met klimaatdoelstellingen dan de overheden zelf, dus dat is ok.

Als er iemand komt met initiatief dan moet je die gewoon vastpakken!

Ondersteunende diensten vinden dat de overheid een belangrijke rol heeft bij het erkennen en waarderen van initiatieven.

Misschien moet de overheid ook meer zichtbaar maken wat de meerwaarde is van al die initiatieven, en dit meer in de kijker helpen plaatsen. Waardering tonen en misschien dat meer verhalen.

(2) Een open houding

Volgens de ondersteunende organisaties dienen vele lokale overheden nog een omslag te maken in hun houding naar burgerinitiatieven. In een aantal gemeenten worden burgerinitiatieven nog steeds gepercipieerd als 'de lastigaards', of omgekeerd, wordt de nood vanuit de burgers nog te veel als een protest geuit, terwijl er mooie samenwerkingsverbanden zouden kunnen ontstaan die een win-win situatie tot gevolg kunnen hebben voor alle betrokken partijen.

(3) Faciliteren van netwerken en ontmoeting

Zowel burgerinitiatieven als ondersteunende organisaties geven het belang aan van het samenbrengen van mensen, op een toegankelijke en ongedwongen manier, waarbij iedereen makkelijk zijn mening of visie durft uiten en waar vanuit verschillende perspectieven en met verschillende antwoorden kan ingegaan worden op de vragen en ideeën van de lokale betrokken en geëngageerde burgers. Een zeer belangrijke troef die lokale overheden in handen hebben om hierop in te gaan is het activeren van netwerken.

De overheid zou veel meer moeten investeren in het aanbieden van 'vrijplaatsen', ook 'buiten-vrijplaatsen', maar dan sommigen ook met afdak, zodat je niet altijd gebonden bent aan het weer. Gewoon plaatsen waar jonge, energieke mensen met ideeën kunnen samenkomen en dingen uitwisselen en waar initiatieven kunnen groeien.

Sommige initiatieven zijn van mening dat de netwerkfunctie van lokale overheden verder zou mogen gaan en pro-actiever aangepakt zou mogen worden. Een burgerinitiatief dat zich richtte op gezinnen met migratieachtergrond zou bijvoorbeeld graag meer samenwerken met meer traditionele verenigingen.

Ik zou graag meer samenwerken met de Belgische kant. We hebben veel contacten met andere etnisch-culturele minderheden, maar daar zitten geen Belgische verenigingen tussen. Langs de ene kant wordt altijd gesproken over integratie. Ook vanuit België wordt altijd gezegd dat we moeten integreren, maar ze laten ons integreren met de andere etnisch-culturele verenigingen. Dat is mijn gevoel... Het samenwerken met andere etnisch-culturele verenigingen is ook wel fijn, omdat je merkt dat ze dezelfde problemen en successen hebben, maar we willen nu ook wat anders, dat is voor mij integratie. De rol van de Stad kan hierin cruciaal zijn. Zij zouden bijvoorbeeld aan de Belgische verenigingen de boodschap kunnen geven dat wij een goede vereniging zijn om mee samen te werken.

Ondersteunende organisaties vroegen zich af of er voor de lokale overheden ook geen job weggelegd was in het creëren van een breed platform waar enthousiaste burgers met ideeën met een open en geïnteresseerde houding ontvangen en gestimuleerd kunnen worden. Op die manier zou men burgerinitiatieven als het ware kunnen uitlokken. Er werd gesuggereerd dat dit een taak kan worden voor de schepenen van sociale zaken. Dat hoeft niet meteen de hele organisatiestructuur van een gemeente op de helling te zetten. Het voorzien van een lokaal aanspreekpunt voor initiatieven, ingebed in een lokaal sociaal beleid met specifieke aandacht voor burgerinitiatieven, werd door meerdere deelnemers aan het onderzoek gesuggereerd.

Ik zou pleiten voor een open dialoog met de lokale overheid, los van de kaders die ze reeds voorzien. Wij botsten in onze zoektocht al te vaak op de boodschap; wat we voor één iemand doen, moeten we voor iedereen doen". Die cultuur schept natuurlijk geen ruimte voor innovatieve sociale projecten. Er duiken tegenwoordig veel nieuwsoortige initiatieven op. Ik denk dat een gemeentebeheer daar vlot op zou moeten kunnen inspelen met een loket dat kan doorverwijzen naar die ondersteunende diensten, een nominatieve lijst, een subsidiekader voor innovatieve projecten, enz. De lokale overheid blijft toch vaak het eerste aanspreekpunt.

(4) Soepeler omgaan met regelgeving

Op verschillende beleidsniveaus vragen burgerinitiatieven dat overheden soepeler zouden omgaan met regelgeving. Sommige initiatieven zijn vragende partij om beroep te kunnen doen op gemeentediensten, zoals bijvoorbeeld de groendienst. Andere initiatieven vragen een soepele interpretatie van regelgeving op vlak van openbare ruimte. Dit uit zich niet enkel op lokaal niveau, maar ook op Vlaams en federaal niveau kwamen vaak vragen naar versoepeling van regelgeving. Een overheid die meedenkt en in dialoog gaat, blijkt hier cruciaal.

(5) Ruimte voor experiment

De Vlaamse overheid heeft de laatste jaren in de ogen van verschillende initiatiefnemers zeer waardevolle veranderingen doorgevoerd door kaders te creëren die afhankelijk van de lokale behoeften verder kunnen worden ingevuld. Dit wordt als stimulerend en ondersteunend ervaren (zie 4.6.2). Desalniettemin blijven er natuurlijk nog grote uitdagingen liggen.

We zien daarbuiten dat experimenteren in de kinderopvang echt nog niet ingeburgerd is. Daar zou meer ruimte voor gecreëerd mogen worden.

Ik denk dat in deze sector te weinig 'ondernemingszin' zit. Ook daar zit wel wat evolutie in, maar dat mag nog wel wat groter, en meer in het licht. Hier is zoveel ruimte om te gaan ondernemen, in de brede zin dan, om bijvoorbeeld een eigen pedagogische lijn te zetten en naar 'hoe verhoud ik mij met de buurt' ... de ruimte om daar echt veel winst uit te gaan halen is kleiner natuurlijk, omdat ge ook in die overheidssystemen gebetonneerd zit, waar ik ook grote voorstander van ben. Ik vind het bijvoorbeeld goed dat de overheid een stuk het financiële kader bepaalt, zoals bijvoorbeeld met die inkomensgerelateerde plaatsen in kinderopvang. Zelfs als je met dagprijzen werkt, dan moet je uit concurrentie rekening houden met die inkomensgerelateerde plaatsen, en je kan dus niet gewoon 'loss gehen'. Maar als je burgerinitiatieven breder ziet, dan is er nog veel ruimte voor sociale onderneming, die wel meer benut mag worden. Good practices moeten bekender worden, zodat mensen goesting kunnen krijgen, en de overheid moet dit mogelijk maken.

(6) Inzetten op inspraak en participatie

Als de overheid echt wil inzetten op inspraak, participatie en inclusie, vinden sommigen dat samenwerkingsverbanden met burgerinitiatieven noodzakelijk zijn om die doelstellingen te bereiken. Burgerinitiatieven kunnen op dit vlak een echte partner zijn.

Hoe overheden werken, ja, ... dat is niet echt een 21ste -eeuws concept. Je zou de samenleving nog meer vorm kunnen geven natuurlijk vanuit het middenveld eigenlijk, maar ja, dat is al zeker geen politiek concept in Vlaanderen, dus ja, ik denk dat het daar ook een beetje op botst, he. Die inspraak, die participatie, die inclusie, en zo dat zijn van die dingen die wel makkelijk 'oppoppen', maar in de feiten is dat heel moeilijk om daar prioriteit aan te geven.

(7) Ondersteuning voor subsidiewerving

Heel wat initiatieven zijn afhankelijk van externe sponsoring of zouden verder geholpen worden wanneer ze op regelmatige basis een fonds, prijs, projectsubsidie, legaat of dergelijke zouden kunnen binnenhalen. De meester trekkers en kernteams beschikken echter niet over de nodige expertise om op een tijdsefficiënte manier op zoek te gaan naar dergelijke sponsoring. Wanneer ze voor de keuze komen te staan om hierin te investeren ten koste van de huidige werking, is de keuze snel gemaakt. Een ambtenaar die hen in deze subsidiezoektocht zou kunnen bijstaan, zou voor een aantal initiatieven een grote meerwaarde kunnen betekenen.

Eigenlijk krijgen we niet veel binnen via sponsoring. Ik denk dat dat ook wel een probleem is van vele organisaties als de onze. Sponsors, dat is makkelijk gezegd, maar fondsenwerving is een vak op zich, dus dat vraagt kennis, vaardigheden, ook tijd. Ja, en tijd kost geld, dus ... bon, gaat ge daar nu een gesubsidieerd personeelslid opzetten om aan fondsenwerving te doen? We merken wel dat grotere organisaties daar personen voor in dienst hebben die daar veel bedrevener in zijn. ... Ja, misschien zou het wel een ondersteuningsvorm kunnen zijn als er zoiets als een 'flying doctor' zou zijn, iemand die je kan inzetten om fondsen, giften, subsidies te verwerven, zodat je daar zelf minder tijd en energie moet insteken. Maar het moeilijke is wel, je moet daarin echt kunnen vertrekken van je eigen authentiek verhaal.

(8) Financiële en praktische ondersteuning

Een betere financiële en praktische ondersteuning zien burgerinitiatieven vooral mogelijk door de Vlaamse en de lokale overheid. De Vlaamse overheid heeft daarbij de meerwaarde dat ze subsidiëring kunnen bieden voor bovenlokale initiatieven. Dit kan zinvol zijn voor initiatieven die willen groeien.

Suggesties voor een betere ondersteuning vanuit de gemeente zijn de volgende: een renteloze lening, een borgstelling voor een lening, materiaal ter beschikking stellen, tussenkomst in de huur van een accommodatie, gratis ter beschikking stellen van lokalen, helpen bij de bekendmaking van een initiatief, het verbindend wegwijzen maken en doorverwijzen naar andere interessante initiatieven, het geven van informatie, advies en feedback.

Wat betreft dit informerende aspect, gaven sommige burgerinitiatieven aan dat ze graag meer informatie wensten te krijgen over o.m. administratieve formaliteiten en de creatie van formele organisatiestructuren. Het installeren van een vast contactpersoon werd door sommige burgerinitiatieven aangegeven als ondersteunend voor hun werking.

Voor ons was het nu wel steeds heel moeilijk om de correcte contactpersoon te strikken te krijgen. We werden steeds van het kastje naar de muur gestuurd. Het is de bureaucratie die vertragend werkt en daardoor raken wij uitgeput.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Wat typeert burgerinitiatieven?

Een grote diversiteit

Het is niet eenvoudig om burgerinitiatieven te typeren. Doorheen onze inventaris zien we een diversiteit aan burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen. Er bestaat een grote variatie in domeinen, doelgroepen en mate van formalisering.

Naar domeinen onderscheiden we initiatieven die zich inzetten op (financiële) middelen, wonen, onderwijs, opvang en vrije tijd, opvoedingsondersteuning, leefmilieu, en welzijn en gezondheid. Ze bieden dienstverlening, financiële of materiële ondersteuning en/of activiteiten aan. Naar doelgroep zien we initiatieven die zich richten op alle gezinnen of meer specifiek op gezinnen met migratieachtergrond; gezinnen met een gezinslid met een beperking, ziekte, of kwetsbaarheid; gezinnen in een veranderde gezinssituatie; gezinnen met een moeilijke sociaaleconomische situatie of specifiek vaders. Ten slotte vinden we initiatieven die alleen door gezinnen of betrokken burgers worden vormgegeven, initiatieven die door burgers met een professionele achtergrond worden getrokken of initiatieven waarbij een organisatie of een ondersteuning vanuit de overheid is betrokken. Al deze aspecten zijn een dynamisch gegeven: burgerinitiatieven kunnen evolueren in doelgroep, domeinen en in de mate van formalisering.

Gemeenschappelijke elementen en sterktes

Toch zien we ook gemeenschappelijke elementen over burgerinitiatieven heen. Zowel in literatuur als in onderzoek zien we dat burgerinitiatieven ontstaan vanuit een leemte bij burgers. Heel wat initiatieven ontstonden naar aanleiding van een zorg, behoefte of nood die ze persoonlijk of in hun directe omgeving ervaren, maar toch overstijgen ze het persoonlijk belang. De noden kunnen zich voordoen bij een beperkte groep of op een korte termijn, zoals bijvoorbeeld een concrete zorgnood, maar kunnen zich ook situeren voor een brede groep of op een langere termijn, zoals bijvoorbeeld een aangevoelde nood tot maatschappelijke verandering. Gemeenschappelijk zien we dat burgers het heft in eigen handen nemen en zelf diensten of activiteiten aanbieden. Soms willen ze ook aan beleidsbeïnvloeding doen.

Naast de diensten en activiteiten die ze aanbieden, werken burgerinitiatieven ook aan sociale cohesie en nemen ze daarmee een belangrijke maatschappelijke rol op. De initiatiefnemers, de kerngroep en de vrijwilligers ervaren een sterke onderlinge verbondenheid omtrent het gemeenschappelijk doel. In veel gevallen werken burgerinitiatieven ook aan een vorm van ontmoeting met betrokkenen rondom het initiatief. Ze gaan daarmee vaak breder dan de doelgroep en creëren door hun acties bijvoorbeeld ook een meerwaarde voor buurtbewoners en anderen.

Burgerinitiatieven brengen, mogelijk indirect, ook een aantal andere maatschappelijke relevante effecten teweeg. Ze dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling van de betrokkenen of ze hebben een emanciperende werking ten aanzien van de doelgroep. Ze werken aan ecologische duurzaamheid. Of ze vormen een brugfunctie naar reguliere diensten.

Burgerinitiatieven worden vaak opgericht door sterk gemotiveerde trekkers. Vanuit persoonlijke ervaring, betrokkenheid of overtuiging zetten ze het initiatief op. Vaak combineren ze dit met een aantal vaardigheden, eigen aan hun persoonlijkheid of die ze verworven hebben via een professionele context, een opleiding of binnen het gezinsleven.

Hetzelfde stellen we vast voor de kerngroep rond het initiatief: ze vertrekken vanuit een grote inzet en kunnen vaak een specifieke expertise inzetten. De trekkers worden gekenmerkt door een sterke vrijwillige inzet. Daarmee onderscheiden ze zich van de zogenaamde sociale ondernemers, die van het initiatief een betaald werk maken.

Veel burgerinitiatieven werken op een participatieve manier, ofwel via regelmatig overleg ofwel wordt op een informele wijze gepolst naar wat er in de groep leeft.

Vaak kenmerken ze zich door een sterke horizontale structuur rond zeggenschap. Over de verschillende initiatieven heen merken we dat burgerinitiatieven zich tot een diversiteit van doelgroepen richten: gezinnen met jonge of met oudere kinderen, kinderen met een beperking, kansarme gezinnen, gezinnen met migratieachtergrond, moeders of vaders, ... Het voordeel van burgerinitiatieven is dat ze vlot kunnen inspelen op het beperken of uitbreiden van hun doelgroep naargelang de noden die zich aandienen. Ze blijven voeling houden met de noden en eigenheid van de gebruikersgroep en met de maatschappelijke drempels die deze ervaren.

Is er een specificiteit van burgerinitiatieven voor en door gezinnen?

Voorgaande gemeenschappelijke elementen en sterktes zijn van toepassing voor verschillende burgerinitiatieven en niet alleen voor initiatieven voor en door gezinnen. In onze interviews merken we een aantal aspecten op die specifiek zijn voor een gezinscontext. We zien dat de partner, de (volwassen) kinderen of familie vaak deel uitmaken van de kerngroep van het initiatief of een ander engagement opnemen, zoals het zoeken naar financiële middelen. Sommige familieleden zetten het initiatief voort nadat de trekker moest stoppen. Ook voor andere initiatieven is er vaak een impact op het gezinsleven, gezien de initiatiefnemer veel tijd investeert.

Voor initiatieven voor en door gezinnen merken we het sterke engagement op, dat nog sterker is wanneer het een behoefte of nood betreft die ervaren wordt door een gezinslid. Binnen gezinsrelaties staan solidariteit, de verzorging en opvoeding van kinderen, onvoorwaardelijke steun in tijden van nood en persoonlijke verbindingen immers centraal. Bovendien zijn gezinsrelaties niet vrijblijvend. Dat alles maakt het engagement wellicht groter wanneer gezinnen merken dat ze zich niet thuis voelen bij reguliere initiatieven die onvoldoende aansluiten bij hun specifieke leefwereld. Maar ook initiatieven die niet vertrekken van persoonlijke noden, vertrekken vaak vanuit een bewogenheid die een link heeft met de eigen gezinscontext. Ze voelen zich bijvoorbeeld aangesproken vanwege het contrast met hun eigen gezinssituatie of zijn gemotiveerd vanuit hun gezinswaarden.

Meer algemeen kunnen we stellen dat binnen de huidige maatschappelijke en beleidscontext het initiatief van gezinnen voor gezinnen wordt aangemoedigd. De vermaatschappelijking van zorg en welzijn doet zich bij uitstek voor in de domeinen die een rechtstreekse impact hebben op gezinnen. In onze inventarisatie, die weliswaar louter indicatief en niet representatief is, zien we dat het merendeel van de burgerinitiatieven voor en door gezinnen zich richten op de domeinen welzijn en gezondheid. De vermaatschappelijking gaat gepaard met de tendens waarbij het familiale netwerk rondom gezinnen verkleint en men elders op zoek gaat naar informele steun. Ten slotte sluiten burgerinitiatieven aan bij hedendaagse visies op opvoeding en ouderschap, waarbij opvoeding gezien wordt als een interactie tussen ouders, kinderen en de omgeving. Ouders worden aangemoedigd om hun eigen kracht in te zetten en te vertrekken vanuit eigen ervaringen en overtuigingen in het groeien in hun ouderschap. En er wordt ingezet op ontmoeting en het delen van ervaringen tussen ouders.

5.2 Wat zijn uitdagingen voor burgerinitiatieven?

Draagkracht en voortbestaan van een initiatief

Het enthousiasme en het engagement van de initiatiefnemer is een succesfactor, maar ook een valkuil. Burgerinitiatieven vragen een grote tijdsinvestering. Vaak investeren initiatiefnemers ook financieel in het initiatief. Dit kan een grote last op hun schouders leggen. Sommige trekkers vinden het moeilijk om hun engagement af te bakenen. Als er slechts één trekker is, is het initiatief extra kwetsbaar wanneer deze persoon geconfronteerd wordt met bijvoorbeeld persoonlijke levensgebeurtenissen. We zien dat veel initiatieven vanuit een persoonlijke nood vertrekken, maar dat kan ook een keerzijde hebben. Voor sommige initiatieven houdt de relevantie op wanneer de eigen gezinssituatie verandert. Initiatieven met één cruciale trekker of initiatiefnemer houden op wanneer het (vaak kleinschalige) project gerealiseerd is.

Ook wanneer er een bredere kerngroep is, zijn niet alle leden die aanvankelijk betrokken waren, bereid om het engagement langdurig vol te houden. Burgerinitiatieven zijn afhankelijk van de mensen die zich ervoor willen engageren. Sommige leden van een kerngroep zijn niet bereid om bijkomende verantwoordelijkheden op te nemen. Ze nemen bijvoorbeeld enkel taken op die binnen hun eigen expertise liggen. Wanneer ze een specifieke verantwoordelijkheid opnemen, maar later afhaken, kan dit zorgen voor een (tijdelijke) onstabieliteit in het initiatief.

Het delen van taken en verantwoordelijkheden met vrijwilligers is een manier om de draaglast van de trekkers en de kerngroep te verminderen. Niet alle initiatieven vinden gemakkelijk vrijwilligers. Vrijwilligers ervaren drempels zoals de tijdsinvestering, de verplaatsing,... Burgerinitiatieven proberen niet al te strikte voorwaarden op te leggen aan het engagement en hun vrijwilligers te waarderen, maar tegelijk te motiveren om taken op te nemen. Sommige organisaties zoeken naar stagiairs met bepaalde competenties of vrijwilligers uit een bepaalde doelgroep. Toch hebben niet alle burgerinitiatieven de nodige capaciteit om hiervoor voldoende ondersteuning of opvolging te bieden.

Een gebrek aan tijd kan eveneens een rol spelen in het beperken van participatie en overleg. Dit kan gevolgen hebben voor de gedragenheid van het initiatief en kan leiden tot afhaken van vrijwilligers.

Bekendmaking is belangrijk voor het voortbestaan van een initiatief. Voor andere initiatieven blijkt de vraag echter groter dan het aanbod dat ze kunnen voorzien en is bijkomende bekendmaking niet aanwezig.

Nood aan financiële middelen of materiële ondersteuning

Veel trekkers hebben zelf of via hun nabije netwerk ook financieel geïnvesteerd in het initiatief. Voor veel initiatieven zijn aanvullende, externe financiële of materiële middelen een noodzaak om verder te blijven bestaan. Hiermee kunnen ze de beperkte draagkracht of de noodzaak tot een uitbreiding van het aanbod opvangen. Initiatieven gaan hier zeer creatief mee om. Ze dienen subsidiedossier bij een fonds in, zoeken middelen via giften of sponsors, verkopen aandelen of goederen of vragen een bijdrage aan de gebruikers. Maar ook overheidsmiddelen worden aangeboord. Via regulier georganiseerde kanalen kunnen budgetten van overheidsfinanciering in initiatieven worden ingezet (bv. Subsidies van Kind&Gezin, persoonsvolgend budget,). Via provincies, steden, gemeenten en zelfs ambassades kunnen initiatieven subsidieaanvragen doen. Financiële middelen zijn echter vaak ontoereikend. Subsidiedossiers schrijven vraagt competenties en tijd. Bovendien zijn de middelen meestal tijdelijk en moet men nadien op zoek naar andere oplossingen. Het zoeken van middelen via andere wegen vraagt een evenwichtsoefening van initiatieven naar tijdsinvestering.

Bereiken van een diversiteit aan gezinnen

In tegenstelling tot onze literatuurstudie, vonden we in ons onderzoek een diversiteit in opleidings-, socio-economische en etnisch-culturele achtergrond bij de initiatiefnemers. Over de verschillende initiatieven heen zien we dat zij een diversiteit aan gezinnen bereiken. Dat betekent niet dat alle initiatieven een diverse doelgroep bereiken. Sommige initiatieven kiezen er uitdrukkelijk voor om zich vanuit hun visie en missie tot één doelgroep te richten, terwijl andere initiatieven inspanningen doen om te verbreden en diverse doelgroepen te bereiken.

De keuze om zich tot één doelgroep te richten kan ingegeven zijn door de nood die zich binnen deze specifieke doelgroep stelt of erg eigen zijn aan de werking van het initiatief. Het kan ook te maken hebben dat men gemakkelijker leden van de eigen sociale groep of 'gelijkgezinden' bereikt. Dit hangt samen met de bekendmakingsstrategie. Bekendmaking gebeurt immers vaak informeel (face-to-face of via sociale media) via familie, vrienden, burens of nabije netwerken.

Voor initiatieven die een diverse doelgroep willen bereiken, kan dit element een uitdaging vormen. Initiatieven benoemen verschillende doelgroepen die ze niet bereiken: personen met een fysieke of mentale beperking, gezinnen in armoede, gezinnen met migratieachtergrond, vaders, voltijds werkenden of bepaalde leeftijdscategorieën van kinderen. Verschillende drempels spelen een rol in het geen toegang vinden tot een initiatief door bepaalde doelgroepen. Het initiatief heeft bijvoorbeeld onvoldoende middelen waardoor het onhaalbaar is om meer doelgroepen te bereiken, er is een on-aangepast aanbod voor een bepaalde doelgroep, het thema is een maatschappelijk taboe of taboe voor bepaalde doelgroepen, taal vormt een drempel, de uren zijn niet afgestemd op de doelgroep ... Initiatieven die een meer diverse doelgroep willen bereiken, kunnen alvast inzetten op andere vormen van bekendmaking. Sommige initiatieven werken met doorverwijzers, met huisbezoeken of hebben de ambitie om hun werking qua tijdstippen en qua regio uit te breiden. Elk initiatief moet dit echter beoordelen binnen zijn eigen doelstellingen en mogelijkheden.

Tussen reflectie en actie

Burgerinitiatieven krijgen voortdurend te maken met een evenwichtsoefening tussen reflectie en actie. Dit uit zich reeds bij de opstart van het initiatief. Enerzijds is het een succesfactor dat ideeën tijd krijgen om te groeien en dat men inspiratie en informatie bij anderen opzoekt. Anderzijds kan een doorgedreven reflectie de opstart vertragen of de focus leggen op mogelijke problemen, eerder dan op de kansen.

Bij de verdere ontwikkeling van een initiatief zoeken initiatieven naar manieren om het reflectief proces in stand te houden. Regelmatig stilstaan bij het 'waarom, wat en hoe' kan opnieuw richting geven. Voor sommige initiatieven is dit een vorm van kwaliteitsbewaking. Voor de meeste burgerinitiatieven blijken doorgedreven overlegstructuren echter niet te werken. Ze willen vooral hun visie in de praktijk brengen in plaats van te vergaderen.

We merken ook doorheen de actie een zekere aandacht voor kwaliteitsbewaking bij burgerinitiatieven. Dit doen ze bijvoorbeeld door vorming aan te bieden aan vrijwilligers, vrijwilligers in te zetten volgens hun capaciteiten, ...

Relatie met de (lokale) overheid

De relatie met de lokale overheid is zowel afhankelijk van het lokale bestuur in die regio als van het initiatief. Sommige initiatieven missen bekendheid of sluiten niet aan bij de visie van het huidige lokale bestuur. In dat geval loopt de relatie stroef en voelen sommigen in hun contacten een zeker wantrouwen. Ze ervaren een gebrek aan erkenning en vinden dat dit in contrast staat met de betekenis en de meerwaarde van het initiatief voor de buurt. Andere lokale overheden zien wel de waarde van het initiatief, maar ook dan merken we een valkuil: ze kunnen het initiatief inzetten als functioneel voor het eigen beleid. Dit kan wrevel oproepen bij de initiatieven. Initiatieven kunnen het gevoel krijgen dat hun creativiteit wordt ingeperkt, omdat er een vorm van hiërarchie aanwezig is in de relatie.

Een aantal knelpunten hangt samen met werkingsprincipes van de lokale overheid die haaks staan op de werkingsprincipes van burgerinitiatieven. Zo is er veel bureaucratie bij de lokale overheid, terwijl de initiatiefnemers snel vooruit willen. Sommige initiatieven worden gedemotiveerd door het praktische en administratieve werk dat gepaard gaat met het vragen van bepaalde vormen van ondersteuning. Burgerinitiatieven zijn soms bang voor vergaderlast als een lokale overheid betrokken zou zijn. De lokale overheid beperkt zich tot de eigen gemeente, wat een belemmering is voor initiatieven die bovenlokaal werken. Ook is de lokale overheid gebonden aan de politiek. De lokale overheid kan vrezen voor politieke consequenties, bijvoorbeeld omdat andere burgers het initiatief niet ondersteunen. Bovendien wijzigt het bestuur na elke legislatuur, wat maakt dat continuïteit niet gegarandeerd is.

De knelpunten beperken zich niet tot de lokale overheid. Ook in de relatie met de federale en de Vlaamse overheid ervaren burgerinitiatieven belemmeringen vanwege de complexiteit van de regelgeving. Bovendien leggen overheden randvoorwaarden op wanneer ze een initiatief ondersteunen en vertrekken vanuit andere kaders, een andere taal.

5.3 Welke kansen zijn er voor burgerinitiatieven?

Het aangaan van samenwerkingsverbanden

In de eerste plaats worden burgerinitiatieven vormgegeven door een sterke samenwerking met medeburgers. Ze kunnen eveneens leren uit contacten met andere gelijkaardige initiatieven. Sommige initiatieven vinden het belangrijk om zich in te bedden in een sterk netwerk van professionele en overheidsactoren. Professionals of organisaties kunnen een doorverwijzersrol opnemen naar het burgerinitiatief, of kunnen meer zichtbaarheid geven aan een initiatief en de stem in het maatschappelijk debat luider doen klinken.

Welke rol kunnen ondersteunende organisaties opnemen?

Al dan niet formaliseren is voor veel initiatieven een vraag. Sommige structuren gaan gepaard met statutaire, administratieve of boekhoudkundige verplichtingen. Ondersteunende organisaties (zie bijlage 7.8 voor een overzicht van ondersteunende organisaties) kunnen initiatieven informeren over de keuze voor een bepaalde structuur en formalisering. Verschillende aspecten worden afgewogen: aansprakelijkheid, verzekeringen, de mate van administratie, aantal betrokkenen om de structuur te dragen, mogelijkheid tot het aantrekken van subsidies, het uitreiken van fiscale attesten, ...

Ondersteunende organisaties kunnen bijdragen aan de bekendmaking van een initiatief. Ze kunnen helpen met het creëren van een draagvlak en het netwerk uitbreiden. Ze hebben vaak een beter zicht op structuren en kunnen contacten met de overheid faciliteren. Ze kunnen een intermediaire rol opnemen tussen het burgerinitiatief en het beleid en kunnen door hun inzet van expertise en netwerk de slaagkans op verduurzaming vergroten.

Lokale inbedding

We zien een tendens dat het beleid steeds verder decentraliseert naar het lokale, buurtgerichte of gebiedsgerichte. Binnen gezinsbeleid zien we bijvoorbeeld een verschuiving van het regionale naar het lokale niveau wat betreft de lokale regie van de kinderopvang of de Huizen van het Kind die vorm krijgen naargelang de lokale behoeften van de gezinnen. Ook onderzoekt de Vlaamse overheid hoe buurtgerichte netwerken de diensten en voorzieningen voor kinderen en gezinnen kunnen bundelen in het kader van een rechtenbenadering.

Burgerinitiatieven bieden vaak nieuwe, creatieve of andere oplossingen voor de noden en verwachtingen van gezinnen en zijn daarmee erg complementair op deze lokale netwerken.

Lokaal zien we een tendens dat steeds meer lokale besturen inzetten op burgerparticipatie en burgerinitiatief. Ze betrekken burgers bij het vormgeven van beleidsplannen en –acties. Sommige burgerinitiatieven voelen dan ook een uitdrukkelijke erkenning en waardering vanuit het lokale bestuur. Die waardering kan zich uiten in een open, positieve houding. Daarnaast wordt de praktische en concrete ondersteuning gewaardeerd. Zo voelen initiatieven zich erkend wanneer een lokale overheid aan bekendmaking doet, bijvoorbeeld door het drukken van flyers of informatie opnemen in het gemeenteblad of op de website. Andere initiatieven waarderen dan weer de materiële steun van de overheid, zoals een lokaal dat ter beschikking wordt gesteld of ander materiaal dat gebruikt mag worden. Diensten van een lokaal bestuur kunnen initiatieven informeren, wegwijs maken of adviseren over complexere materies, zoals het opzetten van een formele structuur. Ze kunnen de burgerinitiatieven kaderen binnen bredere netwerken, zoals andere diensten of organisaties binnen de gemeente. Verschillende lokale overheden zetten actief in op kleinere subsidies voor eenmalige activiteiten of subsidies die tot een meer langdurige subsidiëring kunnen leiden. Een subsidie kan de groei van een initiatief mogelijk maken. Het helpt wanneer burgerinitiatieven over een duidelijk aanspreekpunt beschikken. Sommige lokale overheden bieden ruimte voor grijze zones en experiment en gaan mee met de initiatieven op zoek naar creatieve oplossingen of gaan soepel om met bestaande reglementering.

5.4 Hoe verhouden burgerinitiatieven zich tot informele netwerken, traditioneel vrijwilligerswerk en reguliere dienstverlening?

Ten aanzien van informele netwerken

Volgens de Strategische Adviesraad voor het Vlaamse Welzijns-, Gezondheids- en Gezinsbeleid (SAR WGG, 2017) is sociale cohesie in de samenleving een noodzakelijke voorwaarde voor de vermaatschappelijking van zorg en ondersteuning. Om effectief werk te maken van vermaatschappelijking is het nodig om nog sterker in te zetten op de ondersteuning van de informele netwerken rond mensen.

Met informele netwerken wordt verwezen naar gezinnen, familie, vrienden of kennissen, mantelzorg, lotgenoten of vrijwilligers. De vrijwillige inzet door familieleden, burens of vrienden wordt daarbij niet beschouwd als vrijwilligerswerk. Burgerinitiatieven zijn eveneens een vorm van informeel netwerk. Hoewel gezin en familie vaak betrokken zijn (zie supra), gaan ze verder dan het niveau van het gezin of familie. Ze zijn een aanvulling op de ondersteuning vanuit de nabije netwerk. In ons onderzoek zien we dat sommige initiatieven zijn ontstaan vanuit een familiale kring en worden verbreed naar de lokale samenleving.

Ten aanzien van vrijwilligerswerk

Burgerinitiatieven zijn geen volledig nieuw fenomeen. Een heel aantal organisaties uit het maatschappelijke middenveld ontstonden uit een initiatief van burgers of vrijwilligers. Een verschil is wel dat dit middenveld al meer geformaliseerd, gestructureerd en in veel gevallen ook gesubsidieerd is. Terwijl een trekker van een burgerinitiatief nog bezig is met het vormgeven van een initiatief van a tot z, heeft een vrijwilliger in een vrijwilligersorganisatie doorgaans een meer afgebakende en minder verantwoordelijke taak. Dat neemt niet weg dat burgerinitiatieven ook met vrijwilligers werken die eerder afgebakende taken opnemen.

We zien bij burgerinitiatieven doorgaans dat vrijwilligers verschillende taken en verantwoordelijkheden en verschillende vormen van engagement kunnen opnemen. Ze kunnen erg flexibel met het vrijwilligersengagement omgaan. Ook spelen ze in op de talenten, kennis en ervaring van de vrijwilligers en is er ruimte voor creativiteit en innovatie.

De trekker of de kerngroep zijn erg nabij en inspraak van vrijwilligers is voor de meeste initiatieven vanzelfsprekend. Ze werken samen aan een gedeelde visie. De trekkers kunnen doorgaans erg bevlogen de meerwaarde van het initiatief kaderen, waardoor vrijwilligers zich aangetrokken voelen tot een engagement. Toch kan er een spanningsveld optreden tussen de erg geëngageerde trekkers die veel verwachten en vrijwilligers die deze verwachtingen niet kunnen inlossen. Het lijkt meer passend om te spreken over burgers die een bepaald engagement willen opnemen of hun tijd willen delen met het initiatief dan over de term 'vrijwilligers'. Verenigingen in het 'traditionele' vrijwilligerswerk krijgen met gelijkaardige uitdagingen te maken, maar doorgaans zijn burgerinitiatieven dynamischer om hiermee om te gaan.

Ten aanzien van reguliere hulpverlening

Burgerinitiatieven zijn vaak complementair aan reguliere hulpverlening omdat ze inspelen op bepaalde noden en behoeften van burgers, die (nog) niet door het reguliere aanbod worden ingevuld. Ze kunnen ook veel sneller op noden en behoeften inspelen en organiseren dan reguliere initiatieven. Ze hoeven zich immers niet aan bepaalde kaders te houden en kunnen experimenteren en buiten de lijntjes te kleuren. Hierdoor behouden ze een zekere dynamiek en blijven ze oog hebben voor hun doelgroep. Ze staan dicht bij de doelgroep en bouwen een relatie uit die meer gebouwd is op wederkerigheid dan op een eenrichtingsverkeer van vraag en aanbod. De passie en het engagement van de trekkers en de kerngroep maakt dat ze doorgaans een andere vorm van beschikbaarheid voor en meer informele contacten met de doelgroep hebben. Dit engagement wordt ook gefaciliteerd door de beperkte procedures waarmee burgerinitiatieven te maken krijgen.

Anderzijds zijn reguliere organisaties en diensten gebonden aan deontologische en wettelijke kaders, en daarbij horende (kwaliteits)voorwaarden, die moeten worden nageleefd om structurele subsidies te verwerven. Dit kadert binnen een overheid die sociale grondrechten moet waarborgen. Terwijl burgerinitiatieven kunnen vertrekken vanuit één bepaalde nood, doelstelling of doelgroep, zijn reguliere diensten verplicht om hun aanbod breder beschikbaar en toegankelijk te maken. Burgerinitiatieven hebben geen verplichtingen qua bereik, opleidingsvereisten, aanpak, beroepsgeheim, ... Dit kan echter maken dat burgerinitiatieven weinig erkenning ervaren voor het werk dat ze doen en dat samenwerking met reguliere diensten moeilijk loopt.

5.5 Hoe kan de overheid burgerinitiatieven ondersteunen of stimuleren?

De overheid schept reeds een bepaald klimaat dat het ontstaan van burgerinitiatieven stimuleert. De Vlaamse overheid werkt het beleid rond vermaatschappelijking van de zorg verder uit en heeft aandacht voor de ondersteuning van burgerinitiatieven via bijvoorbeeld de oprichting van het platform BurgersAanzet. We zien een uitdrukkelijke inzet op het krachtgericht en netwerkversterkend werken. De overheid werkt een gecoördineerd vrijwilligersbeleid uit. Daarnaast werkt de Vlaamse overheid een beleid uit dat bevoegdheden decentraliseert naar het lokaal bestuur. Lokale besturen krijgen de opdracht om preventieve gezinsondersteuning én vrijwillige en informele zorg te ondersteunen of zelf te organiseren. De decentralisering gaat verder richting de inzet op buurtgerichte netwerken voor kinderen en gezinnen of zorgzame buurten. Ruime kaders geven de kans om sterk in te zetten op de lokale noden en behoeften. Sommige burgerinitiatieven kunnen reeds gebruik maken van deze ruimte tot experiment en lokale invulling. Lokaal zetten steeds meer gemeenten in op burgerparticipatie en burgerinitiatieven.

Overheden kunnen diverse rollen aannemen die al dan niet bevorderlijk zijn voor het ontstaan en voortbestaan van initiatieven. Een sterk regelgevende en controlerende overheid wordt als belemmerend ervaren. Hoewel burgerinitiatieven erkennen dat bepaalde kaders noodzakelijk zijn, zijn ze vnl. vragende partij voor het soepel omgaan met regelgeving en voor eenvoudige procedures.

Een overheid die in dialoog gaat over regelgeving die niet is aangepast aan de realiteit van burgerinitiatieven en mee zoekt naar oplossingen, wordt erg geapprecieerd. Wanneer de overheid vermaatschappelijking wil nastreven, is er bovendien ruimte nodig voor experiment, waarin het mogelijk is om fouten te maken, daaruit te leren en te innoveren.

Daarnaast kan een overheid een regierol opnemen en daarbij uitdrukkelijk inzetten op partnerschappen. Bijvoorbeeld bij het vormgeven van Huizen van het Kind is het een kans om partnerschappen met burgerinitiatieven aan te gaan. Het risico voor een regisserende overheid is echter dat ze gaat overnemen of sturen. Burgerinitiatieven kan dit het gevoel geven dat ze binnen een bepaald kader worden gedwongen.

Verder kunnen overheden een stimulerende rol opnemen. Ze kunnen actief het oprichten van burgerinitiatieven stimuleren door burgers met ideeën samen te brengen, in plaats van een afwachterende houding aan te nemen waarbij burgerinitiatieven zich aandienen. Wij zien op basis van ons onderzoek de meeste ondersteuning voor een faciliterende houding van de overheid. Dat is een overheid die initiatieven bottom-up laat groeien en hiervoor erkenning geeft. Een overheid die volledig loslaat, geniet immers niet de voorkeur van initiatieven. Ze ervaren dan wel een vrijheid, maar verwachten toch een grotere betrokkenheid.

Een faciliterende overheid daarentegen ondersteunt burgerinitiatieven vanuit een samenwerkingsmodel. Daarbij zijn ook ondersteunende organisaties een mogelijke partner. In een reflectietraject met praktijken in het kader van de Pedagogische Civil Society (Nys, 2015) herkennen we de aandachtspunten voor een goede samenwerking, die ook in ons onderzoek aan bod komen: elkaar vertrouwen en elkaar vertrouwen kunnen geven, een overheid die erkenning en waardering geeft voor de expertise, een afstemming in functie van de doelstellingen en de doelgroep van het initiatief en werken aan een gedeelde visie.

Dit stelt lokale besturen tegelijk ook voor uitdagingen. In interactie en dialoog gaan, experimenteruimte bieden en creatief omgaan met bestaande reglementering vraagt een hele evenwichtsoefening. Het vraagt van lokale overheden dat ze een beleid op maat gaan voeren en dus verschillende vormen van ondersteuning bieden naargelang de behoeften van verschillende initiatieven. Anderzijds zal een zeker kader noodzakelijk blijven, want bepaalde beslissingen van de lokale overheid kunnen bepalend zijn voor het voortbestaan van het initiatief. Zeker wanneer een initiatief qua visie niet volledig overeenstemt met die lokale overheid kan een spanningsveld optreden. Om willekeur te vermijden kunnen bepaalde criteria voor het toekennen van ondersteuning nuttig zijn, waardoor initiatieven die hun duurzaamheid en meerwaarde al hebben bewezen niet het gevoel krijgen dat ze geen vertrouwen en erkenning krijgen.

Ten slotte merken we dat burgerinitiatieven vragende partij zijn voor een lokaal aanspreekpunt. Dergelijk aanspreekpunt kan continuïteit bieden en is minder afhankelijk van de lokale politieke dynamiek. Het kan initiatieven wegwijs maken in de complexiteit van regelgeving. We zien hier een mogelijke synergie met het actieplan gecoördineerd vrijwilligersbeleid, waarbij de Vlaamse overheid de oprichting van een digitaal vrijwilligers- of verenigingenloket onderzoekt. Het moet lokale verenigingen wegwijs maken in administratieve procedures die nodig zijn om van bepaalde diensten gebruik te kunnen maken (zoals formaliteiten i.v.m. de vzw-wetgeving, promotie van activiteiten via databanken, fiscale administratie, verzekeringen, ...). Dit lijkt ons een zinvol initiatief dat tegemoet kan komen aan heel wat knelpunten waarmee burgerinitiatieven te maken krijgen. Toch gaat het volgens ons niet ver genoeg: naast een aanspreekpunt voor financiële en materiële ondersteuning, en voor administratieve formaliteiten, zijn initiatieven vragende partij voor een aanspreekpunt dat netwerken en ontmoeting (met burgers onderling, met andere verenigingen, ...) kan faciliteren, dat in dialoog kan gaan met initiatieven, kan inspelen op hun noden en actief mee kan zoeken naar creatieve oplossingen. Dit vereist een fysiek aanspreekpunt, bijvoorbeeld een ambtenaar, die ook de erkenning en appreciatie kan tonen waar burgerinitiatieven naar op zoek zijn.

6 Bibliografie

- Arnoldus, M. (2015). Civic crowdfunding is het wilde westen voor burgerinitiatieven. *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.socialevraagstukken.nl/civic-crowdfunding-is-het-wilde-westen-voor-burgerinitiatieven
- Bergen, N. (2016). *Zoek de gelijkenissen. Hoe krijgen we etnisch-culturele burgerinitiatieven op een netwerkinitiatief?* (Bachelor).
- Blom, B. & Morén, S. (2010). Explaining Social Work Practice – The CAIMeR Theory. *Journal of Social Work*, 10, pp. 98-117.
- Bogaerts, S. (2007). *Gezinnen uitgedaagd: Thema's uit de gezinssociologie*. Garant; Antwerpen/Apel-doon.
- Bosseler, P., Van den Broele, E., & Lambrecht, P. (2018). *Nieuw Wetboek Vennootschappen: ontdek onze brochure*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <https://notabene-magazine.be/2018/11/27/nieuw-wetboek-van-vennootschappen-ontdek-onze-brochure/>
- Brans, M., Maesschalck, J. & Gelders, D. (2013). *Eindrapport "Burgerparticipatie"*: KU Leuven.
- Bronneman-Helmers, R., & Zeijl, E. (2008). Burgerschapsvorming in het onderwijs. In P. Schnabel, R. Bijl & J. de Hart (Eds.), *Betrekkelijke betrokkenheid* (pp. 173-205). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Brouwers, V., & Peeters, L. (2018). *De nieuwe vzw, waar kunnen we ons aan verwachten? Hervorming van het verenigingsrecht in de maak*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <https://www.peeters-law.be/Nl/news/De-nieuwe-vzw-waar-kunnen-we-ons-aan-verwachten/992>
- CSI Flanders (2016, Juni 21). *Middenveldinnovatie*. Opgehaald van <https://www.middenveldinnovatie.be/leerplatform/floor-yours-1-download-presentaties>
- de Haan, E., Haartsen, T., Meier, S. & Strijker, D. (2017). Understanding the success of rural citizens' initiatives: Perspectives of founders. *Journal of Rural Studies*. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.11.001>
- de Haan, E., Meier, S., Haartsen, T. & Strijker, D. (2018). Defining 'Success' of 'Local Citizens' Initiatives in Maintaining Public Services in Rural Areas: A professional's Perspective. *Sociologia Ruralis*, 58(2), 312-327.
- De Rynck, F. (2014). De geest van Elinor. [Essay]. *Lokaal*, pp. 23-31.
- De Rynck, F. (2016). *Lokale netwerken: wetenschap en het veld in dialoog*. [presentatie]. Gent: UGent/N-LAB.
- De Rynck, F., Depauw, E. & Pauly, R. (2017). De commons: zelfregulerend of afhankelijk? Een analyse van arrangementen. *Oikos*, 88(1), pp. 20-34.
- De Rynck, F. & Dezeure K. (2009). *Burgerparticipatie in Vlaamse Steden: Naar een innoverend participatiebeleid*. [Het verslag van de commissie Keulen – Rapport van de Werkgroep Participatie – Samenvatting]. Brussel: Vlaamse Overheid/Agentschap Binnenlands Bestuur.
- De verenigde verenigingen. (2017). *VAN VZW TOT VZW: DE VERENIGING ZONDER WINSTUITKERING. De hervorming van het vennootschaps- en verenigingsrecht – een stand van zaken*. Opgehaald van http://www.deverenigdeverenigingen.be/images/Van_vzw_tot_vzw_-_de_vereniging_zonder_winstuitkering.pdf
- De Visscher, S., De Brauwere, G., Dehaene, J. (2016). *Een burgerinitiatief?! Van participatie over co-productie naar mede-eigenaarschap*. [Cahier]. Gent: Hogent.

- De Walsche, A. (2015). Radicalisering als opbouwend en opbeurend verhaal. [Recensie]. *MO*winter* pp. 94-95.
- Denters, S.A.H., Tonkens, E.H., Verhoeven, I., Bakker, J.H.M. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform 31.
- Deprez, W. & van Hylckama E. (2016). Buurtijd of een β per uur. *Oikos*, 77(2), pp. 78-84.
- Dezeure, K., De Rynck, F., Steyvers, K. & Reynaert, H. (2008). *Factoren die burgerparticipatie in steden beïnvloeden: Internationaal vergelijkende literatuurstudie naar lokale participatie*. [paper]. Gent: Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen/Steunpunt Beleidsrelevant Onderzoek.
- Dreijerink, L., Kruize, H., & van Kamp, I. (2009). *Burgerparticipatie in beleidsvorming. Resultaten van een verkennende literatuurreview*. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- Eikenaar, J. (2015). *Verslagboek Powercare*. Brussel: Kenniscentrum WWZ.
- Emmery, K., & Luyten, D. (2018). *Partners in tijden van ouderschap : ouders en relaties in gezinnen vandaag*. Antwerpen: Garant.
- Flink, I., Kreuger, F., de Haan, S., Burdorf, A. & Burema, G. (2014). Succesfactoren en belemmerende factoren bij burgerinitiatieven op het gebied van sporten en bewegen in lage SES wijken. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 92(1), pp. 11-14.
- Geldof, D. (2013). *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*. Antwerpen: Acco.
- Gijssels, C. & De Coninck, A. (2011). *Werknemersvrijwilligerswerk in Vlaanderen. Een exploratief onderzoek*. Leuven: HIVA – KU LEUVEN.
- Gijssels, C. & Wouters, T. (2013). *Haalbaarheidsstudie 'Coöperatieve kinderopvang voor leerwerknemers te Mechelen'. Deel 1: Omgevingsanalyse*. Leuven: HIVA – KU LEUVEN.
- Giorgi, A. & Giorgi, B. (2003). Phenomenology. In J.A. Smith (ed.), *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. London: Sage.
- Groenendaal, J. (2013). *Succesfactoren van Burgerinitiatieven. Een kwalitatieve studie naar de bruikbaarheid van de sociale netwerktheorie als analytisch perspectief*. Universiteit Utrecht, USBO.
- Henst, C.M.D. (2014). *De participatiesamenleving in ontwikkeling. Een zoektocht naar de rol van de lokale overheid bij burgerinitiatieven*. (Master), Tilburg University.
- Hoff, S. & van Echtelt, P. (2008). Erbij of erbuiten: een typologie van werklozen. In P. Schnabel, R. Bijl & J. de Hart (Eds.), *Betrekkelijke betrokkenheid* (pp. 263-276). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Holemans, D., Van de Velde K., De Moor, T. & Kint, C. (2018). *Wanneer burgers samen het heft in handen nemen: burgercollectieven opgericht in 2015 en 2016 van naderbij bekeken*. Een studie in opdracht van de Koning Boudewijnstichting en uitgevoerd door Oikos Denktank in samenwerking met prof. T. De Moor (Universiteit Utrecht). Brussel, november 2018.
- Hoogenboom, M. (2012). Kunnen burgerinitiatieven wel zonder de overheid? *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.socialevraagstukken.nl/kunnen-burgerinitiatieven-wel-zonder-de-overheid
- Hooghe, M., Grommen, R., & Van Crombrugge, H. (2005). *Waanzin van het gezin: duurzame relaties en opvoeden in de 21ste eeuw*. Tiel: Lannoo.
- Hurenkamp, M. (2009). Organize liberal, think conservative: citizenship in light communities. In J.W. Duyvendak, F. Heemskerk & M. Van Niekerk (Eds.). *City in sight: Dutch dealings with urban change*. (hoofdstuk 7, pp. 141-158). Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Hurenkamp, M., Tonkens E. & Duyvendak J.W. (2006). *Wat burgers bezielt. Een studie naar burgerinitiatieven*. Den Haag: Nicis
- Hustinx, L., Marée, M., De Keyser, L. & Xhaufclair, V. (2015). *Het vrijwilligerswerk in België. Kerncijfers*: Koning Boudewijnstichting.
- Igalla, M. & van Meerkerk, I. (2015). De duurzaamheid van burgerinitiatieven. Een empirische verkenning. *Bestuurswetenschappen*, 69(3), pp. 25-53.
- Igalla, M. & van Meerkerk, I. (2017). Burgerinitiatieven hebben baat bij professionalisering. *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.socialevraagstukken.nl/burgerinitiatieven-hebben-baat-bij-professionalisering
- Kalk, E. & De Rynck, F. (2003). Burgerbetrokkenheid en bewonersparticipatie in de Vlaamse steden. In L. Schets (Red.). *Vorstudies: De eeuw van de stad: Over stadsrepublieken en rastersteden*. (pp. 453-479). Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/Administratie Binnenlandse Aangelegenheden/Project Stedenbeleid.
- Kenniscentrum WWZ. (2017). *Flexivol*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <http://www.kenniscentrumwwz.be/tool/flexivol>
- Kenniscentrum WWZ. (2018). *De 7 B's van toegankelijkheid*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van http://www.kenniscentrumwwz.be/sites/default/files/bijlagen/Inspiria1_bijlage1_20180126_7Bs_o.pdf
- Kilic, M. (2008), *Derde generatie burgerparticipatie. Hoe doe je dat?* Amersfoort: Twynstra Gudde.
- Kostet, I. (2018). Moslimouders met een gehandicapt kind: Ondersteuning houdt rekening met cultuur en geloof. *Sociaal.Net*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.sociaal.net/verhaal/moslimouders-met-een-gehandicapt-kind
- Levine, C. (1990). AIDS and changing concepts of family. *Milbank Quarterly*, 68(Suppl 1), 33-58.
- Lexalert. (2018a). *Nieuw vennootschapswetboek 2018 - bestuurdersaansprakelijkheid*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <http://www.lexalert.be/nl/article/nieuw-vennootschapswetboek-2018-bestuurdersaansprakelijkheid>
- Lexalert. (2018b). *Nieuw Vennootschapswetboek 2018 - Een doorgedreven vereenvoudiging*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <http://www.lexalert.be/nl/article/vennootschapswetboek-2018-krachtlijnen>
- Like, A., & Peeters, L. (2018). *De coöperatieve vennootschap, een terugkeer naar de bron*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <https://www.peeters-law.be/Nl/news/De-cooperatieve-vennootschap-een-terugkeer-naar-de-bron/1044>
- Luyten, D. (2016). *Bemoeien met gezinnen: inleiding tot het gezinsbeleid in Vlaanderen*. Antwerpen: Garant Uitgevers.
- Luyten, D., Emmery, K., & Mechels, E. (2016). *Zoals het klokje thuis tikt : samenhuizen van volwassen kinderen met hun ouders*. Antwerpen: Garant.
- Luyten, D., Emmery, K., Pasteels, I., & Geldof, D. (2015). *De sleutel past niet meer op elke deur : dynamische gezinnen en flexibel wonen*. Antwerpen: Garant.
- Luyten, D., Emmery, K., Rondelez, P. (2014). *Mozaïek en dynamiek van het lokaal gezinsbeleid in Vlaanderen. Successen, spanningsvelden en knelpunten*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Luyten, D., Van Crombrugge, H., & Emmery, K. (2017). *Het gezin in Vlaanderen 2.0 : over het eigene van gezinnen en gezinsbeleid*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Martyn, G., Devloo, R. & Jorens, Y. (2018). *Kennismaking met recht en rechtspraak*. Brugge: die Keure.

- Max, F. & Mertens, M. (2018). *Socius Magazine*, pp.1-27.
- Nys, K. (2013). *Grondplan: Ervaringsgericht opvoedingsondersteunend groepswerk*. [Praktijkbeschrijvingskring]. Brussel: Expoo.
- Nys, K. (2015). *Samen werken aan een krachtige Pedagogische Civil Society: Inzichten en reflecties vanuit het werkveld*. [Eindrapport in opdracht van Expoo]. Schaarbeek: Odisee/Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.
- Noy, F. & Holemans, D. (2016). Burgercollectieven in kaart gebracht. *Oikos*, 78(3), pp. 69-80.
- Oprit W. (2013). *Het puzzelstuk: coöperatieve kinderopvang voor kansgroepen in functie van activering op de arbeidsmarkt: blauwdruk opgemaakt in het kader van de haalbaarheidsstudie coöperatieve kinderopvang*.
- Oude Vrielink, M. & Verhoeven, I. (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overhead. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), pp. 377-387.
- Plovie, E. (2015) *Demos: Democratisch gehalte van burgerinitiatieven*. [presentatie]. Diepenbeek: UCLL.
- Plovie, E. (2018). De overheid worstelt met de stem van kritische burgers: Onderzoek brengt burgerinitiatief in kaart. *Sociaal.Net*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.sociaal.net/achtergrond/burgerinitiatief-in-kaart
- Practicali seminars. (2019). *Het nieuw Belgisch vennootschapsrecht: gestemd!* Geraadpleegd op 4 maart 2019, van <https://www.practicali.be/blog/nieuw-vennootschapsrecht-voorproefje/>
- Renglé, H. & Vermeersch, K. (2018). *De koepel-vzw en haar lokale afdelingen...een LAT-relatie? Juridische en financiële autonomie of verbondenheid?*: De Federatie.
- Robbins, S. (2008). Organisatiestructuur en -ontwerp. In *Management* (pp. 218-241). Pearson Education NL.
- Roets, G., Vandekinderen, C. & De Stercke, N. (2018). Het mensbeeld achter vermaatschappelijking is fictie: Terreinwerkers zijn kritisch voor beleid. *Sociaal.Net*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.sociaal.net/achtergrond/het-mensbeeld-achter-vermaatschappelijking-is-fictie
- Rogiers, F. (20 september 2018). Participatieve democratie: de burger is wakker: we dichten de kloof zelf wel. *De Standaard*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.standaard.be/cnt/dmf20180927_03789293
- Rommel, J. (2009). *Seminarie 'Overheidsmanagement'*. [presentatie]. Leuven: KULeuven.
- Schrooten, M., Thys, R. & Debruyne, P. (2019). *Sociaal schaduwwerk. Over informele spelers in het welzijnslandschap*. Brussel: Politeia.
- Stad Gent. (2018). *Evaluatie van het Gentse Burgerbudget*.
- Strategische adviesraad voor het Vlaamse Welzijns-, Gezondheids- en Gezinsbeleid (2017). Startnota transitieprioriteit Zorg en samenleven in 2050.
- Thys, R. (2018). Vermaatschappelijking staat haaks op Brusselse realiteit: Bewoners missen krachtige netwerken. *Sociaal.Net*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.sociaal.net/achtergrond/vermaatschappelijking-staat-haaks-op-brusselse-realiteit
- Tonkens, E., Trappenburg, M., Hurenkamp, M. & Schmidt, J. (2015). *Montessori democratie. Spanningen tussen burgerparticipatie en de lokale politiek*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Urban Inspiration. (2015). *Wie maken een burgerproject: Wie kunnen zich deelname aan een burgerinitiatief permitteren*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.urbaninspiration.nl/wie-maken-een-burgerproject

- Urban Inspiration. (2016). *Burgerinitiatieven behoeven een gelegitimeerde basis: Over hoe burgerinitiatieven, tussen overheid en markt, hun legitimiteit kunnen verwerven*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via <https://urbaninspiration.nl/burgerinitiatieven-behoeven-een-gelegitimeerde-basis/>
- Van Audenhove, C. & Declercq, A. (2016). Burgers in de buurt. In *Zorg in de buurt*. [Technische nota]. (hoofdstuk 3, pp. 33-38). Leuven: Vlaamse Overheid.
- Van Borm, H., Vermeulen, K., Massart, M., Vande Sompele, J. & Baert, S. (2018). *Wat organisaties moeten weten over hun vrijwilligers*. [Onderzoeksrapport]. Gent: Universiteit Gent
- Van Daele, E. (2016). Hefboom 3: Burgerinitiatieven versterken. In L. Windey et. al. *Versterken: Maatschappelijk innoveren vanuit sociaal-cultureel perspectief*. (hoofdstuk 3 pp. 55-67). Brussel: Socius.
- Van Daele, E. (2017). Een middenveld dat burgerinitiatieven ondersteunt. *TerZake Magazine*, 2.
- van de Wijdeven, T. (2012). *Doe-democratie, over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon.
- van de Wijdeven, T., De Graaf, L., Hendriks, F. (2013). *Actief burgerschap: Lijnen in de literatuur*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- van der Sluis, M., & van der Land, M. (2009). *Inspelen op initiatief. Actieve burgers en sociale professionals in de buurt*. Delft: Movisie.
- van der Veen, E. & Wansick, W. (2016). *De burger de baas*. Houten: Springer Healthcare.
- van Houwelingen, P., Boele, A., & Dekker, P. (2014). Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Van Roy, W. & Schoupe, L. (2014). Wakker worden in een nieuw participatielandschap. *Oikos*, 71(4), pp. 29-32.
- van Steden, R., Boelens, M. & Drenth, A. (2018). *Burgerinitiatieven om criminaliteit en overlast tegen te gaan: Een inventarisatie van en reflectie op projecten binnen Turkse en Marokkaanse gemeenschappen*. Den Haag: Stichting Maatschappij en Veiligheid.
- Vandemoortele, I. (2015). *Een prototype Handelingsmodel voor Publieke Innovatie door Complementaire Cocreatieve Acties. Sociaalecologische veerkracht vergroten via sociale innovatie en aandacht voor kwetsbaarheid*: Flora vzw.
- Vandersmissen, T. (2013). *De voor- en nadelen van de feitelijke vereniging en de VZW*. [nieuwsbrief] Brussel: Monard Law.
- Vandeuren, J. (2018). Minister pareert kritiek: 'Vermaatschappelijking is een werkwoord'. *Sociaal.Net*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.sociaal.net/opinie/vermaatschappelijking-is-een-werkwoord
- Vansteenkamp, A., De Voldere, I. & Berckmoes, T. (2013). Toekomstverkenning: de blik van sociaal-cultureel volwassenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025. [Eindrapport]. Brussel: IDEA Consult.
- Verheijden, M. (2017a). "Het verbaast me dat slechts enkelen vatten dat er een grote maatschappelijke verschuiving aankomt". *Bloovi*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.bloovi.be/dossier/inspiratiedag/jan-rotmans-we-leven-niet-in-een-tijdperk-van-verandering-maar-in-een-verandering-van-tijdperk
- Verheijden, M. (2017b). 9 inzichten om dit tijdperk van verandering beter te begrijpen. *Bloovi*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.bloovi.be/artikels/innoveren/2017/transitie-vereist-zelfreflectie-en-nog-8-inzichten-uit-de-transitiekunde

- Verheijden, M. (2017c). Economiefilosoof Rogier De Langhe: "De fundamenten van onze huidige maatschappij zijn weggerot we hebben een nieuwe verlichting nodig". [interview]. *Bloovi*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.bloovi.be/artikels/innoveren/2018/de-fundamenten-van-onze-huidige-maatschappij-zijn-weggerot-we-hebben-een-nieuwe-verlichting-nodig
- Verheijden, M. (2017d). Jan Rotmans: "De kern richting een transitie van de samenleving en economie ligt bij het onderwijs". [Interview]. *Bloovi*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.bloovi.be/nieuws/detail/jan-rotmans-de-kern-richting-een-transitie-van-de-samenleving-en-economie-ligt-bij-het-onderwijs
- Verhijde, M., & Bosmans, M. (2013). *Regel die burgerinitiatieven*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Verhoef, J., Ruitenburch, M., Luttmer, C., Heirweg, D. & Andric, S. (2018). *Burgerinitiatief: waar een wil is...: Onderzoek naar de rol van overheidsinstanties bij burgerinitiatieven*. [Rapport nr. 2018/020]. Den Haag: Bureau Nationale Ombudsman.
- Verhoeven, S. (2008). *Het burger-ei: perspectieven op lokale burgerparticipatie*. Brussel: Socius.
- Vermeersch, L., Van den Broucke, S., De Cuyper, P., Herbots, K., & Van Damme, J. (2016). *Beleidsparticipatie van personen van buitenlandse herkomst in Vlaanderen*: KU Leuven: HIVA onderzoeksinstituut voor arbeid en samenleving.
- Verschuere, B. (2014a) *Resultaten van een verkennende studie door Universiteit Gent & City Mine(d) vzw, in opdracht van de interlokale vereniging Kenniscentrum Vlaamse Steden vzw*. [presentatie]. Gent: UGent.
- Verschuere, B. (2014b). *Seminarie 'Democratie: Verhouding tussen overheid en private welzijnsactoren: samenwerking lokale besturen – private welzijnsactoren*. [presentatie]. Gent: UGent.
- Verschuere, B. (2015a). *Seminarie 'Democratie: Verhouding tussen overheid en private welzijnsactoren: Social Profit en Overheid*. [presentatie]. Gent: UGent.
- Verschuere, B. (2015b). *Seminarie 'De verhouding tussen burgerinitiatieven en stadsbestuurders': Co-productie: motieven en profielen*. [presentatie]. Gent: UGent.
- Vervoort, A. (2015). Burgerinitiatieven geven nieuwe wereld vorm: "We moeten op zoek naar een alternatieve sociale economie". *Veto*, p. 13.
- Walgrave, S. & Van Aelst, P. (2001). Nieuwe spelers op het middenveld: Over sociale bewegingen in de 21ste eeuw. *Oikos: politiek, milieu, cultuur*, (4), pp. 47-55.
- Justel. (1934). *Wet waarbij de private milities verboden worden*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1934072930&table_name=wet
- Windey, L. (2017). *De vier levensfasen van een afdeling*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, via www.socius.be/de-vier-levensfasen-van-een-afdeling-praktijkvoorbeelden

7 Bijlagen

7.1 Interne oproep Gezinsconferentie 2019

Gezinsconferentie 2019 zoekt: 'burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen'

Beste,

Met de steun van Kind & Gezin organiseren het Kenniscentrum Gezinswetenschappen van Odisee en de Gezinsbond in 2019 de derde Gezinsconferentie.

Er is gekozen voor het thema 'burgerinitiatieven door gezinnen voor gezinnen'. Dit betreft allerlei initiatieven die gezinnen (ouders/kinderen) centraal zetten. Professionelen kunnen hierbij betrokken zijn, maar het zijn gezinnen zélf die de belangrijkste initiatiefnemers zijn bij het ontstaan van het initiatief of bij de organisatie ervan.

Via een verkennend onderzoek willen we de verschillende soorten initiatieven in kaart brengen. Daarnaast onderzoeken we faciliterende en belemmerende factoren en de rol die de Vlaamse en lokale overheden kunnen spelen voor zulke burgerinitiatieven. Tijdens de Gezinsconferentie 2019 stellen we de resultaten voor en gaan we hierover in gesprek.

Misschien kent u dankzij uw praktijkervaring enkele initiatieven die vanuit gezinnen werden opgestart en die gezinnen centraal zetten? Graag nodigen we u uit om dit initiatief te melden door onderstaande fiche in te vullen. Ook indien u twijfelt of er daadwerkelijk sprake is van een burgerinitiatief voor en door gezinnen, kan dit voor ons interessant zijn. In het kader van dit onderzoek nemen wij mogelijk contact met u op om u verdere vragen te stellen over dit burgerinitiatief.

Dit document mag elektronisch teruggestuurd worden naar bo.fagardo@odisee.be. Voor verdere inlichtingen of suggesties mag u haar steeds contacteren via haar e-mailadres of via het telefoonnummer 02/2406846.

Alvast hartelijk dank voor uw hulp.

Vriendelijke groeten,

Onderzoeksteam Gezinsconferentie 2019

- Bo Fagardo, onderzoekster (bo.fagardo@odisee.be)
- dr. Dirk Luyten, onderzoeksleider (dirk.luyten@studiobeleid.be)
- Kathleen Emmery, coördinator kenniscentrum HIG (kathleen.emmery@odisee.be)
- dr. Elke Valgaeren, hoofd studiedienst Gezinsbond (elke.valgaeren@gezinsbond.be)

Naam burgerinitiatief	
Werkingsgebied	
Werkingsdomein	
Doelgroep	
Wat doet het burgerinitiatief?	
Naam contactpersoon	
Contactgegevens (bv. website, Facebook pagina, telefoonnummer, e-mailadres)	

7.2 Externe oproep Gezinsconferentie 2019

Gezinsconferentie 2019 zoekt: 'burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen'

Beste,

Met de steun van Kind & Gezin organiseren het Kenniscentrum Gezinswetenschappen van Odisee en de Gezinsbond in 2019 de derde Gezinsconferentie. Er is gekozen voor het thema 'burgerinitiatieven door gezinnen voor gezinnen'. Dit betreft allerlei initiatieven die gezinnen (ouders/kinderen) centraal zetten. Professionelen kunnen hierbij betrokken zijn, maar het zijn gezinnen zélf die de belangrijkste initiatiefnemers zijn bij het ontstaan van het initiatief of bij de organisatie ervan.

Via een verkennend onderzoek willen we de verschillende soorten initiatieven in kaart brengen. Daarnaast onderzoeken we faciliterende en belemmerende factoren en de rol die de Vlaamse en lokale overheden kunnen spelen voor zulke burgerinitiatieven. Tijdens de Gezinsconferentie 2019 stellen we de resultaten voor en gaan we hierover in gesprek.

Misschien bent u zelf actief of verbonden aan een initiatief dat vanuit gezinnen werd opgestart en dat gezinnen centraal zet? Graag nodigen we u uit om dit initiatief te melden door onderstaande fiche in te vullen. Ook indien u twijfelt of er daadwerkelijk sprake is van een burgerinitiatief voor en door gezinnen, kan dit voor ons interessant zijn. In het kader van dit onderzoek nemen wij mogelijk contact met u op om u verdere vragen te stellen over dit burgerinitiatief.

De gegevens die u deelt via dit formulier zullen enkel gebruikt worden in het kader van dit onderzoek en de doelstellingen zoals hierboven beschreven. Dit formulier wordt gedigitaliseerd en op een versleuteld medium bewaard. Uw gegevens worden maximaal een jaar bewaard en enkel gedeeld binnen het onderzoeksteam Gezinsconferentie 2019 (zie hieronder). U heeft steeds het recht om inzage te krijgen in de gegevens die we over u bewaren, om deze gegevens aan te passen of te laten wissen.

Dit document mag elektronisch teruggestuurd worden naar bo.fagardo@odisee.be. Voor verdere inlichtingen of suggesties mag u haar steeds contacteren via haar e-mailadres of via het telefoonnummer 02/2406846. Om uw gegevens in te kijken, aan te passen of te laten wissen, kunt u ons contacteren via bo.fagardo@odisee.be. Voor specifieke vragen i.v.m. uw privacy kan u terecht bij de functionaris voor gegevensbescherming van Odisee via privacy@odisee.be.

Alvast hartelijk dank voor uw hulp.

Vriendelijke groeten,

Onderzoeksteam Gezinsconferentie 2019

- Bo Fagardo, onderzoekster (bo.fagardo@odisee.be)
- dr. Dirk Luyten, onderzoeksleider (dirk.luyten@studiobeleid.be)
- Kathleen Emmery, coördinator kenniscentrum HIG (kathleen.emmery@odisee.be)
- dr. Elke Valgaeren, hoofd studiedienst Gezinsbond (elke.valgaeren@gezinsbond.be)

Naam burgerinitiatief	
Werkingsgebied	
Werkingsdomein	
Doelgroep	
Wat doet het burgerinitiatief?	
Naam contactpersoon	
Contactgegevens (bv. website, Facebook pagina, telefoonnummer, e-mailadres)	

Door dit document te mailen gaat u akkoord met de verzameling en de verwerking van de gegevens zoals hierboven beschreven.

7.3 Inventaris burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen

7.3.1 Categorie (financiële) middelen

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
Buggytheek	Gent	Buggy ontlenen	Idee van moeder + uitgevoerd m.b.v. stad Gent
Spelothek de Harlekijn	Gent	Spelothek en ontmoetingsruimte voor gezinnen creëren	Idee van een man die het als project indiende bij burgerbudget Gent (2016-2018)
Migratieachtergrond			
Steun voor Pacha	Beveren	In samenwerking met school een 'event' georganiseerd om geld te verzamelen voor voeding en kleding voor Pacha's gezin.	Initiatief van 2 moeders die in de krant lazen over situatie van Afghaanse vluchteling die in België woont gescheiden van zijn gezin.
Werkgroep Vluchtelingen Wetteren	Wetteren	Hulp aan vluchtelingen + materiële hulp en begeleiding voor vluchtelinggezinnen in armoede	Initiatief van vrijwilligers (1980) + werkt nu samen met andere diensten en verenigingen
Mensen in Nood	Geel	Hulp aan 100 gezinnen + brood en tweedehandskleding aan armen en vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers ontstond na gespreksavond in parochie, waarbij mensen wilden werken rond de armoedeproblematiek (1991) + werkt nu samen met andere diensten en verenigingen
Huizen van vrede vzw	Brugge	Hulp aan vluchtelingen + fonds voor gezinshereniging	Initiatief van vrijwilligers
Kwetsbaarheid door SES			
De pamberbank	Leuven	Inzamelen en herverdelen van luieroverschotten aan gezinnen die het financieel moeilijk hebben	Idee van moeder + later uitgebreid door diverse organisaties bv. Samensterker
KIEMMA	Antwerpen	Inzamelen van speelgoed voor organisatie sinterklaasfeest	Initiatief van 2 vriendinnen die via een zoon geïnformeerd werden over schrijnende sinterklaasfeestjes die hij had meegemaakt als vrijwilliger.
Kinderfonds de Tondeldoos	Dendermonde	Materiële ondersteuning van kansarme gezinnen ter optimalisatie van ontplooiingskansen kinderen begeleiding en vorming	Initiatief van vrijwilligers ontstaan vanuit een bezorgdheid voor gezinnen in moeilijkheden.
Swop & Go	Kortrijk/ Harlebeke	Ruilwinkel voor kinderen 0-14jaar voor gezinnen die het financieel moeilijker hebben	Initiatief van moeder nadat ze een tendens waarnam in enkele scholen van kansarme kinderen.

De kast	Heverlee	Voeding voor gezinnen van kleuters die het financieel moeilijk hebben	Initiatief van moeder die na het bekijken van Panorama reportage een kast met een gordijntje voor liet installeren in de kleuterschool van haar kinderen
Baby nest vzw	Gent	Ondersteuning aan kwetsbare (toekomstige) gezinnen via materiële hulp en gepaste adviezen	Initiatief van vrijwilligers ontstond nadat wijk iets wou doen voor baby in nood (2009)

7.3.2 Categorie wonen

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Beperking/ ziekte			
Honk	Lubbeek	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Ikword21	Lennik	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Co Living vzw	Zwevegem	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Ter Loo	Zedelgem	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Nesteling vzw	De Haan	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Villa Vief vzw	Lokeren	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Heldenhuis vzw	Eeklo	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
t Huis Kommilfoo	Gent	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Villa Fura vzw	Tervuren	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Toontjeshuis	Schelle	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Escalante	Mortsel	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Aalternatief vzw	Aalter	TR: Cohousing	Initiatief van ouders
Casa di Mauro	Kontich	Cohousing	Initiatief van ouders
Maud & co	Hoboken	Cohousing	Initiatief van ouders
Bijs vzw	Sint Niklaas	Cohousing	Initiatief van ouders
Villa Kapella vzw	Kapellen	Cohousing	Initiatief van ouders
Bindkracht vzw	Landen	Cohousing	Initiatief van ouders
Teutenhuis	Eksel	Cohousing	Initiatief van ouders
Het zavelhuis	Herent	Cohousing	Initiatief van ouders
Het valkennest cvba	Oostkamp	Cohousing	Initiatief van ouders
Think out of the box vzw	Schilde	Cohousing	Initiatief van ouders
Les fauteuils volants	Sint Lam- brechts Woluwe	Cohousing	Initiatief van ouders

Bindkracht invest cvba	Landen	Investeren bouw aangepaste woningen	Initiatief van ouders
Inclusie invest cvba	Oostakker	Investeren bouw aangepaste woningen	Initiatief van ouders
Migratieachtergrond			
Een visum, een leven	Brussel	Brusselse gezinnen helpen Syrische gezinnen d.m.v. humanitair visum aanvraag omwille van nood aan medische hulp van kind.	Initiatief van vrouw die gezinnen leerde kennen via Schaarbeekse apotheker
Parochie Opwijk	Opwijk	Opvang van één vluchtelinggezin + integratie	Initiatief door parochie/ christelijke gemeenschap + ondersteuning door 'Woning gezocht, burens gevonden' van Orbit vzw
Vzw bij ons thuis	Langdorp	Hulp aan vluchtelingen + vinden van woning voor vluchtelinggezinnen	Initiatief van vrijwilligers
Kwetsbaarheid door SES			
Anapneusis vzw	Antwerpen	Renovatie en herinrichten woning voor crisisopvang dakloze grote gezinnen	Initiatief van vereniging met oog voor het betrekken van begunstigen voor hun vaardigheden te ontwikkelen.
L'espoir	Sint Jans Molenbeek	Woonproject	Initiatief van buurthuis Bonnevie om samen met slecht gehuisveste gezinnen zelf woningen te creëren (2015). Samenwerkingsverband tussen buurthuis, Brussels Wooningsfonds, Cire en 14 gezinnen.
Collectief goed	Antwerpen	Woonproject	Vanuit de werkgroep 'wonen' van Arm in Arm (vaders van grote gezinnen). 14 Gezinnen + 3 sociale partners renoveren en verhuren woningen voor kwetsbare gezinnen.

7.3.3 Categorie onderwijs

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
Uilenspel vzw	Gent	Buurtgerichte huistaakbegeleiding	Initiatief door buurtbewoners uit sociale tuinwijk, die een antwoord wilden geven op de grote vraag naar schoolse ondersteuning (2008)
Stoepknuffels	Mechelen	Stoepknuffels protesteren om trager te rijden en ouders te ontden hun wagen te parkeren op de stoep.	Initiatief van ouderraad van een Mechelse school
Ladder'op	Schaarbeek	Onderwijssteuning en online uitwisselingsplatform voor kinderen, ouders en begeleiders	Initiatief door 4 personen die tijdens hun studies in aanraking kwamen met problemen bij (kansarme) Brusselse leerlingen

Migratieachtergrond			
N.v.t.	Lubbeek	Huistaakbegeleiding + Nederlandse/administratie lessen voor vluchtelingen	Initiatief van Belgische vrouw
Gastvrij Diepenbeek	Diepenbeek	Huiswerkbegeleiding voor kinderen + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers
Hand in hand Gent	Gent	Kinderwerking en huiswerkbegeleiding voor kinderen + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van nieuwe en oude Belgen en vluchtelingen + andere diensten en verenigingen
Wergroep Vluchtelingen Gent	Gent	Kinderwerking en huiswerkbegeleiding voor kinderen (samen met Hand in hand) + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers
Halle zonder grenzen vzw	Halle	Kinderwerking en school zonder grenzen met voorlopig klasje + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers + andere diensten en verenigingen
Elim steunpunt vluchtelingen vzw	Roeselare	Huiswerkbegeleiding voor kinderen en studieondersteuning SO + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers
Bezorgd Om Mensen vzw	Tienen	Huiswerkbegeleiding voor kinderen + hulp aan vluchtelingen en behoeftigen	Initiatief van vrijwilligers + andere diensten en verenigingen
Gastvrij Boechout	Boechout	Huiswerkbegeleiding + gastgezinnen NBMV + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers
Wergroep Merchtem Multicultureel	Merchtem	Huiswerkbegeleiding + hulp aan vluchtelingen	Initiatief van vrijwilligers
Broeiklas vzw	Aalst	Studieadvies voor kinderen uit kansengroepen	Initiatief van Afrikaanse vrouw die zelf als nieuwkomer in Aalst kwam wonen met een beperkte kennis aan Nederlands.
Mangoboom in bloei	Anderlecht	Begeleiding voor leerlingen lager onderwijs, Nederlandse taalateliers, culturele en ontspanningsactiviteiten	Zelforganisatie binnen IC
Symbiose vzw	Antwerpen/Brussel	Huiswerkbegeleiding, workshops over onderwijs, Afrikaanse tradities, opvoeden tussen twee culturen	Socio-culturele en humanitaire zelforganisatie
Kilalo	Antwerpen	Onderwijs, cultuur en vrije tijdsactiviteiten voor 3 leeftijdsgroepen	Initiatief van jong volwassenen met een Afrikaanse afkomst die de dubbele identiteit als verrijking zien
Tourikia	Temse	Leesgroepje voor kinderen	Initiatief van twee Marokkaans-Belgische vrouwen
Vandaag en morgen vzw	Mechelen	Thuisonderwijs aan moslimmeisjes door hoofddoekverbod + idee om zelf school op te richten	Initiatief vanuit bezorgdheid Mechelse ouders omtrent jongeren met structurele leerachterstand
ABC Rupelstreek	Boom	Arabishe lessen voor jongeren en kinderen	Zelforganisatie binnen IC
MC attawassul vzw	Genk	Huiswerkklassen, taallessen, uitstappen ouders (vnl. vaders) en kinderen	Zelforganisatie binnen IC
Oemma	Geel	Organiseert kampen en onderwijs over de Islam voor kinderen	Zelforganisatie binnen IC
Griekse school	Genk	Onderwijs door oudervereniging	Zelforganisatie binnen IC

Griekse school	Maas-mechelen	Onderwijs door oudervereniging	Zelforganisatie binnen IC
Russische school het geluk	Hasselt	Taallessen voor kinderen, tradities en samenleven bevorderen	Zelforganisatie binnen IC
Russische school	Leuven	Aanvullende lessen Russisch voor kleuters en kinderen	Zelforganisatie binnen IC
Poolse School vzw	Leuven	Aanvullende lessen Pools voor kleuters en kinderen	Zelforganisatie binnen IC
Daskalia	Leuven	Peuter en lagere school initiatieven voor kinderen van Poolse ouders + oudercounseling	Zelforganisatie binnen IC
Bubel Friends	Wilrijk	Taalstimulering bij Bulgaarse jongeren	Zelforganisatie binnen IC
Arordi vzw	Hasselt	Lessen voor kinderen + Armeense cultuur doorgeven aan volgende generatie	Zelforganisatie binnen IC
Bonangana vzw	Beveren	Huiswerkbegeleiding en Nederlandse les voor anderstalige kinderen+ socio-culturele activiteiten	Zelforganisatie binnen IC
Kwetsbaarheid door SES			
Leerschakel vzw	Zelee	Naschoolse studiebegeleiding aan kansarme kinderen	Zelforganisatie binnen IC

7.3.4 Categorie opvang en vrije tijd

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
Cokido ZEVI	Deinze	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 2,5 – 12jaar	Oudergroep
Cokido De Vier Tuinen	Oudenaarde	Vakantieopvang door ouders en leerkrachten voor kinderen	Oudergroep
Cokido De Muizenbende	Mortsel	Vakantieopvang door ouders voor kleuters van 2,5-4 jaar	Oudergroep
Cokido Blij-spelerij	Mortsel	Zomer vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido	Mechelen	Zomer vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido Kidro's	Drongen	Zomer vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido Het Speelbos	Assebroek	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 2,5 - 6jaar	Oudergroep
Cokido	Roeselare	Vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido Pius X	Kortrijk	Vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido Heerlijke Wembley	Kortrijk	Vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido WOUD	Antwerpen	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 2,5 - 6jaar	Oudergroep
Cokido De Bijspeeltuin	Ieper	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 2,5 - 12jaar	Oudergroep
Cokido Jaagbaar	Gent	Zomer vakantieopvang door ouders voor kinderen	Oudergroep
Cokido Pastory	Gent	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 3-12jaar	Oudergroep
Cokido Ravotterij	Gent	Vakantieopvang door ouders voor kinderen 3-7jaar	Oudergroep

Bijspelerij	Kortrijk	Gezinnen zorgen gezamenlijk en beurtelings voor opvang en dagbesteding voor kinderen	Oudergroep ontstond door initiatiefneemster van de Stuyverij
Lieve zusjes, stoere/stoute broers	Kortrijk	Via diverse acties experimenteren in de publieke ruimte o.a. via picknick en project wildebras	Initiatief van ouders
De kleine berg	Boechout	Oudercrèche	Initiatief van ouders
t Sjokkepoeike	Hasselt	Oudercrèche	Initiatief van ouders
Es en Iep	Tongeren/ Bilzen/ Diest/ Olen	TR: Coöperatieve kinderopvang	Idee van man
dAstridstraat	Deinze	Leefstraat als speel en ontmoetingsplek vanuit idee: 'Wanneer je de ouders bereikt, komen de kinderen sowieso mee.'	Initiatief van buurtbewoners na het doodlopend maken van de straat.
Bouwspeelplaats	Kuurne	Kinderen die tijdens de zomer kunnen bouwen met materiaal.	Initiatief van vader
Speelbos onder de eiken	Lippeloo	Speelbos met twee spelwerkers met kampen en wilde woensdagen	Initiatief van moeder binnen haar werking 'Ministerie van positieve zaken'
Beperking/ ziekte			
Leefboerderij Suskewiet vzw	Zwalm	Vrijtijdsactiviteiten voor kinderen met een beperking	Initiatief van ouders
De kompanie vzw	Morstel	Creatief atelier tijdens de week voor jongeren (14+) met een beperking + TR: co-housing	Initiatief van ouders
Jenne's Friends Projects vzw	Rumst	Dagbesteding en in tweede instantie overnachtingsplaats voor zoon en zijn vrienden met een beperking	Initiatief van ouders
Meegaan vzw	Herne	Dagbesteding voor jongeren met een beperking na BuSO21	Initiatief van ouders
De engelenhoeve	Sint Denijs	Dagbesteding voor jongeren met een beperking en hun ouders	Initiatief van ouders
InSpé vzw - hi LOL	Gent	Vrijtijdsactiviteiten voor autistische kinderen om drempel te verlagen naar regulier aanbod.	Initiatief van man waarbij voorzet werd gegeven door ouders van kinderen met autisme + eigen vrijwilligerswerking ervaring
De wereld van Rayaan	Borgerhout	Inclusief atelier voor kinderen met een beperking en hun brussen/nieven/vriendjes zonder beperking	Initiatief van moeder
Wijzersterk	Bonheiden	Gsport	Initiatief van ouders
Migratieachtergrond			
Familie Synergie Impact Internationaal	Kortrijk	Activiteiten organiseren waarbij familiale waarden centraal staan	Vereniging door mensen van Congolese origine binnen FMDO
Samen voor morgen vzw	Brussel	Samen activiteiten organiseren op school en tijdens vrije tijd m.o.o. meer ouderbetrokkenheid en diversiteit	Initiatief van ouders
Akhawaat Al Wafae	Temse	Vershillende activiteiten over o.a. opvoeding en de leefwereld van Marokkaanse jongeren, ouders, gezinnen, etc.	Zelforganisatie

Familieclub Magnifiek vzw	Borgerhout	Activiteiten voor jonge en oudere kinderen + infomomenten voor ouders met migratie achtergrond	Initiatief van moeder
Gezinsclub Volga	Geel	Sociale contacten tussen gezinnen met Russische origine	Zelforganisatie binnen IC
Anjer	Antwerpen	Naam als symbool relatie moeder en kind: extra aandacht aan personen met jonge kinderen weerbaar maken	Zelforganisatie binnen IC
KAJ De Mug	Brussel	Adolescentenwerking en kampen voor jonge asielzoekers + vluchtelingenwerking	Initiatief van vrijwilligers
PSC Antwerpen	Antwerpen	Kinderoppas + weekend- en vakantieactiviteiten voor vluchtelingen + vluchtelingenwerking	Initiatief van vrijwilligers
Gastvrij Sint Truiden en Masala	Sint Truiden	Vakantieactiviteiten voor vluchtelingkinderen + vluchtelingenwerking	Initiatief van vrijwilligers
SIAL Lubbeek	Lubbeek	Werking educatief spel kinderen + vluchtelingenwerking	Initiatief van vrijwilligers
Mondiale werken regio Lier	Lier	Kinderwerking + vluchtelingenwerking	Initiatief van groep bewoners
Kwetsbaarheid door SES			
De egeltjes	Sint Truiden	Oudercrèche met oog voor inclusie van kwetsbare gezinnen	Initiatief van ouders

7.3.5 Categorie opvoedingsondersteuning

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
papaworden.be	Vlaanderen	Andere (toekomstige) vaders tips en tricks bijbrengen	Initiatief van vader die informatie zocht over vaderschap en zwangerschap
Beperking/ ziekte			
Smog je mee?	Vlaanderen	Iedereen die in contact komt met kinderen met Down, SMOG aanleren via website	Initiatief van gezin
Migratieachtergrond			
ABEFA vzw	Brussel	Vereniging voor welzijn van het kind en gezin	Zelforganisatie binnen FMDO
Mama bolingo vzw	Antwerpen	Projecten m.b.t. hun gezin : tanden poetsen, gezond middagmaal, huiswerkbegeleiding, opvoeden in twee culturen	Zelforganisatie binnen IC (2010)
Vrienden van Marokko	Hasselt	Activiteiten gericht op integratie, waarbij het gezin centraal staat via workshops en sport	Zelforganisatie binnen IC
Mirësia	Genk	Albanese tradities en cultuur, ouders steunen in het toekomstgericht met kinderen omgaan	Zelforganisatie binnen IC

Les mamans sages (IKOKE LOKENDO)	Antwerpen	Werken rond de promotie van opvoeding, onderwijs en sport activiteiten	Zelforganisatie binnen IC
Eva centrum	Ekeren	Laagdrempelige activiteiten + project rond opvoedingsondersteuning	Initiatief door personen uit de vredesbeweging (1973) + nu samen met andere diensten en verenigingen
De uitnodiging	Genk	Kinder- en jongerenwerking omtrent Marokkaanse culturele tradities en levensbeschouwing. Organiseren ook informatiemomenten voor leden omtrent opvoedingsondersteuning i.h.k.v. baby's en borstvoeding.	Zelforganisatie binnen IC
Child to Care	Genk	Lezingen, workshops, activiteiten rond de thema's opvoeding/pedagogiek vanuit Islamitisch perspectief	Ontstond uit 'De uitnodiging'

7.3.6 Categorie leefmilieu

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
Groene ontmoetingsplek	Drongen	Openbare ontmoetingsruimte met speelzone en buitenklas	Drie buurvrouwen dienen dit project in bij burgerbudget Gent (2016-2018)
De Mierenhoop	Oude Bareel	Avontuurlijke speel en ontmoetingsplek voor kinderen en rustplek voor (groot)ouders.	Project ingediend bij burgerbudget Gent (2016-2018)
Less trash is fun	Sint Lambrechts Woluwe	Doel om gemeenschap op te richten van zero waste gezinnen	Initiatief van moeder
Kippenhok Le kip kot	Sint Agatha Berchem	14 gezinnen beheren het kippenhok, waarbij ze hun organisch afval kunnen verminderen	Initiatief van participatieve duurzame wijk 'Bled'
Beau Vent	Diksmuide	Gezinnen verenigen die mee investeren in energie efficiëntie en productie van groene energie. Er wordt aangesloten via vennoten	Initiatief van 4 gezinnen (huismannen) die hun woning energiezuinig wilden maken en een windturbine aankochten.
Filter Café Filtré	België	Verderzetten van de actie voor schone lucht aan scholen n.a.v. Pano-reportage.	Verzameling van ouders van kinderen uit deelnemende scholen en sympathisanten

7.3.7 Categorie welzijn en gezondheid

NAAM	LOCATIE	FUNCTIE	HISTORIEK
Algemeen			
Werkgroep onafhankelijke verontruste ouders van 't Groen Drieske	Gent	Bezorgdheid over gezondheidsrisico's voor kinderen bij geplande verhuis van lagere school naar plek naast E17	Onderdeel van de bewonersgroep vzw ViaduKaduk die oplossingen zoekt voor fijnstof en geluidsproblemen rond E17 viaduct
t Gulderijtje	Weerde	Buurtproject bestaande uit kinderboerderij en volkstuin.	Initiatief door buurtbewoners in een buurt met veel jonge gezinnen.
Veranderde gezinssituatie			
Jihad van de moeders	Antwerpen	Informatie + lotgenotencontact in de vorm van ondersteuning	Initiatief van moeders wiens kind naar Syrië trok
SAVE Belgium	Brussel	Sensibiliseren op scholen omtrent radicalisering	Initiatief van moeders wiens kind naar Syrië trok
Odos (Ouders Die Opnieuw Starten)	Kessel Lo	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Passiefloor	Diksmuide	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Houvast vzw	Vlaanderen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Melroos	Halle	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Onthaal voor echtgescheidenen	Antwerpen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Prettige Activiteiten voor Echtgescheidenen en Alleenstaanden (PAE) vzw	Antwerpen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Werkgroep Co-ouderschap en gelijkmatige beurtelingse huisvesting en nestzorg	Edegem	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van gescheiden/ alleenstaande ouders
Kocon	Vorselaar	Informereren + lotgenotencontact i.v.m. contactbreuk tussen ouder en kind	Initiatief van moeder/ ervaringsdeskundige
Ouders van verongelukte kinderen	België	Informereren + lotgenotencontact met extra 'brussen' werking	Opgericht door ouders van verkeersslachtoffers
Over hoop vzw	Breendonk	Informereren + lotgenotencontact	Opgericht door ouders van verkeersslachtoffers
Cozapo	Vlaanderen	Lotgenotengroep voor zwangerschapsafbreking na prenataal onderzoek + ondersteuning bij specifiek rouwproces	Opgericht door ervaringsdeskundigen (2009)

De verdwaalde ooievaar	Vlaanderen	Lotgenotencontact en informatie delen	Opgericht vanuit persoonlijke hetzij professionele ervaring met fertiliteit
Vlaamse vereniging voor pleeggezinnen vzw	Booischt	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Meerlingen.org	Vlaanderen	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vlaamse vereniging voor ouders van couveusekinderen vzw	Leuven	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vlaamse vereniging van ouders met een wiegendood, alte- of risico kind	Oostende	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Zelfhulpgroep wiegendood Waasland	Sint- Pauwels	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Missing you	Everberg	Zelfhulpgroep voor jongeren die 'brussen' of ouder zijn verloren	Opgericht door ervaringsdeskundigen van OVOK in 2000 in zoektocht naar steun voor jongeren. Ondersteunt door CAW
Met lege handen	Haacht	Zelfhulpgroep voor en door ouders die een baby verloren, voor, tijdens of vlak na de bevalling	Opgericht door ervaringsdeskundigen
Ouders van een overleden kind (OVOK)	Korbeek-Lo	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Ouders van een vermoord kind vzw	Brugge	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Beperking/ ziekte			
Autistem vzw	Harelbeke	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Autisme Antwerpen	Antwerpen	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Zezijnzo vzw	Bree	Informeren over opvoedkundige beperkingen/aandachtstekort + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Sprinkel vzw	Merksem	Informeren over leerproblemen + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Bekina vzw	Zeveneken	Informeren over hoogbegaafdheid + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vaga vzw	Berchem	Informeren over aangeboren gelaatsafwijkingen + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vlaamse ouders van kinderen met cochleaire implant vzw	Kessel-lo	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Ouders van Reuma Kinderen en Adolescenten	Vlaanderen	Informeren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders

Oudervereniging voor nier-patiëntjes	Vlaanderen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Dyspraxis vzw	Lierde	Informereren over coördinatie-ontwikkelingsstoornis + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Angelman syndroom België	Eindhout	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vecarfa vzw	Overpelt	Informereren over 22Q11.2 microdeletie syndroom + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Bardet-Biedl Oudercontact	Tremelo	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Belangenvereniging Beckwith-Wiedemann syndroom	Bouwel	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vereniging voor patiënten met neurofibromatose	Sint-Niklaas	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Noonan oudercontactgroep	Elewijt	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Zelfhulpgroep Osteogenesis Imperfecta vzw	Zoutleeuw	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Prader Willi Vlaanderen vzw	Knokke-Heist	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Belgische Rett Syndroom vereniging vzw	Meerhout	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vereniging selectief mutisme vzw	Vlaanderen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Belgische Organisatie voor Kinderen met Stofwisselingsziekte (Boks vzw)	Beveren Waas	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Hartekinderen vzw	Kapelle Op den Bos	Informereren over hartgebreken + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Wat nu vzw	Merchtem	Informereren over hechtingsstoornissen + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vereniging voor infantiele encefalopathie, hersenverlamming vzw	Burcht	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Anorexia nervosa boulimia nervosa vzw	Leuven	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vlaams Netwerk Kritische Ouders	Vlaanderen	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders en opvolger van 'vzw Opvang Tekort'

Simileskringen	België	Duurzame zelforganisaties van vrijwilligers die professioneel ondersteund worden door de vereniging. Specifieke groepen voor kinderen, (ex)partners van psychiatrische patiënten en/of met een afhankelijkheidsprobleem.	Organisatie van en voor familieleden van psychisch kwetsbare mensen, binnen 30 lokale kringen
Downsyndroom Vlaanderen	Kontich	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Ons steentje	Koningshooikt	Informereren over ouderschap bij kind met extra zorgen + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Mijn kind, bijzonder kind	Vlaanderen	Informereren over ouderschap bij kind met beperking + lotgenotencontact	Initiatief van ouders opgericht door 'de ouders vzw'
De ouders	Vlaanderen	Informereren over ouderschap bij kind met beperking + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Magenta	Leuven	Project voor ouders van kinderen met handicap of chronische ziekte	Initiatief van moeder
Ouders voor inclusie	Vlaanderen	Inclusie verdedigen en bevorderen als een recht voor kinderen met een handicap via organisatie inclusiedag, sensibiliseren, samenwerkende partner, beleidsvoorbereidend werk	Opgericht door en voor ouders van kinderen met een beperking in 2001
Impact Care Foundation	Overpelt	Afrikaanse ervaringsdeskundigen voor kinderen met handicap, ouders hierbij steun en raad geven	Zelforganisatie binnen IC
Sobrevivire vzw	Antwerpen	Marokkaanse gezinnen helpen om te overleven met gevolgen van zeldzame of chronische ziekte, dossierhulp, psychosociale hulp, bestrijding armoede	Zelforganisatie binnen IC
Ikaros vzw	Evergem	Informereren over epilepsie+ lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Steunpunt Kinderepilepsie vzw	Dilbeek	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Werkgroep X-fragiel	Sint Katelijne Waver	Informereren over afwijking X-chromosoom + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Berdache België	Antwerpen	Informereren over genderdysforie bij kinderen + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Vereniging voor het syndroom van Klinefelter vzw	Londerzeel	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Kinderkanker Leuven Oudervereniging vzw	Leuven	Informereren + lotgenotencontact	Initiatief van ouders
Kleine prins vzw	Genk	Informereren over kinderkanker + lotgenotencontact	Initiatief van ouders

Migratieachtergrond			
SamEN vzw	Deurne	Verbeteren van kwaliteit van de samenleving door bestrijding van armoede, gepromoot vanuit wij cultuur (gericht op Congolese gezinnen)	Zelforganisatie binnen IC
Million Alyh Roz	Zonhoven	Vrouwenvereniging voor Russische mama's met ontmoetingsfunctie	Zelforganisatie binnen IC
Les meufs vzw	Gent	Socioculturele vereniging gericht naar vrouwen, maar vooral naar moeders.	Zelforganisatie (2007) en lid van FZO-VL
Genks comité vluchtelingen	Genk	Hulp aan vluchtelinggezinnen en alleenstaande moeders	Initiatief van vrijwilligers (1996) n.a.v. uitwijzingsbevel van twee vluchtelingenfamilies na zes jaar + nu samen met andere diensten en verenigingen
Kwetsbaarheid door SES			
Leren ondernemen vzw	Leuven	Kinder- en jeugdwerking	Initiatief door gezinnen in armoede
Kerst met andere gezinnen	Zaventem	Samenzijn met kerstavond door onbekende anderen uit te nodigen die mogelijk eenzaam zijn	Initiatief van nieuw samengesteld gezin waarvan de kinderen bij de ex- partners waren op kerst.
L'arbre de vie	Jette/ Schaarbeek	Noodopvang en sociale integratie ondersteunen voor kwetsbare vrouwen en hun kinderen	Initiatief door twee vrouwen (1998) onder het project Le Nid om kinderen van sekswerkers uit deze vicieuze cirkel te houden.

7.4 Interviewleidraad voor burgerinitiatieven

Gezinsconferentie 2019 zoekt: 'burgerinitiatieven voor gezinnen door gezinnen'

Geachte heer/mevrouw,

Hieronder vindt u de interviewleidraad met enkel richtinggevende vragen die wij graag zouden stellen aan u tijdens het interview. Deze leidraad kan u eventueel reeds gebruiken om voor uzelf na te denken over de thematieken.

1. Korte toelichting onderzoeksopzet Gezinsconferentie 2019
2. Informatie-uitwisseling tussen onderzoeker en interviewee.
 - a) Praktische informatie burgerinitiatief (zie fiche)

Naam burgerinitiatief	
Werkingsgebied	
Werkingsdomein	
Doelgroep	
Wat doet het burgerinitiatief?	
Naam contactpersoon	
Contactgegevens (bv. website, Facebook pagina, telefoonnummer, e-mailadres)	

3. Overzicht interviewvragen

Verkenning van het initiatief

- **Omschrijving** van het initiatief. Kunnen jullie het initiatief in 1 of enkele zinnen omschrijven? Waar draait het om?
- Vragen rond het **ontstaan** van het initiatief. Wanneer is het ontstaan? Wat was de aanleiding? Wie was allemaal betrokken? Wie is er nu nog steeds bij betrokken? Wat was de eerste stap? Welke kennis/vaardigheden/expertise was er nodig bij de opstart? Hadden jullie die? Hoe zijn jullie daaraan geraakt?
- Vragen rond de **groei** van het initiatief. In welke fase zouden jullie jullie initiatief plaatsen? Nog startend, al gevorderd? Hoe zien jullie de toekomst? Waar wil je staan binnen 1, 5, 20 jaar? Wat heb je daarvoor nodig? Wie of wat kan je daarbij helpen? Tegenwerken? Wie of wat heeft je al geholpen/tegenengewerkt in het verleden?

Doelen en uitkomsten

- Hoe zou je de **doelgroep** van jullie initiatief beschrijven? Heb je het gevoel dat jullie die (volledig) bereiken? Hoe werken jullie aan bekendmaking, zichtbaarheid, toegankelijkheid? Is er een subdoelgroep die je niet/te weinig bereikt? Wil je deze in de toekomst al dan niet bereiken? Wat kan je helpen om die beter te bereiken?
- Wat is het **doel/zijn de doelen** van het initiatief? Worden die bereikt?
- Welke zijn **uitkomsten** van jullie initiatief? Waren die op voorhand beoogd, of merkten jullie die achteraf op? Gaat dit om individuele resultaten, of ook collectieve/sociaal-maatschappelijke uitkomsten?
- **Evalueren** jullie de uitkomsten op een of andere manier? Waarom wel/niet? Hoe?

Werking

- Hebben jullie gekozen voor een **formalisatie** van de structuur? Bijv. vzw, stichting, vennootschap, coöperatie ...? Waarom wel/niet?
- Hebben jullie een vaste **overlegstructuur** en vaste overlegmomenten? Hebben jullie een werkgroep/kerngroep/Raad van Bestuur ...? Wat wordt daar dan besproken? Wie bepaalt allemaal mee hoe het initiatief verder loopt/wordt ingevuld...? Wordt de 'gebruikersgroep' hier ook in betrokken?
- Hoe zien jullie jullie initiatief t.o.v. het **traditionele vrijwilligerswerk of informele netwerken** (waarbij personen zich onbezoldigd en vrijwillig inzetten voor een organisatie versus in familieverband/privé)? Wat zijn zoals verschillen en/of gelijkenissen?
- Op welke manier zorg je ervoor dat je constant voeling houdt met de doelgroep voor wie het initiatief werd opgericht?

Ondersteuning

- Krijgen jullie **professionele** ondersteuning? Door wie? Hoe? Hoe is dat gekomen? Wat zijn jullie ervaringen? Was wel of geen professionele ondersteuning een bewuste keuze? Waarom?
- Krijgen jullie **financiële/materiële** steun? Door wie? Sinds wanneer? Wat betekent dit voor jullie? Wat zijn positieve/negatieve gevolgen gebonden aan die steun? Was dit een eigen keuze?
- Wensen jullie nog ergens ondersteuning in, die momenteel niet aanwezig is? Wat precies en waarom?

Verhouding met de overheid

- Hoe zou je je **verhouding met de lokale overheid** omschrijven? Zou je die graag anders zien? Hoe en waarom?
- Hoe denk je dat de lokale overheid **kijkt** naar jullie initiatief? Hoe ervaren jullie dit?
- Zou je zeggen dat er sprake is van **wederzijds vertrouwen/erkenning/ondersteuning/...** Waarom wel/niet? Hoe zou ze zich moeten opstellen volgens jullie?
- Wat zou de lokale overheid kunnen **betekenen** voor jullie? Hoe kan ze ontwikkelingen ondersteunen/stimuleren/(misschien ongewild) belemmeren?
- Is de relatie met de **Vlaamse overheid** gelijkaardig of anders? Hoe en waarom? Wat zijn hier jullie ervaringen, wensen ...? Hoe kan zij ondersteunen/stimuleren/belemmeren?

Afronding

- Welke **tips** heb je voor burgers die een initiatief voor gezinnen willen opstarten, in leven houden of doen groeien?
- Als je terugkijkt naar je eigen parcours, wat zou je als een **onmisbare schakel** benoemen, zonder dewelke het nooit was gelukt om te staan waar je nu staat?
- Wat herinner je je dat **motiverend/ontmoedigend** werkte?
- Kennen jullie nog **andere burgerinitiatieven** voor gezinnen door gezinnen?
- Zelf nog vragen of suggesties?

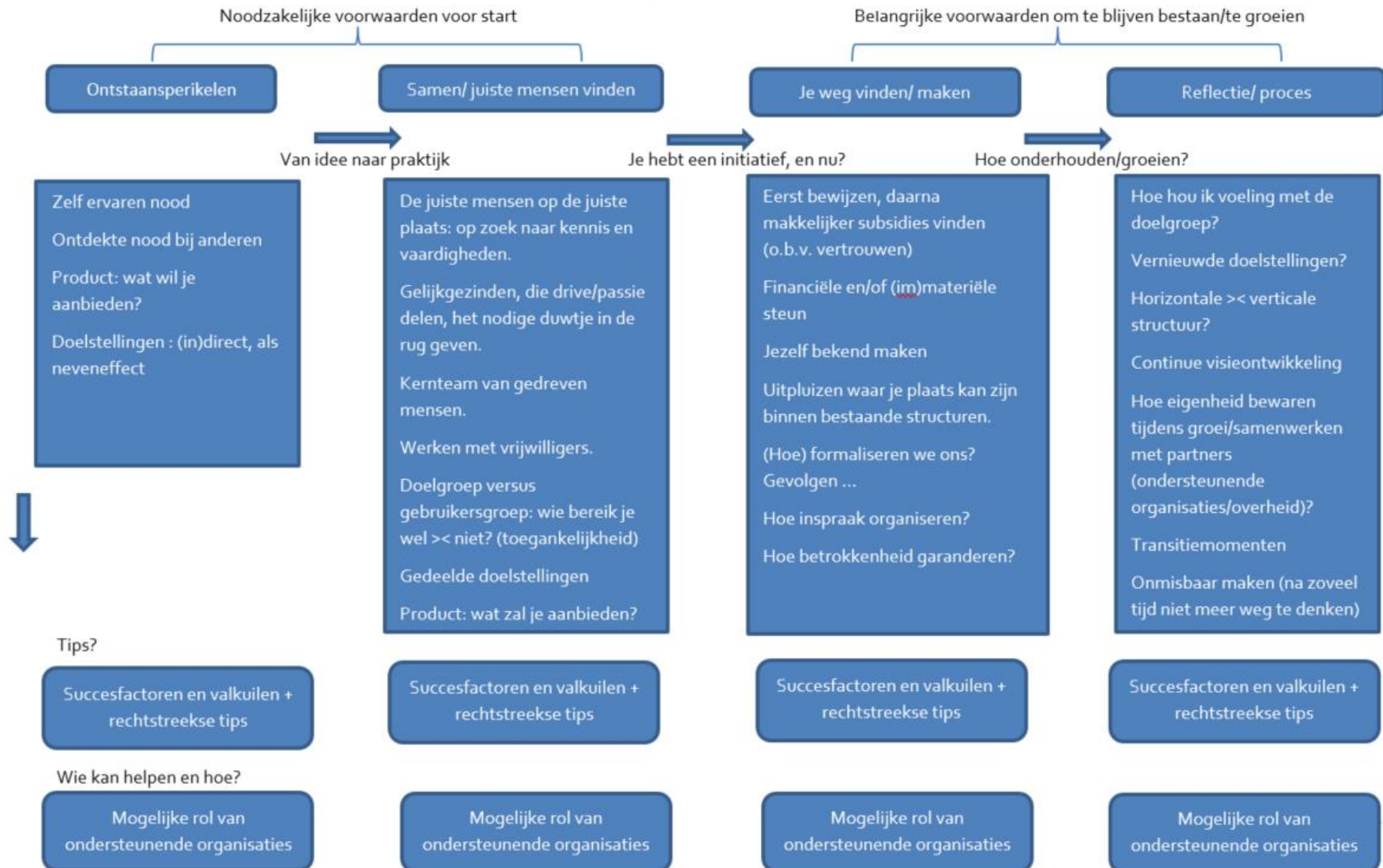
De gegevens die u deelt zullen enkel gebruikt worden in het kader van dit onderzoek en de doelstellingen zoals hierboven beschreven. De gegevens worden gedigitaliseerd en op een versleuteld medium bewaard. Uw gegevens worden maximaal een jaar bewaard en enkel gedeeld binnen het onderzoeksteam Gezinsconferentie 2019 (zie hieronder). U heeft steeds het recht om inzage te krijgen in de gegevens die we over u bewaren, om deze gegevens aan te passen of te laten wissen. Om uw gegevens in te kijken, aan te passen of te laten wissen, kunt u ons contacteren via bo.fagardo@odisee.be. Voor specifieke vragen i.v.m. uw privacy kan u terecht bij de functionaris voor gegevensbescherming van Odisee via privacy@odisee.be

7.5 Geïnterviewde burgerinitiatieven

- 1 ANJER Zelforganisatie in Antwerpen met socioculturele activiteiten gericht op gezinnen die een link hebben met de voormalige Sovjet-Unie. Organiseren workshops en uitstappen, waarbij de nadruk ligt op het versterken van de band tussen ouder en kind.
- 2 BABYNEST Twee gepensioneerde vrouwen organiseren een winkeltje in Wondelgem waar ze met behulp van vrijwilligers kleding en spullen bedelen aan kwetsbare zwangere vrouwen en moeders van baby's en peuters.
- 3 DE BOUWSPEELPLAATS In Kuurne mogen kinderen en jongeren uit de buurt een pleintje als bouwspiegelplaats gebruiken en er onder toezicht van de 'bouwmeester' en hun ouders zelf installaties timmeren. Initiatief van een vader, met goedkeuring van de jeugddienst.
- 4 CASA DI MAURO Initiatief van een moeder van een kind met een beperking en een vriendin die als opvoeder een nieuwe richting wilde inslaan. Zorgondersteuning en dagbesteding in een leefboerderij gekoppeld aan cohousing voor jongeren met een beperking in Kontich.
- 5 COKIDO DE STUYVERIJ/DE BLIJSPELERIJ Roulerend vakantieopvangsysteem georganiseerd door ouders met kinderen, gestart vanuit persoonlijke ervaring van de initiatiefneemster van de Stuyverij (te Kortrijk). Dit initiatief wordt ook in andere regio's door ouders overgenomen.
- 6 DASKALIA Culturele en educatieve vereniging in Leuven die groeide uit bestaande initiatieven van gemengde Pools-Belgische families. Voornamelijk initiatieven voor Nederlandstalige peuters en lagereschoolkinderen van Poolse ouders, met oog voor Poolse taal en culturele tradities.
- 7 DE KOMPANIE Initiatief opgericht door moeder die haar kind na het buitengewoon onderwijs niet zag functioneren in een grotere voorziening. Uitgebouwd tot oudergroep met een creatief atelier en een toekomstig woonproject in Mortsel voor jongeren met een beperking.
- 8 DE UITNODIGING Genkse zelforganisatie vanuit de Marokkaanse gemeenschap met een kinder- en jongerenwerking rond culturele tradities en levensbeschouwing. Activiteiten, lessen en lezingen die mensen uitnodigen het beste uit zichzelf te halen, vanuit een religieus-islamitische insteek.
- 9 DE WERELD VAN RAYAAN Inclusief atelier in Antwerpen, door Marokkaanse moeder met een autistische zoon opgericht voor kinderen met en zonder een beperking, met extra focus op kwetsbare doelgroepen wegens hun immigratieachtergrond of SES.
- 10 DE EGELTJES Oudercrèche in Sint-Truiden die zich richt tot kinderen met een ontwikkelingsachterstand, een moeilijke opvoedingssituatie of anderstalige kinderen en hun gezin
- 11 DE KAST Initiatief van twee moeders en een directrice, verontwaardigd was door de hoge prevalentie van armoede in Vlaanderen. Kleuters uit (kans)arme gezinnen krijgen via een herverdeelsysteem op schoolmaaltijden, kledij en speelgoed in goede staat.
- 12 DE KLEINE BERG Oudercrèche in Boechout waarbij de dagelijkse werking en bestuur in handen is van (voormalig) betrokken ouders en twee vaste krachten.
- 13 FILTER CAFÉ FILTRÉ Nationale ouderbeweging die via diverse acties pleit voor schone lucht in de omgeving van de scholen en woningen van de kinderen.
- 14 HOUVAST Online lotgenotenplatform voor alleenstaande ouders, waarop ze ervaringen kunnen delen en informatie over alleenstaand ouderschap kunnen terugvinden. Sporadisch worden ook real-life lokale activiteiten georganiseerd.

- 15 INSPÉ HILOL Vrijtijdsactiviteiten in het Gentse voor autistische kinderen die drempelverlagend moeten werken bij de doorstroom naar het reguliere aanbod. Opgestart door man die in zijn privéleven in contact kwam met de doelgroep.
- 16 JIHAD VAN DE MOEDERS Lotgenotengroep van moeders wier (klein) kind slachtoffer is van radicalisering en naar Syrië vertrok. Ondersteunt preventieve sensibilisering over radicalisering in scholen en ijvert voor repatriëring van hun (klein)kinderen.
- 17 KIEMMA Initiatief van twee gepensioneerde vrouwen die jaarlijks speelgoed inzamelen en een sinterklaasfeest organiseren voor kinderen die in armoede leven in Antwerpen.
- 18 LADDER'OP Initiatief van vier Brusselse vriendinnen die direct of indirect geconfronteerd werden met kwetsbare groepen in de stad. Ze bieden onderwijsondersteuning aan kwetsbare kinderen in Brussel.
- 19 LIEVE ZUSJES, STOERE BROERS (LZSB) Initiatief van gezinnen die de publieke ruimte in Kortrijk willen heroveren met onder meer picknickmomenten en het project Wildebras voor buitenspeelactiviteiten.
- 20 MANGOBOOM IN BLOEI Brusselse zelforganisatie vanuit de Afrikaanse gemeenschap die taalateliers en socioculturele activiteiten opzet voor anderstalige nieuwkomers uit de lagere school, om hun integratiekansen te bevorderen.
- 21 SIMILES Koepel van lokale kringen die activiteiten organiseren rond lotgenotencontact voor familieleden, partners of nauwe verwanten van personen met een psychische kwetsbaarheid.
- 22 SWOP & GO Initiatief van een moeder en dochter, die een ruilwinkel organiseren in Kortrijk voor kinderen tussen 0 en 14 jaar. Focust op kwetsbare gezinnen en duurzaamheid.
- 23 'T GULDERIJTJE Vrij te bezoeken kinderboerderij in een doodlopende straat in Zemst, onderhouden door een klein groepje burens.
- 24 WEEKENDS VOOR MANNEN, VADERS EN ZONEN (WMVZ) Weekends voor mannen, vaders en zonen, met een focus op diepgang in mannelijke thema's en vader-zoonrelaties.

7.6 Schematische weergave IPA-methode

7.7 Informatiefiche ondersteunende organisaties

Trefpunt Zelfhulp: Trefpunt Zelfhulp vzw is sinds 1984 het ondersteuningscentrum voor zelfhulpgroepen en patiëntenverenigingen. Hun werkingsfacetten zijn: het ondersteunen en begeleiden van zelfhulpinitiatieven, onderzoek voeren, de zelfhulpgedachte promoten en informatie inwinnen/organiseren/verspreiden. Het Trefpunt Zelfhulp inventariseert ook diverse zelfhulpgroepen, waaronder enkele groepen die het gezin centraal stellen (bv. verlies van een kind, alleenstaand ouderschap, kinderen van psychiatrische patiënten).

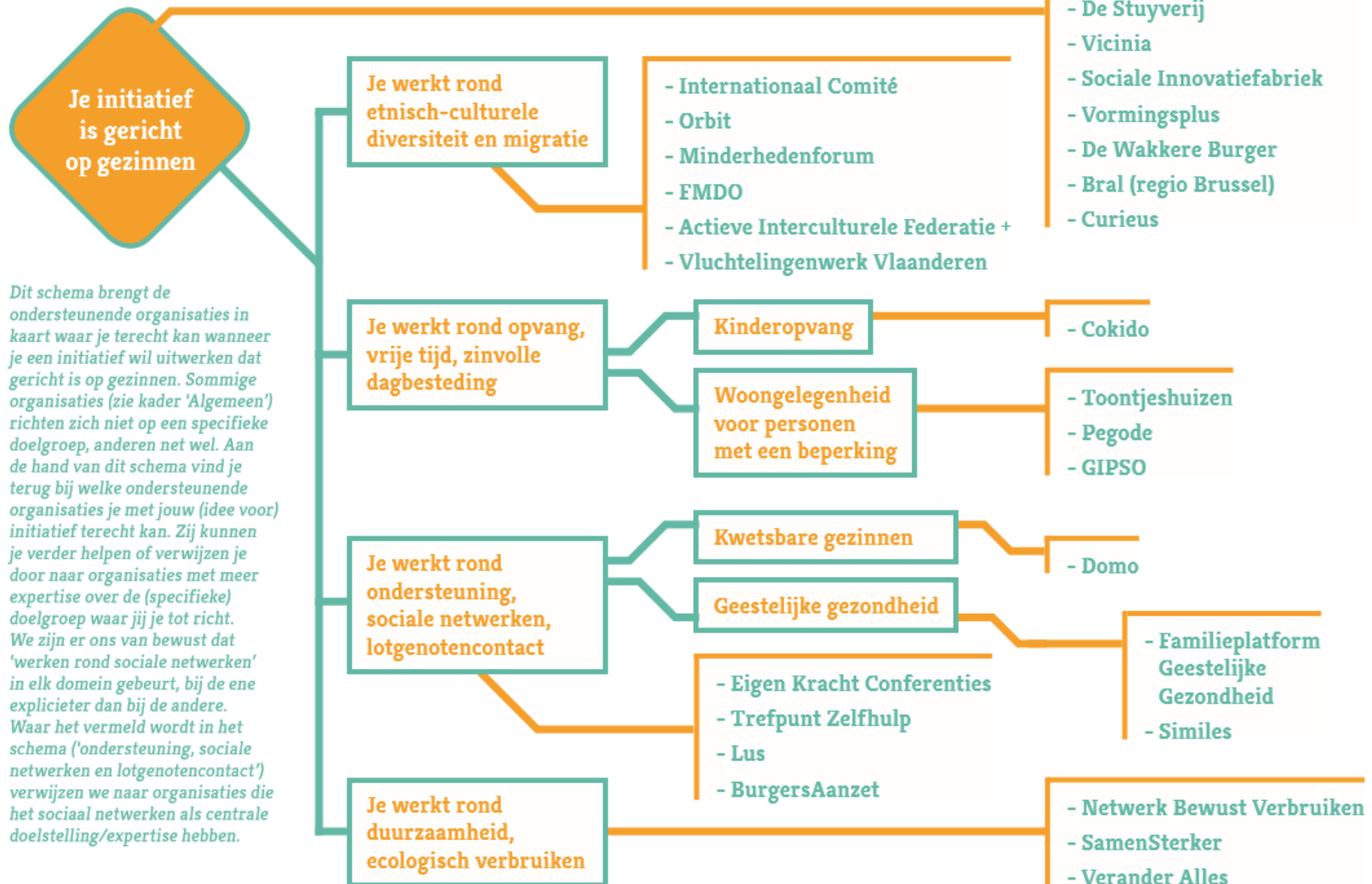
Netwerk Bewust Verbruiken/ Burgerschool: Netwerk Bewust Verbruiken vzw probeert mensen te activeren en inspireren om voor een duurzame levensstijl te kiezen. In hun netwerk werken ze ook samen met Samenhuizen vzw, die projecten omtrent co-housing en coöperatieve woonmodellen voor o.a. gezinnen promoot. Daarnaast realiseerde ze de projecten 'Babytheek': een uitleenbibliotheek voor babyspullen en 'Op Wielekes': een bibliotheek voor kinderfietsen. Met de 'Burgerschool' ondersteunt men projecten van burgerinitiatieven of sociale ondernemingen met een duurzaamheidskarakter en/of klimaatdroom.

De Stuyverij/ Cokido: De Stuyverij vzw is ondersteunende partner voor initiatieven met de capaciteit om als volwaardige projecten sociale impact te genereren. Via bestuivingsmethodieken tracht men samen met anderen nieuwe inzichten en evenwichten te creëren. Vanuit een persoonlijke invalshoek ontstond het project Cokido. Dit is een solidair, buitenschoolse kinderopvang systeem met een beurtrol, georganiseerd door (groot)ouders en familieleden van kinderen. Deze methodiek wordt momenteel door verschillende oudergroepen gebruikt over verschillende regio's.

Domo: Domo vzw is een vrijwilligersorganisatie die op basis van een match tussen een vrijwilliger en gezin, integrale, laagdrempelige en langdurige ondersteuning op maat biedt aan (kwetsbare) gezinnen. Doordat hun organisatie reeds verspreid is over tien locaties in België en ze algemene coördinatoren in dienst hebben, worden ze binnen dit onderzoek beschouwd als ondersteunende organisatie voor burgers die het Domo-verhaal willen organiseren in hun buurt.

7.8 Schematische weergave ondersteunende organisaties

WIE DOET WAT?

Dit schema brengt de ondersteunende organisaties in kaart waar je terecht kan wanneer je een initiatief wil uitwerken dat gericht is op gezinnen. Sommige organisaties (zie kader 'Algemeen') richten zich niet op een specifieke doelgroep, anderen net wel. Aan de hand van dit schema vind je terug bij welke ondersteunende organisaties je met jouw (idee voor) initiatief terecht kan. Zij kunnen je verder helpen of verwijzen je door naar organisaties met meer expertise over de (specifieke) doelgroep waar jij je tot richt. We zijn er ons van bewust dat 'werken rond sociale netwerken' in elk domein gebeurt, bij de ene explicieter dan bij de andere. Waar het vermeld wordt in het schema ('ondersteuning, sociale netwerken en lotgenotencontact') verwijzen we naar organisaties die het sociaal netwerken als centrale doelstelling/expertise hebben.

7.9 Ondersteunende organisaties

- 1 ACTIEVE INTERCULTURELE FEDERATIE + Een multiculturele koepelvereniging die Nederlandstalige sociaal-culturele verenigingen met leden van verschillende nationaliteiten, samenbrengt in een streven naar een open en diverse samenleving.
- 2 BRAL (REGIO BRUSSEL) Stadsbeweging die ijvert voor een duurzaam Brussel a.d.h.v. acties, lobbywerk, ondersteuning van bewonersinitiatieven en advies aan de overheid.
- 3 BURGERSAANZET Burgers of verenigingen die voor zichzelf of hun omgeving initiatieven wensen te ontwikkelen om via krachtgericht en netwerkversterkend werken personen te ondersteunen, kunnen hier voor informatie en ondersteuning terecht.
- 4 COKIDO/ DE STUYVERIJ Ondersteunt de organisatie van solidaire buitenschoolse kinderopvang met een beurtroelsysteem, georganiseerd door de ouders, grootouders & familieleden. De Stuyverij biedt een broedplek, ondersteuning en inspiratie voor mensen op weg naar een eerlijke, tolerante en betekenisvolle leefwereld 'vol-doening' voor iedereen.
- 5 CURIEUS Progressieve culturele inspiratiefabriek die actief meebouwt aan een solidaire samenleving door mensen de ruimte geven om elkaar te ontmoeten, initiatieven te versterken die dat reeds doen en te inspireren met geëngageerde projecten.
- 6 DE WAKKERE BURGER Versterkt de samenspraak tussen burger en bestuur, verspreidt nieuwe participatievormen en ondersteunt actieve burgers (inspiratie, netwerk, educatie).
- 7 DOMO Begeleidt en oriënteert burgers die gezinnen in moeilijkheden willen ondersteunen.
- 8 EIGEN KRACHT CONFERENTIES EKC vzw zet vrijwillige coördinatoren in voor de begeleiding bij het organiseren van een Eigen Kracht Conferentie, een bijeenkomst van familie en vrienden, met de bedoeling mee te denken rond oplossingen voor gezinnen. De coördinatoren worden opgeleid en gecoacht door EKC vzw.
- 9 FAMILIEPLATFORM GEESTELIJKE GEZONDHEID Kennis- en uitwisselingsplatform in samenwerking met verschillende familieorganisaties in Vlaanderen, actief op vlak van geestelijke gezondheid.
- 10 FMDO – FEDERATIE VAN MAROKKAANSE EN MONDIALE DEMOCRATISCHE ORGANISATIES Koepelorganisatie voor sociaal-culturele verenigingen van mensen met een migratieachtergrond.
- 11 GIPSO Biedt ondersteuning via projectcoördinatoren, coaches en experts voor gezinnen die zelf initiatief nemen om voor naaste personen met een beperking een eigen plek te zoeken.
- 12 INTERNATIONAAL COMITÉ Ondersteunt en verenigt zelforganisaties van etnisch-culturele minderheden in een streven om solidariteit en samenwerking in de hele maatschappij te bevorderen.
- 13 LUS VZW Ondersteunt gezinnen die werk willen maken van een sterk en betrokken (persoonlijk) netwerk van familie, vrienden, burens kennissen. Lus vzw gelooft dat je sterker in het leven staat, als er ook andere mensen bij betrokken zijn.
- 14 MINDERHEDENFORUM Vertolkt de stem van etnisch-culturele minderheden bij beleidsmakers, netwerkt, deelt expertise en ondersteunt vrijwilligers, zelforganisaties en federaties die activiteiten organiseren inzake onderwijs en opvoeding en thema's als preventieve gezinsondersteuning.
- 15 NETWERK BEWUST VERBRUIKEN Inspireert en activeert mensen tot een eenvoudige en duurzame levensstijl.

- 16 ORBIT Ondersteunt mensen in het persoonlijk reageren op alledaags racisme, organiseert netwerkdagen en vormingen en biedt publicaties aan.
- 17 PEGODE Deelt expertise m.b.t. woonprojecten met ondersteuning voor personen met een beperking, biedt ondersteuning voor initiatiefnemers van nieuwe woonprojecten.
- 18 SAMENSTERKER Ondersteunt initiatieven die streven naar duurzaamheid en daardoor financiële ademruimte creëren voor gezinnen en kwetsbare groepen.
- 19 SIMILES Ondersteunt lokale Simileskringen en ondersteunt en oriënteert burgers met ideeën en initiatieven voor gezinnen met een psychisch kwetsbaar familielid.
- 20 SOCIALE INNOVATIEFABRIEK Informeert, enthousiasmeert, activeert en begeleidt iedereen die sociaal wil ondernemen of innoveren, gedreven door maatschappelijke idealen.
- 21 TREFPUNT ZELFHULP Ondersteunt, begeleidt, informeert initiatieven en verenigingen die werken rond de zelfhulpgedachte of lotgenotencontact.
- 22 VERANDER ALLES Zet je initiatief rond leef-milieu, samen-leven of deel-economie meer in de kijker door publicatie op hun website.
- 23 VICINIA Wil buurten inspireren en zorgt voor kennisuitwisseling. Via de Atlas van Buurtinitiatieven (<https://atlas.vicinia.be/nl/initiatives/>) kan je andere initiatieven opzoeken, onder meer per thema of locatie. Zo kan een andere werking je inspireren of kan je kijken wat er in je buurt al bestaat. Daarnaast kan de Atlas ook zichtbaarheid creëren voor jouw initiatief.
- 24 VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN Zet expertise rond het thema asiel in ter ondersteuning van iedereen die werkt met vluchtelingen.
- 25 VORMINGPLUS Stimuleert sociale innovatie, bouwt bruggen, zet netwerken en samenwerkingsverbanden op waarin ze hun krachten bundelen met die van organisaties, burgerinitiatieven, steden en gemeenten.

odisee
KENNISCENTRUM
GEZINSWETENSCHAPPEN

 Huart Hamoiriaan 136, 1030 Schaarbeek

 www.kcgezinswetenschappen.be

 /gezinswetenschappen

 @gezinswetensch

 kcgezinswetenschappen@odisee.be

 02-240 68 40

**ASSOCIATIE
K.U.LEUVEN**